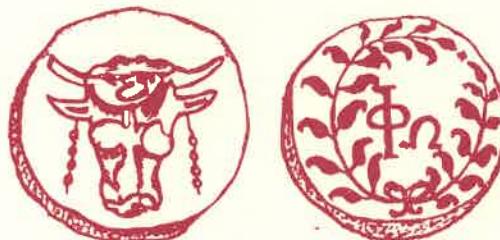

Έταιρεία Φυκιών Μελετῶν

ΣΕΛΙΔΕΣ
ΠΤΗ ΦΥΚΙΔΑ

Χαλκοῦν Φωκέων 357 - 346 π.Χ.

Άμφισσα

2002

ΤΙΤΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	: ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ Έκδιδεται κάθε τρίμηνο Τεύχος 102, Απρίλιος - Μαΐος 2002
ΙΑΡΥΤΗΣ ΙΑΙΟΚΤΗΤΗΣ ΕΚΔΟΤΗΣ	: Έταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν Ἴπποκράτους 3, Ἀμφισσα, Τ.Κ. 331 00 Τηλέφωνο: (02650) 29.678
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΓΑΗΣ	: Νικόλαος Δ. Καστανᾶς Ὦδος 5/42 Σ.Ε., ἀρ. 1 - Ἀμφισσα Τ.Κ. 331 00, Τηλ. 02650 28.139 - 02650 28.991
ΥΠΕΥΘ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ	: Κώστας Σανιδᾶς Ἴωαννων 6, Μοσχάτο Τ.Κ. 18543, Τηλ. 010 9414.233
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ :	Γεώργιος Κουτσοκλένης, Πρόεδρος Ε.Φ.Μ. αἰδ. Ταξ. Γκιούλος, Αντιπρόεδρος » Δημήτριος Σανιδᾶς Γραμματέας » Γεώργιος Καραΐδρος, Ταμίας » Νίτσα Άσημακοπούλου, Έφορος » Άθαν. Δημόπουλος, Μέλος Δ.Σ. » Εδύθυμος Τσαφρόγιαννος, »

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΤΑΙΣΘΗΣΙΕΣ:	1/4541
Τ. ΛΙΟΝΤΑΚΗ: Ἀφιέρωμα στόν Μῆτρο Βλαχοθανάση	3/4543
ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ Γ.: Τό ζύμωμα	7/4547
ΖΟΪΜΑ Δ. ΙΩΑΝΝΟΙ: Τά διγάλματα καὶ τά ἄλλα γλυπτά καὶ χριτά μνημεῖα εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀμφίσσης	23/4563
ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑΝΝΗ: Εἰκόνες κοινωνικῆς ζωῆς στήν «ἐπίσκεψη» τοῦ Μιχαήλ Ζωρίανου	33/4573
ΣΑΝΤΑΡΜΗ ΙΩΑΝ.: Ο Μαρχάλος	39/4579
ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ Χ. ΑΡΙΣΤΕΙΑΝ (ΣΚΑΡΜΙΤΣΙΩΤΗ): Ἡ τεχνολογικὴ ἔξέλιξη στὸ διάβα τῆς ζωῆς	49/4589
ΞΗΡΟΤΥΡΗ ΖΑΧΟΥ: Ἐν ἥξερα γράμματα θά ἡμουν ἀκόμα νεωκόρος	51/4591
ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ:	
ΕΛΑΙΩΝΑΣ: Ὁ Ἀθεόφοβος Κώστας	55/4595
ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ τοῦ Συμποσίου Λογοτεχνίας γιά τὸν ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΤΑΜΕΛΟ	57/4597
ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ:	
α'. Βελιανίτη Κων/νου, Προέδρου Ἀδελφότητος ΑΘ. ΔΙΑΚΟΥ	58/4598
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ:	
Γιά τὸ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ τοῦ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ ΠΑΡΝΑΣΣΙΔΑΣ	
α'. Ἐφημ. ΑΝΟΙΧΤΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ	59/4599
β'. Ἐφημ. ΑΓΩΝ ΤΗΣ ΙΤΕΑΣ	59/4599
γ'. Ἀποστ. Ἀνδρεούλάκου	59/4599
δ'. Ἐφημ. ΤΟ ΓΑΛΑΞΕΙΔΙ (Θ.Α. Γιαννίτση)	60/4600
‘Ο Γιάννης Σαντάρμης σὲ ποιητικὴ ἀνθολογία	62/4602
ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	63/4603

ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ

1. Πόσα και πόσα μεγάλα ιστορικά γεγονότα συνέβησαν κατά τή διάρκεια τοῦ Β' τριμήνου, πού καλύπτει τό παρόν τεῦχος, δπως:

- 13-6-323 π.Χ. Ὁ θάνατος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου
 - 29-5-1453 Τό πάρσιμο τῆς Πόλης
 - 11-6-1778 Ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα Φεραίου
 - 10-4-1821 Ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Σαλώνων
 - 23-4-1821 Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ἡσαΐα καὶ τοῦ Διάκου
 - 8-5-1821 Τό Χάνι τῆς Γραβιᾶς
 - 10-6-1823 Ἡ πυρπόλησις τῆς Ἀραιώβης καὶ Δελφῶν
 - 4-5-1825 Ἡ Μάχη τῶν Πεντεορίων
 - 6-4-1941 Ἡ Γερμανική εἰσβολή
 - 9-10/4/1943 Ἡ πυρπόλησις τῆς Ἀγ. Εύθυμιας καὶ Βουνιχώρας καὶ ἡ διμαδική ἐκτέλεσις τῶν κατοίκων,
- καὶ τόσα πολλά ἄλλα μικρότερης σημασίας ἢ αὐτά πού ἀπτονται τῆς πρόσφατης Ἰστορίας.

Τί νά πεῖ κανείς γιά τόν Μ. Ἀλέξανδρο, τόν ὅποιο ἀδίκησε ἡ Ἰστορία πού τόν εἶπε μόνο ΜΕΓΑ; Φθάνει μόνο ἔκεῖνο τό: «Νῦν τῆς γῆς ἀνήλιον μέρος ἔμεινεν, δσον Ἀλέξανδρος οὐκ εἶδεν».

Γιά τήν Κωνσταντινούπολη δέν γράφουμε τίποτα γιατί περιμένουμε νά ἀποτελειώσει ἡ λειτουργία πού διακόπηκε στή μέση...

Μέ τήν μεγάλη φυσιογνωμία, τοῦ μεγάλου δραματιστή Ρήγα Φεραίου ἔχει ἀσχοληθεῖ τό περιοδικό μας.

Στίς 10 Απριλίου 1821, τήν ἡμέρα πού οἱ Τούρκοι κρεμοῦσαν τόν Πατριάρχη μας Γρηγόριο τοῦ Ε', τά Σάλωνα μέ τό περίφημο Κάστρο τους, τό Κάστρο τῆς Όριᾶς, είναι ἡ πρώτη πόλις πού ἀνατίναξε τόν Τουρκικό ζυγό. Πολύ σωστά ὁ κ. Δήμαρχος ὅρισε τήν ἡμέρα αὐτή ὡς ἡμέρα μνήμης, ἡμέρα γιορτῆς καὶ τή γιορτάζει δπως μπορεῖ καλύτερα. Φέτος γιορτάστηκε στίς 12 Μαΐου, τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ δηλαδή, γιά τούς λόγους πού ἀναφέρει σέ σχετική ἐγκύκλιο του.

Ἀλαμάνα! Ἐδῶ οἱ Τούρκοι κατάλαβαν δτι ἔχουν νά κάνουν μέ κάτι πολύ σοβαρό, δτι τά θεμέλια τῆς Αύτοκρατορίας των τρίζουν.

Βαρύ δύμας τό τίμημα γιά τους "Ελληνες." Έχασαν τόν ΔΕΣΠΟΤΗ τους ΗΣΑΙΑ καὶ τό καμάρι τους τόν ΔΙΑΚΟ.

Γιά τό Χάνι τῆς Γραβιᾶς τά εἶπε δλα δ Ζαλοκώστας μέ τό:

«Μετ' ὀλίγον ἐδῶ καταφθάνει
στρατιά μυριάδων ἔχθρῶν
εἰναι στάδιον δόξης λαμπρόν
τό μικρό τοῦτο Χάνι.»

Γιά τή μάχη τῶν Πεντεορίων, πού στοίχισε τόσα πολλά στά Σάλωνα θά ἀσχοληθοῦμε πολύ σύντομα. Τό ύποσχόμαστε.

2. ΕΠΙ ΤΕΛΟΥΣ...

Πολλές φορές εἴχαμε ύπενθυμίσει στήν Πολιτεία καὶ τήν Μητρόπολή μας γιά τήν ύποχρέωση πού είχαν νά τιμήσουν τά δύο ξεχωριστά θύματα τῆς Ιταλικῆς κατοχῆς, πού είχε ή Ἀμφισσα.

Πρόκειται γιά τόν ύπέροχο Σπύρο Καφαντζάκη καὶ ίδιαίτερα τόν Ἀρχιμανδρίτη Ἀγαθόνικο Καρούζο, Ἡγούμενο τῆς Ι.Μ. Προφήτου Ἡλία καὶ εἴχαμε τονίσει δτι δ Ἀγαθόνικος ἦταν ἐνας μεγάλος κρίκος τῆς μακρᾶς ἀλυσίδας τῶν ιερωμένων πού προσέφεραν τή ζωή τους, ἐδῶ στή Φωκίδα.

Ἐπί τέλους, ἔπειτα ἀπό 59 χρόνια δ Δῆμος Ἀμφίσσης συνειδητοποίησε τήν ἀνάγκη καὶ στίς 21/4/2002 ἔκανε τά ἀποκαλυπτήρια, μαζί μέ τόν Μητροπολίτη Φωκίδος, ἐνός διπλοῦ μνημείου, ἐκεῖ στόν τόπο τῆς ἐκτελέσεώς των, πού δείχνει στίς ἐπερχόμενες γενιές τή θυσία τους γιά τήν πατρίδα, την ἐλευθερία καὶ τήν ἀξιοπρέπεια, ἐνα καθήκον πού ἔχουν δλοι οι "Ελληνες."

"Ἄς εἰναι δλοι οι συντελεστές εὐλογημένοι.

Γ. Ν. Κ.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟ ΜΗΤΡΟ ΒΛΑΧΟΘΑΝΑΣΗ

τοῦ Τ. Λιοντάκη

Μέσα στήν πορφυρή φάλαγγα τῶν ἡρώων τῆς πατρίδος μας, τούς όποιους οἱ πανέλληνες κατά τὴν 25η Μαρτίου τιμοῦν ἐπισήμως ἡμέρα ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος τῆς παλιγγενεσίας, ἔχέχουσα θέση κατέχει ὁ ἔχασμένος μάρτυρας τῆς Ἐλευθερίας τῆς προεπαναστατικῆς Ἑλλάδος ΜΗΤΡΟΣ ΒΛΑΧΟΘΑΝΑΣΗΣ, ὁ πρῶτος κλεφταρματολός τῆς Ρούμελης.

Στά χρόνια τῆς δουλείας, οἱ κλεφταρματολοί, ἥσαν μιά ἰδιάζουσα κατάσταση μέσα στήν Όθωμανική Αὐτοκρατορία. Αὐτή, ἡ ἐξ ἀνάγκης ἀποδεκτή ἀπό τούς Τούρκους κατακτητές διπλοκατοχή «οἰκονομία τῆς βίας», ὑπῆρξε ὁ ἔνοπλος πυρήνας τῆς Ἐθνικῆς μας Ἐπαναστάσεως κατά τὸν 18ον αἰῶνα, καὶ εἶναι μία ἀπό τίς σημαντικές ἐπιπτώσεις τῶν Ἰσλαμιστῶν, διότι ἐδημιούργησε ἴσχυρή ἔθνική συνείδηση στούς κλεφταρματολούς. Ἀργότερα, ὁ ὀξυδερκής Μακρυγιάννης, θά σημειώσει στά ἀπομνημονεύματά του γιά τὴν προσφορά τῶν κλεφταρματολῶν: «Τὴν μαγιά τῆς λευτεριᾶς, ὅπου τὴν βάστηξαν ξυπόλητοι καὶ γυμνοί τόσους αἰῶνες στά βουνά κι' ἐρημίες νά μή χαθῆ».

Σύμφωνα μέ τίς μαρτυρίες τίς ὄποιες μᾶς παρέχουν οἱ ιστορικοί (Κ. Σάθας - Ιατρίδης (Συλλογή) - Λ. Λάπος - Α. Καρκαβίτσας) ὁ θρυλικός κλεφταρματολός Βλαχοθανάσης, ἥκμασε περί τά μέσα τοῦ 18ου αἰῶνα καὶ ἔζησε στά δικά μας χώματα, στόν τόπο μας. Καμάρωσε καὶ ἔθαύμασε τίς ψηλές κορυφές τῶν ἀδούλωτων βουνῶν μας - λημέρια τῶν ἀρματολῶν ὅπου λημέριαζαν οἱ ἀδάμαστες ἐκείνες ψυχές. Συμμερίστηκε τίς δοκιμασίες, τούς κατατρεγμούς προγόνων μας ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, διότι ἦταν βγαλμένους μέσα ἀπό τά ἵδια τά σπλάχνα τους.

‘Ο πατέρας τοῦ Ὁδ. Ἀνδρούτου (Ἀνδρέας Βερούσης, ἀποκαλοῦσε τὸν Βλαχοθανάση «ψυχοπατέρα»), δεδομένου ὅτι ἦταν ἐντεταγμένος

ύπό τὸν ξακουστό ἀρματολό ἀπό τῆς ἡλικίας τῶν (25) ἐτῶν (1765), ὡς πρωτοπαλλήκαρο στὸ σῶμα τοῦ Βλαχοθανάση (Τ. Λάπας).

Στή «Συλλογή» Ἰατρίδη, τό παράστημα καὶ ἡ παρουσία τοῦ Βλαχοθανάση, ὡς προσώπου, περιγράφονται μέ μιά ξεχωριστή ἀβοφροσύνη καὶ μεγαλοπρέπεια. Εὐθυτενής, μέ κορμοστασιά λεβέντη. Οἱ γλαυκοί ὄφθαλμοί του ἥσαν πλήρεις μυστηρίου. Τό εὔρυ μέτωπό του ἡλιοκαές, ἐνῶ ἡ ξανθή κεφαλή του, ὄρχισε νά γίνεται λευκή λόγω γήρατος. Ὄταν κάποτε συναντήθηκε μέ τὸν Δερβέναγα τοῦ Μαλανδρίνου Γετίμ, ὁ ἀγᾶς θαυμάζοντας τό παράστημα καὶ τὴν ὄμορφιά του, τόλμησε νά τὸν θωπεύσει στὸν ὅμο. Αὐτομάτως ὁ Βλαχοθανάσης ἔξιφούλκισε - τράβηξε τό ξίφος - καὶ ὁ ἀγᾶς Γετίμ ἔντρομος φώναξε: Ἐγώ ζηλεύω τὸν καπετάνιο, γιά τῇ λεβεντιά του. Ἄν είχα τῇ μάνα μου θά στήν ἔδινα νά μοῦ κάμης ἔνα τέτοιον ἀδελφό».

Ο προεπαναστατικός ἥρωας ἔξυμνεῖται στά δημοτικά μας τραγούδια. Τά κατορθώματα καὶ τά τρόπαια πού ἔστησε ἀνά τὴν Ρούμελη εἰναι ἀξιόλογα. Στά Σάλωνα, στά Πεντεόρια, στὸν "Οσιο Λουκᾶ, στή Ναύπακτο, ἐνῶ κατά τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Ὁρλώφ (1770) ἔλαβε ἐνεργό μέρος μέ μεγάλο ἐνθουσιασμό καὶ ἔξήγειρε κατά τῶν Τούρκων δλόκληρη τὴν Παρνασσίδα. Ἀκόμη, τά καριοφίλια δναφαν καὶ τά σπαθιά τῶν συντρόφων τοῦ Βλαχοθανάση λύγισαν, δταν ἐπί τῶν ἡμερῶν τοῦ Σελήμη Μπέη τῶν Σαλώνων, ὁ ἐν λόγῳ, ἀποφάσισε νά ἐκκαθαρίσει τόν τόπον ἀπό τὴν ἐνοχλητική παρουσία τῶν κλεφταρματολῶν. Τότε πάνω ἀπό τά Πεντεόρια ὁ Ἰδιος ὁ Σελήμη μέ (200) Τούρκους συγκρούστηκε μέ τούς περί τὸν Βλαχοθανάση μέ τρομερές ἀπώλειες καὶ ἔξαναγκάστηκε νά τραπεῖ σέ ἀτακτη φυγῇ. Μόλις δέ σώθηκε κλεισμένος μέσα σέ κάποιο ἐρημοκαλήσι.

«Ἄλλοι πῆραν τά Σάλωνα, κι ἄλλοι τό Λιδωρίκα»

Ἡ μάχη τῶν Πεντεορίων εἰναι μία ἀπό τίς μάχες οἱ ὅποιες ἔλαβαν χώρα στήν περιοχή τῶν Πεντεορίων, διότι στή θέση «Μελίσσαι» τοῦ χωριοῦ ἔχει σημειωθεῖ ἄλλη παρόμοια μάχη, μετά τὴν ἔκρηξη τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ὅπου ὁ νῦν πρόεδρος τοῦ χωριοῦ, ἔχει κινήσει σχετικές διαδικασίες γιά τὴν τοποθέτηση ἀναμνηστικῆς στήλης.

Ο ἥρωας Βλαχοθανάσης, ἔκτος τῶν ἄλλων ἀρετῶν του, διακρινόταν καὶ γιά τὴν ταπεινοφροσύνη του. Γι' αὐτό, δταν ἡ φήμη τοῦ Ὁδ. Ανδρούτσου ἔξαπλώθηκε σ' ὅλη τῇ Στερεά Ελλάδα, πρόθυμα ὁ Γέ-

ροντας ἐτάχθηκε ώπό τόν Ἀνδροῦτσο, ώς ἀπλός συμπολεμιστής.

Ἐκατοχρονίτης «ὁ ἐν πολέμῳ γηράσας Βλαχοθανάσης» ἀποφάσισε γιά δεύτερη φορά, μᾶς πληροφορεῖ ὁ Τ. Λάπας νά μείνει ὄριστικά στό χωριό του Βουνιχώρα.

Τοιουτοτρόπως, τήν ἄνοιξη τοῦ 1771, ἐνῶ οἱ Ἀνδρουτσαῖοι εἶχαν ξεχειμάσει στή Βουνιχώρα καὶ σάν φάνηκαν τά πρῶτα σημάδια τῆς ἄνοιξης, πάλι ἐτοιμάστηκαν οἱ Ἔλληνες γιά τό ἔργο τους. Θά πήγαιναν γιά τό Ἔπαχτο (Ναύπακτο). Εἶχαν κάποιο παλιό λογαριασμό νά ξεκαθαρίσουν μέ τόν Μουχτάρ Πασᾶ. Ἐδῶ, συνάφθηκε μάχη σκληρή καὶ φονική, ἡ ὅποια κράτησε ὅρες πολλές.

— Ο Γερο-Καπετάνιος Βλαχοθανάσης, βλέποντας τή μάχη νά κρατάει χωρίς ἀποτέλεσμα, ἀποφάσισε νά δώσει ἔνα σύντομο τέλος. «Τό γιαταγάνι τράβηξε, κι' ἔνα γιουροῦσι κάνει. Τοῦ πέφτουν βόλια σάν βροχή, κανόνια σάν χαλάζι». Μιά μπαταριά τόν ρίχνει κάτω. Πέφτει. «Τρεῖς μπάλες τοῦ ἐρρίξανε πικρές φαρμακωμένες· κ' ἡ τρίτη ἡ φαρμακερή τόν ἥβρε στό κεφάλι». Πρίν ξεψυχήσει ὁ θανάσιμα λαβωμένος γερο-Βλαχοθανάσης, πρόλαβε καὶ φώναξε στούς συμπολεμιστές του: «Κόφετε τό κεφάλι μου, νάχατε τήν εύκη μου».

Γιά τόν Ἀνδροῦτσο, ἡ μάχη ἐκείνη τῆς Ναυπάκτου καὶ ὁ χαμός τοῦ Βλαχοθανάση, ὑπῆρξαν ἔνα δυνατό ψυχικό χτύπημα. Ἐχασε τόν ψυχοπατέρα του.

Οταν ἀπλώθηκε ἡ νύκτα οἱ ἀρματολοί δσοι ἀπέμειναν, καὶ ὅπως εἶχαν προσυνεννοηθεῖ, σύναντήθηκαν στοῦ Σκορδᾶ τό Χάνι. Τό ἐν λόγω χάνι εύρισκετο πλησίον τοῦ χωριού «Κόκκινος» κατά τήν Ἐφημερίδα «Γαλαξειδιώτης» (Φ. 8/1965):

Ἀνδροῦτσος ἐκατέβηκε μές' τοῦ Σκορδᾶ τό χάνι
τά παλληκάρια τόν ρωτοῦν (Ἐκεῖνος ἀπαντᾷ)

πεῖτε παιδιά μου σκότωσαν καὶ τό Βλαχοθανάση
πεῖτε πλευρά μου τσάκισαν καὶ τή δεξιά μου πλάτη.

Από τότε ἔμεινε καὶ ἀπηχεῖ μέχρι σήμερα ἡ φράση «καλή ἀνταμωση στ' Σκορδᾶ τό χάνι», ὅταν θέλουμε νά ἐπισημάνουμε κάποια ἀποτυχία μας.

Ο διοχώριος μας κ. Καΐμάρας Ταξιάρχος - Ταξιάρχος ἐν ἀποστρατίᾳ -, σέ ποιητικό του λόγο πού παρατίθεται, ἐγκωμιάζει κατά τρόπο θαυμάσιο τόν ΣΤΑΥΡΑΕΤΟ τῆς Βουνιχώρας. Δημοσιεύουμε

μέ ίκανοποίηση τό ποίημά του καί τόν εύχαριστούμε θερμότατα.

*Σταυραετός
Βλαχοθανάση Σταυραετέ
Βλαχοθανάση ἀστέρι
τῆς Βουνιχώρας γέννημα
τοῦ Παπαδάκου ταῖρι.*

*Πολεμιστή τῆς Λιάκουρας
τῆς Γκιώνας ὁρμητήρι
στό Μεσολόγγι ἀναφες
τῆς Λευτεριᾶς καντήλι.*

*Βουνιχώρα μας περήφανη
μικρή τῆς Γκιώνας κόρη
Βλαχοθανάση ἔθρεψες
τιμὴ στή χώρα δλη.*

Η Ἐφημερίδα τοῦ Πολιτιστικοῦ Συλλόγου Βουνιχώρας «Ο ΒΛΑΧΟΘΑΝΑΣΗΣ», δπως εἶχε προαναγγείλει στό πρῶτο φύλλο, θά ἀφιερώσει καί θά παρουσιάσει σέ σειρά δημοσιευμάτων της τούς ζένδοξους ἀγωνιστές τοῦ 1821, τούς πρίν καί μετά τήν Ἐπανάσταση. Τά δσα γράφουμε ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Ἐπετείου τοῦ 1821 ἃς θεωρηθοῦν ως αἰώνια δόξα, στή μνήμη τοῦ θρυλικοῦ Μήτρου Βλαχοθανάση, τοῦ ὅποιου τά ιδανικά τῆς Ἐλευθερίας καί τό παράδειγμα τῆς αὐτοθυσίας, ἐνστερνίσθησαν οἱ ἀγωνιστές ἐκεῖνοι καί συνετέλεσαν στήν Ἀνάσταση τοῦ Γένους.

ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΞΕΧΑΣΤΗΚΑΝ

Τό Ζύμωμα

τοῦ Γεωργίου Κουτσοκλένη

1. Εἰσαγωγή

‘Ο ἄρτος’, τό φωμί ὅπως τόν λέμε πλέον ὅλοι μας, εἶναι ἡ βασική τροφή τοῦ ἀνθρώπου, ίδιαίτερα τοῦ λευκοῦ.

Παρασκευάζεται ἀπό ὅλευρα σιταριοῦ πού ἀναμιγνύονται μέ νερό, λίγο ἀλάτι καὶ λίγο προζύμι. Ἡ ἀνάμιξη γίνεται μέ τά χέρια σέ εἰδικές καθαρές σκάφες, οἱ ὁποίες σπάνιες περιπτώσεις καὶ ὅπου ἡ μᾶζα εἶναι μεγάλη ἔχουμε, οἱ ὁποίες χρησιμοποιοῦνται γιά τό σκοπό αὐτό. Σέ πολύ σπάνιες περιπτώσεις καὶ ὅπου ἡ μᾶζα εἶναι μεγάλη ἔχουμε καὶ τή χρήση τῶν ποδιῶν ἀντί τῶν χεριῶν.

‘Οταν ἡ μᾶζα γίνει ἐνιαία, κόβεται σέ κομμάτια, τά ὅποια πλάθονται γιά νά πάρουν τό κατάλληλο σχῆμα καὶ ἀφοῦ μποῦν στήν πινακωτή, τυλιγμένα μέ καθαρό πισκίρι, σκεπάζονται μέ ροῦχα γιά νά δημιουργηθεῖ ἡ ἀπαιτουμένη θερμοκρασία τῶν 30-35 βαθμῶν καὶ ἔπειτα ἀπό παρέλευση 1½ ἔως 2 ὥρῶν καὶ τοῦτο ἐξαρτάται ἀπ’ τόν καιρό, τό χώρο καὶ τή γρηγοράδα τής ζυμώστρας, γίνεται ἡ ζύμωση, δηλαδή τό «ἀνέβασμα».

Σ’ αὐτό τό χρονικό διάστημα πού χρειάζεται γιά νά γίνει τό «ἀνέβασμα», οἱ ζυμομύκητες πού περιέχονται στό φύραμα τοῦ προ-ζυμιοῦ μετατρέπουν ἔνα μέρος ἀπ’ τό ἀμυλο σέ σάκχαρο καὶ στή συνέχεια σέ οἰνόπνευμα καὶ διοξείδιο τοῦ ἀνθρακα, πρᾶγμα πού προκαλεῖ τό φουσκωμα, τό ἀνέβασμα τοῦ ζυμαριοῦ.

‘Οταν «γίνει» τό φωμί, δηλαδή φουσκώσει, ρίχνεται στό φούρνο, ὁ ὅποιος πρέπει νά ἔχει θερμοκρασία 230-250 βαθμούς καὶ ψήνεται σέ δύο ώρες περίπου.

Τά 100 γραμμάρια φωμιοῦ μᾶς δίνουν 270 θερμίδες καὶ ὅταν δέν εἶναι ζεστό εἶναι πολύ εύπεπτο.

Ψωμί μπορεῖ νά γίνει καὶ μέ ὅλευρα ἀπό κριθάρι, σίκαλη ἡ καὶ καλαμπόκι (μπομπότα), ἀλλά εἶναι φτωχότερο σέ θερμίδες.

Τό φωμί πού γίνεται ἀπό ἄλευρα σίκαλης εἶναι κατάλληλο γιά τούς πάσχοντας ἀπό ζαχαροδιαβήτη.

Ἡ τέχνη παρασκευῆς φωμιοῦ εἶναι πανάρχαια, ἀπό τότε πού ὁ ἄνθρωπος ζοῦσε σέ πρωτόγονη κατάσταση, ὅπως μᾶς μαρτυροῦν διάφορες ἀνασκαφές.

Στούς Ἐλληνες ἡ παρασκευή ἄρτου εἶναι γνωστή ἀπ' τὴν ἐποχή τοῦ Αἰγαιοπελαγίτικου πολιτισμοῦ. Ἀπ' τὸν Ὁμηρο ἀναφέρεται σαφῶς καὶ ὀνάλογα μέ τό ἄλευρι πού χρησιμοποιοῦσαν τοῦ ἔδιναν καὶ διαφορετικό ὄνομα, ὅπως «σιμιγδαλίτης», «Χονδρίτης» κ.ἄ. καὶ ὀνάλογα μέ τὸν τρόπο φησίματός του ἄλλο ὄνομα, ὅπως «καμινίτης», «κλιβανίτης», «ἐσχαρίτης» κ.λπ.

Ἀκόμα στούς ἀρχαίους Ἐλληνες τό φωμί φανέρωνε ταξικά γνωρίσματα μέ τό ἐάν ἦταν ἄσπρο ἢ μαῦρο, διπλοκοσκινισμένο ἢ ὅχι, ἀπό κριθάρι ἢ μπομπότα.

὾οτε μας σέβεται τό φωμί πάρα πολύ. Καὶ τὴν τελευταία μπουκιὰ τὴν ἔκτιμα καὶ τὴν προσέχει, γιατί ἔκτος ἀπ' τό ὅτι δι αρτος συμβολίζει τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, εἶναι καὶ ἡ πολυτιμώτερη τροφή του καὶ τό κύριο ἀντικείμενο τοῦ μόχθου του. (Τό φωμί μου πάω νά βγάλω...).

Καὶ δῶ βοηθοῦν οἱ προλήψεις. Δέν κάνει, λέει, νά ἀφήσεις τὴν τελευταία σου μπουκιά φωμιοῦ γιατί ἀφήνεις τή... δύναμή σου.

Ὅταν μᾶς πέσει μιά μπουκιά φωμιοῦ, τὴν παίρνουμε καὶ ἀφοῦ τή φιλήσουμε τὴν βάζουμε σέ κάποια τρύπα τοῦ τοίχου γιά νά μήν τήν πατήσει κανείς.

Τὴν ὄρχαία αὐτή τέχνη φρόντιζε ἡ μάνα νά τή γνωρίσει στήν κόρη καὶ ἔτσι ἀπ' τά πανάρχαια χρόνια ἔφθασε στίς μέρες μας.

Λέω ἔφθασε στίς μέρες μας, ἀλλά δέν ξέρω ἂν λέω ἀλήθεια, ἀφοῦ κάπου ἐδῶ κόβεται αὐτή ἡ συνήθεια. Σήμερα, τό 1996, ἐλάχιστες, παληές, πεισματάρες θά ἔλεγα, γυναῖκες ἔξακολουθοῦν νά ζυμώνουν, ἔστω καὶ 2-3 καρβέλια καὶ γιά τό λόγο αὐτό τρέχουμε νά προλάβουμε νά καταγράψουμε τά σχετικά μέ τήν ώραία αὐτή ἀσχολία τῶν γυναικῶν στό σπίτι.

2. Παρασκευαζόμενα εῖδη

Τά παρασκευαζόμενα προϊόντα ἀπ' τή ζυμώστρα νοικοκυρά εἶναι τά παρακάτω:

α'. Τό φωμί. Ὁ δρισμός τοῦ φωμιοῦ εἶναι: «Φύραμα, ίδιως ἀπό ἄλευρι σιταριοῦ (χριθαριοῦ, σίκαλης ἢ καλαμποκιοῦ) πού ὑποβάλ-

λεται σέ ζύμωση, πλάθεται συνήθως σέ σχῆμα δίσκου, στεφανιοῦ, ή κορμοῦ καὶ ἔτσι σέ φοῦρνο φήνεται μία φορά καὶ ἀποτελεῖ τήν κυριώτερη τροφή τῶν ἀνθρώπων.

β'. Ἡ βιταλιά καὶ κουλούρες παιδιῶν. Πρόκειται γιά τό ἕδιο φωμί πού διαφέρει στό μέγεθος καὶ τό σχῆμα τοῦ καρβελιοῦ.

γ'. Τό παξιμάδι. Διπυρίτη ἡ Γαλέτα τό λένε στό Στρατό. Εἶναι τό ἕδιο φωμί ἀποξηραμένο στό φοῦρνο γιά νά διατηρεῖται, ίδιαίτερα τό καλοκαίρι.

δ'. Ἡ τυροκουλούρα. Ζυμάρι καὶ τυρί μαζί ψημένο.

ε'. Τό τηγανόφωμα. Ζυμάρι πού ἀντί νά μπει στό φοῦρνο καὶ νά φηθεὶ μπαίνει στό τηγάνι καὶ τηγανίζεται.

στ'. Οἱ πρεβέντες. Δηλαδή φωμιά τοῦ γάμου ή τῶν Χριστουγέννων.

ζ'. Τό Πρόσφορο ή λειτουργιά. Πρόκειται γιά τόν ἄρτο, ὁ δόποιος προορίζεται γιά τήν Προσκομιδή καὶ τή Θεία Εὐχαριστία ή καὶ ώς ἀντίδωρο, καὶ πού χορησιμοποιεῖται ἀπ' τούς Ὁρθοδόξους Χριστιανούς στούς ναούς κατά τή Θ. Λειτουργία. Ὁ ἄρτος δηλαδή πού ἀγιάζεται μέ τίς εὐχές τοῦ ιερέα.

η'. Ἡ Μπουγάτσα ή κουλούρα. Πρόκειται γιά τό λεγόμενο ἄξυμο.

θ'. Ἡ Σταχτοκουλούρα. Ψωμί ἀνάγκης τοῦ τσοπάνη.

ι'. Τά κολέτσια. Πρόχειρο φωμί τοῦ τσοπάνη.

ια'. Ἡ μπομπότα. Ψωμί ἀπό ἀλεύρι καλαμποκιοῦ.

ιβ'. Σκυλόφωμα. Ψωμί γιά τά σκυλιά.

3. Τόποι παρασκευῆς φωμιοῦ

α'. Τά ἀρτοποιεῖα ή φοῦρνοι. Πρόκειται γιά ἐργαστήρια ή καὶ ἐργοστάσια ἀκόμη στά δόποια παρασκευάζονται κάθε εἰδος ἀρτύματα.

β'. Στά μοναστήρια, τά κοινόβια ίδιαίτερα, ύπαρχει ξεχωριστός χῶρος καὶ εἰδική ὑπηρεσία (διακόνημα) πού ἀσχολεῖται μέ τήν παραγωγή τοῦ φωμιοῦ καὶ πρόσφορων.

γ'. Τά νοικοκυριά. Κάθε σπίτι, δσο μικρό καὶ ἀν εἶναι πρέπει νά ἔχει τή δυνατότητα νά φτιάχνει τό φωμί τῆς ἐβδομάδας του.

δ'. Οἱ κλίβανοι γιά τήν παρασκευή τῆς κουραμάνας τοῦ στρατιώτη.

4. Ἀπαιτούμενα ύλικά

α'. Ἄλεύρι. Τό ἀλεύρι μπορεῖ νά εἶναι ἀπό κάθε εἰδος δημητριακοῦ, ἀλλά καὶ ρεβυθιοῦ. Ἡ πολτοποιημένη πατάτα συμπληρώνει ἀρκετές φορές τό ἀλεύρι.

Τό καλύτερο εἶναι αὐτό τοῦ σιταριοῦ. Μέ τοῦ καλαμποκιοῦ φτιάχνουμε τή μπομπότα, ἐνώ μ' αὐτό τοῦ ρεβυθιοῦ τό ἔφτάζυμο.

β'. Μαγιά ή προζύμι. Πρόκειται γιά φύραμα μέσα στό δποϊο ἔχουν ἀναπτυχθεῖ πάρα πολύ οἱ ζυμομύχητες πού εἶναι ἀπαραίτητοι γιά τή μετατροπή τοῦ ἄμυλου σέ σάνχαρο καί τούτου εἰς οἰνόπνευμα καί διοξείδιο τοῦ ἀνθρακα, αὐτά πού χρειάζονται γιά νά... φουκώσει, νά «γίνει» τό φωμί.

γ'. Άλατι καί

δ'. διάφορα μυρωδικά, δπως μαστίχι καί ιδίως σισάμι.

5. Αναγκαῖα ἐργαλεῖα

α'. Ό φοῦρνος. Ό φοῦρνος, μέσα στόν δποϊο θά ψηθεῖ τό φωμί ἔχει ἀπαραίτητα σύνεργα κι' αὐτά εἶναι:

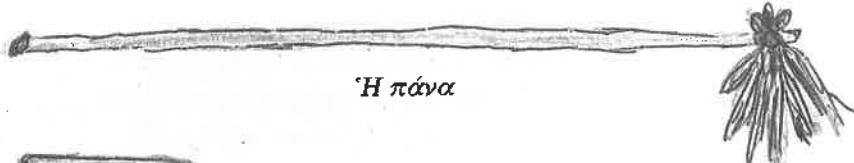
i. Τό «συνδάβλιστρο» ή τό «φουρνόξυλο». Τοῦτο εἶναι ἔνα μακρύ ξύλο μέ διχάλα μπροστά γιά νά εἶναι δυνατή ή ἀνάδευση τῶν κλαριῶν πού καίγονται μέσα στό φοῦρνο.

ii. Τό «γράβαλο». Ἐνα σιδερένιο ἐργαλεῖο μέ τό δποϊο βγάζουμε τή θράκα ἀπ' τό φοῦρνο.

iii. 'Η «πάνα». Πρόκειται γιά ἔνα μακρύ ξύλο στήν ἀκρη τοῦ δποίου ἔχουν προσδεθεῖ χονδρά πανιά μέ τά δποϊα σκουπίζεται ὁ φοῦρνος γιά νά δεχθεῖ, ἔτσι καθαρός, τό ζυμάρι.

Τό φουρνόξυλο ή σ'ντάβλιστρο

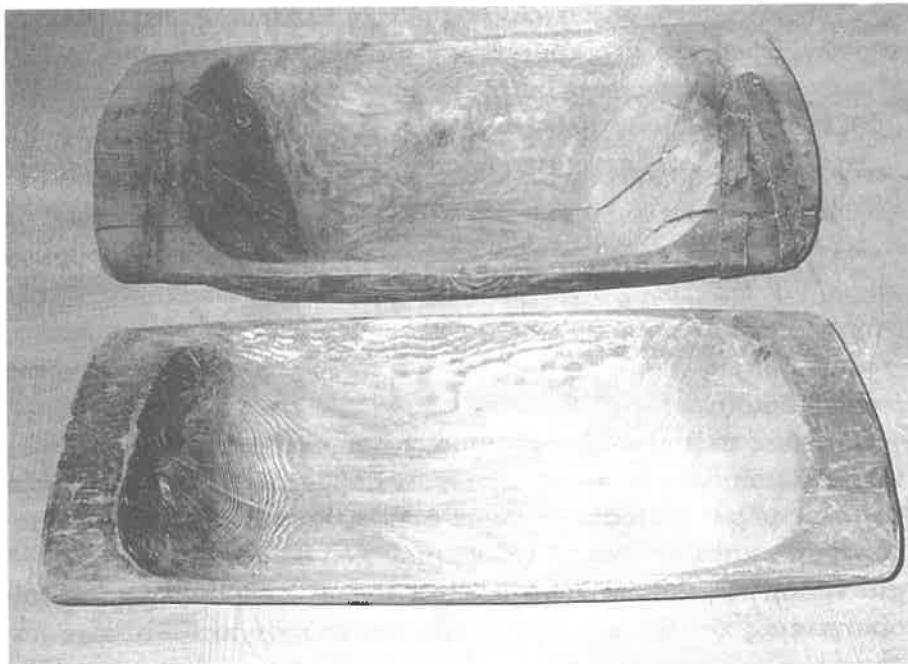
'Η πάνα

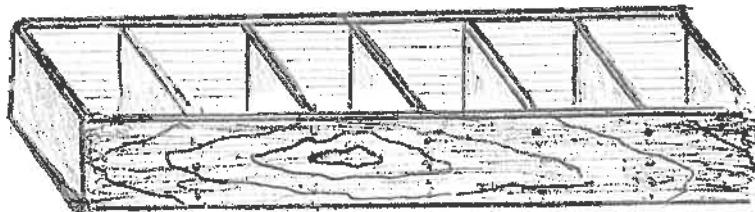
iv. Τό «φωμόφτιαρο». Ἐνα ἵσιο φτιάρι ἀπό ξύλο ή λαμαρίνα μέ τή βοήθεια τοῦ δποίου γίνεται ή τοποθέτηση τοῦ ζυμαριοῦ στό φοῦρνο καί κατόπιν τό βγάλσιμο τῶν καιρβελιῶν.

'Η ξύστρα

Σκάφες

Ἡ πιγακωτή

β'. Ἡ σκάφη. Πάντα ξύλινη ἡ σκάφη μικρή ἢ μεγάλη, σκολισμένη σέ δένδρινο κούτσουρο ἢ φτιαγμένη στόν μαραγκό, ἀνάλογα μέ τήν οίκογένεια καί ἀπό κοντά ἢ σιδερένια ξύστρα γιά τό ξύσιμο τοῦ ζυμαριοῦ καί μέχρις ὅτου αὐτό... δέσει.

γ'. Ἡ κρισάρα. Αὕτη μπορεῖ νά είναι ἀπό φιλή συρμάτινη σίτα ἢ καί ἀπό περισσότερο φιλό ψφασμα δργαντίνα.

δ'. Ὁ προσμολόγος. Πήλινο, μικρό δοχεῖο μέσα στό δποῖο φυλασσόταν λίγο ζυμάρι τό δποῖο μετατρεπόταν σέ προζύμι, σέ μαγιά δηλαδή.

ε'. Ή πινακωτή. Μιά στενόμακρη θήκη πλάτους 20 περίπου έκατοστών, ύψους 15 περίπου έκ. και μάκρους πολλαπλάσιο τοῦ 20, χωρισμένη σέ τετράγωνα σπιτάκια μέσα στά όποια ἔμπαινε τό ζυμάρι ἐνός καρβελιοῦ, τυλιγμένου μέ τό πισκίρι γιά νά... «γίνει».

στ'. Τό πισκίρι. Στενόμακρη πετσέτα μέσα στήν όποια τύλιγαν τό ζυμάρι.

ζ'. Ταφιά - Λαμαρίνες - Φόρμες.

η'. Κεντητήρι. Εἰδικό τσιμπιδάκι γιά τό κέντησμα τῆς πρεβέντας.

5. Τρόπος παρασκευῆς

α'. Ψωμιοῦ:

Συνήθως τό ζύμωμα τοῦ ψωμιοῦ, γιά τίς ἀνάγκες τῆς οἰκογενείας, πού ἐδῶ μᾶς ἐνδιαιφέρει, γινόταν κάθε Σάββατο - μποροῦσε να γίνει και ἄλλη μέρα, ἀλλά ὀπωσδήποτε ἀπόφευγαν νά ζυμώσουν τήν Παρασκευή - και ἡ ποσότητα τοῦ ψωμιοῦ πού θά φτιαχνόταν ἥταν γιά μιά ἑβδομάδα και ἀνάλογα βέβαια μέ τόν ἀριθμό τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας και τοῦ ἐργατικοῦ προσωπικοῦ, ὅπου τοῦτο εἶχε παρουσία.

Ἡ νοικοκυρά ἀπό νωρίς τό ἀπόγευμα τῆς προηγουμένης ἡμέρας, μετροῦσε τό ἀλεύρι πού θά χρησιμοποιοῦσε και στή συνέχεια τό πέρναγε ἀπό κρισάρα ψιλή ἡ χονδρή ἀνάλογα μέ τήν εὐμάρεια τῆς οἰκογενείας. Μέσα σέ χλιαρό νερό διέλυε τό προζύμι, πού εἶχε κρατήσει ἀπ' τήν προηγούμενη ζυμωσιά και τό εἶχε φυλαγμένο μέσα στόν προσμολόγο της.

Μ' αὐτή τή διάλυση ἔπιανε τό προζύμι της σέ μιά ἄκρη τοῦ σκαφιδιοῦ της και τότε τό σκέπαξε καλά, ἀφοῦ πρῶτα τό σταύρωνε τρεῖς φορές.

Πρωΐ - πρωΐ, μέ τό χάραμα, σηκωνόταν ἡ νοικοκυρά και ἀφοῦ πλενόταν και χτενιζόταν, τύλιγε τό κεφάλι της μέ τήν βαμβακέλα γιά νά προλάβει τό δυσάρεστο μή τής πέσει κάποια τρίχα μέσα στή σκάφη και μόλις τελείωνε τήν προσευχή της, ἀρχιζε τό ζύμωμα.

Μέχρις ὅτου τελειώσει ὅλη τήν παραπάνω διαδικασία, τό νερό πού χρειάζεται, εἶχε βράσει, τέλος πάντων ζεσταθεῖ. Ή θερμοκρασία τοῦ νεροῦ ἔπρεπε νά είναι τέτοια οὕτως ὥστε οὔτε κρύο νά είναι, οὔτε καυτό, γιατί θά σκότωνε τούς ζυμομύκητες, τούς ἀπαραίτητους γιά τό «γίνωμα», τό «φούσκωμα» τοῦ ζυμαριοῦ. Νά μή καεί τό προζύμι, δπως λέγανε. Τό πόσσο ζεστό ἔπρεπε νά είναι τό νερό, τής

τόχει μάθει ή μάνα της, ή γιαγιά της, ή πεῖρα της. Συνήθως τό μικρό της δάκτυλο ἔπαιζε τό ρόλο τοῦ θερμομέτρου.

Λίγο - λίγο τό ἀλεύρι καί λίγο - λίγο τό νερό, ἀλλά καί μέ τόν ἴδιο τρόπο τό προζύμι, πού είχε πιάσει χθές τό βράδυ, τά ἀνακάτευε σιγά - σιγά δλα μέχρις ὅτου δλη ή ποσότητα τοῦ ἀλεύρου γίνει ζυμάρι. Τώρα ἀρχίζουν τά δύσκολα. Τό ζύμωμα μέ κλειστές τίς γροθιές κρατοῦσε ἀρκετή ὥρα, ή διάρκεια τῆς δποίας ἔξαρτιόταν δπ' τήν ποσότητα τοῦ ζυμαριοῦ καί τήν ἀξιοσυνη τῆς ζυμώστρας. Ἡ γροθιά ἔμπαινε στό ζυμάρι καί ἀμέσως ἔπαιρνε κλίση πρός τά ἔξω μέ ἀποτέλεσμα ή μάλαξη νά γίνεται σ' δλο τόν ὅγκο τοῦ ζυμαριοῦ ὅμοιόμορφα.

"Οπου τό ζυμάρι κολλοῦσε στά τοιχώματα τοῦ σκαφιδιοῦ τό ἔκκολλοῦσε μέ τήν ξύστρα καί γιά νά μήν κολλᾶ κάθε φορά πού γινόταν τό ἀνασήκωμα τῆς μάζας, γιά καινούργια ἀνάδευση, ἔρριχνε λίγο ἀλεύρι.

"Όταν μέ τήν πεῖρα της καταλάβαινε δτι τό ζύμωμα ἔπρεπε νά σταματήσει, τότε ἀρχίζε τό γαλάκτωμα.

Τό γαλάκτωμα γινόταν δφοῦ ή ζυμώστρα ἔρριχνε ἀρκετό νερό, πάντα χλιαρό, μέσα στό ζυμάρι καί αύτό ἔπαιρνε τή μορφή πηγτοῦ χυλοῦ καί τότε τό ζύμωμα συνεχίζόταν μέχρις ὅτου ή μάζα γίνει ὅμοιόμορφη καί δταν σταματοῦσε νά κολλᾶ στά χέρια ή τά τοιχώματα τοῦ σκαφιδιοῦ. Τώρα τό ζύμωμα ἔπρεπε νά σταματήσει. Συγκέντρωνε λοιπόν δλη τή μάζα στή μιά ἄκρη τοῦ σκαφιδιοῦ καί ἀπ' αύτή ἔκοβε κομμάτια τά δποία θά γινόντουσαν κατόπιν καρβέλια. Είναι δλα τοῦ ἴδιου μεγέθους καί μόλις κοβόντουσαν, πλάθονταν μέ εἰδικό τρόπο καί στή συνέχεια ἔμπαιναν στήν πινακωτή, τήν δποία ή νοικοκυρά είχε ἐπενδύσει μέ τό πισκίρι.

"Όταν τελείωνε καί ή διαδικασία αύτή, ή νοικοκυρά σκέπαζε τήν πινακωτή μέ μάλινα ροῦχα - ἀνάλογα μέ τήν ἐποχή - μέ σκοπό νά δημιουργηθοῦν εύνοϊκές συνθήκες για τήν ἀνάπτυξη τοῦ εἰδικοῦ μύκητα γιά νά γίνει κατορθωτό τό «γίνωμα», τό «φούσκωμα» τοῦ φωμιοῦ.

Τώρα θά ξανασταρώσει τρεῖς φορές τό σκεπασμένο ζυμάρι καί θά περιμένει τό «γίνωμα». Μέχρι τότε ἔχει χρόνο να πλύνει τή σκάφη καί ὅ,τι ἀλλο χρειασθεῖ. Μέ τό γαλάκτωμα πού θά γίνει δταν πλυθεῖ τό σκαφίδι θά πλυθεῖ καί ή ἴδια καί δεν θά ἐπιδιώξῃ νά σκουπισθεῖ².

Για νά «γίνει» τό φωμί θά χρειασθούν χάπου δύο ώρες κι' αύτό είναι συνάρτηση τοῦ καιροῦ, τοῦ χώρου καιί τοῦ... χεριοῦ τῆς ζυμώστρας. Ἐν δηλαδή ή ζυμώστρα είναι σβέλτη καιί δέν ἀφήνει τό ζυμάρι νά κρυώσει. Άκομα έάν τό προζύμι είναι ἀρκετό καιί καλό.

Μόλις διαπίστωνε ή νοικοκυρά τό φούσκωμα τοῦ φωμιοῦ, ἀρχιζε τό κάψιμο τοῦ φούρνου, γιατί δέν πρέπει νά μείνει τό ζυμάρι ἄλλο γιά νά μήν ξυνίσει.

Ο φούρνος μᾶς λέει δτι είναι ἔτοιμος νά δεχθεῖ τό φωμί ὅταν τά ἐσωτερικά του τοιχώματα ἀρχιζουν νά ἀσπρίζουν, δπότε ή νοικοκυρά ἔφερνε τήν πινακωτή, ἔβγαζε τά κάρβουνα καιί στή συνέχεια πάνιζε τό φούρνο, δ όποιος είναι πλέον ἔτοιμος νά δεχθεῖ τά καρβέλια. Ή νοικοκυρά ἔπαιρνε ἕνα - ἕνα τά καρβέλια ἀπ' τήν πινακωτή τά ἔβγαζε στό φτυάρι καιί στή συνέχεια τά τοποθετοῦσε μέσα στό φούρνο, ἀφοῦ πρῶτα τά χάραζε στίς πλευρές καιί τά τρυποῦσε μένα μαχαίρι στό κέντρο γιά νά ἀποφύγει τό φουσκάλιασμα τῆς πάνω κόρας.

Μπροστά - μπροστά ἔρριχνε τίς βιταλιές καιί τίς κουλούρες τῶν παιδιῶν γιά νά μπορεῖ εύκολα νά τίς βγάλει σέ μισή περίπου ώρα, ἐνῶ τά καρβέλια θά μείνουν ἄλλη μία ώρα άκομα περίπου.

Μία σειρά ἀπό πέτρες, τίς πέτρες τοῦ φούρνου, ἔβαζε μπροστά γιά νά κόψουν λίγο τήν πύρα τῆς θράκας πού βρίσκεται ἐκεῖ καιί δέν ἔκλεινε τό στόμα τοῦ φούρνου ἀν δέν διαπίστωνε τό ρόδισμα τοῦ φωμιοῦ.

Ἄν δ φούρνος ήταν πολύ ἀφής καιί δημιουργοῦσε τό φόβο νά καεῖ τό φωμί τότε ἔβρεχε τήν πάνω ἐπιφάνεια τῶν καρβελιῶν μέ λίγο νεφός. Μόλις τελείωνε καιί αὐτή ή διαδικασία ἔκλεινε τόν φούρνο μέχρις ὅτου φηθεῖ τό φωμί. Μόλις ἔκλειναν τό στόμα τοῦ φούρνου τόν σταύρωναν μέ τό φτυάρι τρεῖς φορές. Τοῦτο θά ἐπαναληφθεῖ καιί στό ξεφούρνισμα. Τοῦτο τό τελευταῖο σταύρωμα είναι ἔκδήλωση εύχαριστῶν γιά τό καλό φήσιμο.

β'. Βιταλιᾶς καιί κουλούρας:

Τό τελευταῖο καρβέλι τό ἔκοβε σέ μικρότερα κομμάτια τά όποια ἔπλαθε δπως ἀκριβῶς οί ἀρτοποιοί τίς λαγάνες τῆς Κ. Δευτέρας. Τίς βιταλιές τίς καταναλώνανε τήν ἴδια μέρα. Ό συνδυασμός ζεστῆς βιταλιᾶς καιί τυριοῦ φέτας είναι κάτι πού νοσταλγοῦν ὅσοι τόν ἔχουν δοκιμάσει.

Μικρές βιταλιές, μεγέθους μιᾶς παλάμης περίπου, είναι οι Κουλούρες, πού προορίζονται ως δῶρο γιά τά μικρά παιδιά του σπιτιού, τῆς γειτόνισσας, δινήψια καί βαπτιστήρια.

Τά παιδιά τήν προτιμοῦσαν ἀνοιγμένη καί γεμισμένη μέ καλό λάδι καί ζάχαρη μπόλικη. Ἔτσι ή κουλούρα μετατρεπόταν σέ γλύκισμα.

γ'. Παξιμαδιῶν:

Τό καλοκαίρι πού τό φωμί δέν ἀντεχε στη ζέστη μιᾶς ἐβδομάδας καί μούχλιαζε, ἔφτιαχναν παξιμάδια.

Καί πάλι ἀνάλογα μέ τήν οίκογένεια καί τίς ἀσχολίες της ἔνα ἥ καί δύο καρβέλια, ὀντί νά τά ρίξουν στό φοῦρνο, ὅπως τ' ἄλλα, τά ἔκοβε σέ 3-4 κομμάτια, τά ἔπλαθε «μπαστούνια», ὅπως τά φωμιά φόρμας τοῦ φούρναρη, δηλαδή τούς ἔδιναν ἐπίμηκες σχῆμα καί μετά τά ἔκοβε σέ μικρά κομμάτια καί τά ἔβαζε στόν φοῦρνο πρῶτα, βαθειά. Σ' αὐτά ἥ νοικοκυρά ἔβαζε καμιά φορά καί λίγο μαστίχι καί ὅποδήποτε μπόλικο σουσάμι.

“Οταν ἔβγαζε τό φωμί, τά παξιμάδια τά ὄφηνε μέσα στό φοῦρνο καί ἥ τά ἔπαιρνε ἀπό κεῖ λίγα - λίγα ἥ τά ἔβγαζε τήν ἐπομένη καί τά ἔβαζε σ' ἔνα κοφίνι γιά νά δερίζονται.

Τό παξιμάδι ἥ τό ἔτρωγαν ώς βούτηγμα, κυρίως στό γάλα, ἥ ἀφοῦ τό ἔβρεχαν, τό τύλιγαν σέ μιά καθαρή πετσέτα καί σέ λίγο, ὅταν αὐτό παπάρωνε τό τρώγανε σάν φωμί.

δ'. Τυροκουλούρας:

‘Η τυροκουλούρα δέν είναι τίποτα ἄλλο ἀπό μιά βιταλιά, στό ἐσωτερικό τής δύοιας ύπαρχει μιά στρώση τυριοῦ φέτας. ‘Η τυροκουλούρα μπορεῖ νά μπει καί σέ μικρό ταψί. Ἐδώ μπαίνει μιά στρώση ζυμάρι, μιά στρώση τυριοῦ καί ἀπό πάνω μιά ἀκόμα στρώση ζυμαριοῦ. Στή συνέχεια τρυπιέται μ' ἔνα πηρούνι καί κόβεται σέ κομμάτια μπακλαβαδωτά γιά να ἔξασφαλίζεται ἥ σύνδεση ὅλων τῶν στρώσεων.

Καί οι δύο κουλούρες είναι πάρα πολύ νόστιμες.

ε'. Τηγανοφώματος:

“Οπως πιό πάνω εἴπαμε τό ζύμωμα γινόταν τό Σάββατο, ἡμέρα κατά τήν δύοια γινόντουσαν καί ἀρχετές ἄλλες δουλειές τῆς νοικο-

κυρᾶς, ὅπως πλύσιμο ρούχων κ.ἄ. καὶ ἀφοῦ δέν ὑπάρχει χρόνος γιὰ μαγείρευμα νά ἡ εὐκαιρία γιά τηγανόψωμα. Ἐνα κομμάτι ζυμαριοῦ δέν το ρίχνανε στό φοῦρνο. Τό κρατοῦσαν καὶ τό μεσημέρι τήν ώρα τοῦ φαγητοῦ, τό ἔκοβαν σέ κομμάτια, τό ἀπλωναν σέ μέγεθος μιᾶς παλάμης περίπου καὶ τό τηγάνιζαν. Ἐτοι ζεστό τό ἔτρωγαν μέ πετιμέζι, μέλι ἡ ζάχαρη.

Πρόχειρο, ἀλλά νόστιμο φαγητό.

στ'. Πρεβέντας:

Σέ δύο περιπτώσεις ἡ νοικοκυρά ἔφτιαχνε πρεβέντες. Ἡ πρώτη ἥταν τά Χριστούγεννα καὶ ἡ δεύτερη στό γάμο. Ἡ πρεβέντα τοῦ γάμου.

i. Τό Χριστόψωμα είναι τό φωμί πού περιγράψαμε πιό πάνω μέ τρεῖς διαφορές.

Ἡ πρώτη είναι ὅτι αὐτό ἔμπαινε στό ταφί. Ἡ δεύτερη είναι ὅτι ἔχει ἐμπλουτισθεῖ μέ διάφορα μυρωδικά, ὅπως μαστίχι, γλυκάνισσο καὶ μαχλέπι. Ἡ δέ τρίτη καὶ σπουδαιότερη είναι ὅτι αὐτό στολίζεται μέ διάφορα κεντίδια. Στή μέση μπαίνει ἡ σφραγίδα τοῦ πρόσφορου, τό «πάτημα» ὅπως λέγεται ἀλλοιως. Στίς τέσσερες ἄκρες καὶ σέ σχῆμα σταυροῦ μπαίνουν τά μικρά σφραγιδάκια. Ὁλη ἡ ὑπόλοιπη ἐπιφάνεια ἔχει στολίδια διάφορα φτιαγμένα μέ τό ρακοπότηρο τά στρογγυλά, τό φαλίδι γιά τίς ἀπομιμήσεις φαριοῦ, μέ τό τσιμπημα τῆς μύτης του, με τό εἰδικό κεντητήριο γιά τίς πτυχώσεις καὶ τό πηρούνι γιά τή δημιουργία παράλληλων γραμμῶν κ.λπ.

Στήν κεντησμένη ἐπιφάνεια τοῦ χριστόψωμου φύτευαν καρύδια ἢ ἀμύγδαλα.

Από κοντά τοῦ Χριστόψωμου ὀκολουθοῦν οἱ κουλούρες πού προσρίζονται γιά τά παιδιά τοῦ σπιτιοῦ καὶ τά βαπτιστήρια.

Τά σχέδια τοῦ Χριστόψωμου είναι ἀνάλογα ὅχι μέ τίς ἀσχολίες τῆς οἰκογένειας, ὅπως συνηθίζεται σέ ἄλλες περιοχές, ἀλλά ἀνάλογα μέ τήν καλλιτεχνική διάθεση τῆς νοικοκυρᾶς.

Τό Πάσχα ἔφτιαχναν κουλούρες, ἀλλά μέ ξεχωριστό ζυμάρι, τό ἔφτάξυμο καὶ ἀντί νά φυτέψουν κοκόσες καὶ τσάγαλα φύτευαν κόκκινα αὐγά.

ii. Τό φωμί τοῦ γάμου γίνεται ἀπ' τίς γυναῖκες τή Πέμπτη, πρίν τῆς Κυριακῆς καὶ μαζί μ' αὐτό Προβέντες. Πρόκειται γιά κανονικό φωμί μέ διάφορα μυρωδικά μέσα καὶ μέ τήν ιδιαιτερότητα ὅτι οἱ

Προβέντες είναι στολισμένες μέ σχέδια πού δέν περιγράφονται. Άνάλογα μέ τό μεράκι τής νοικοκυρᾶς βλέπεις ἐπάνω πουλιά, λουλούδια, κλαριά, ἀλλά και διάφορα γεωμετρικά σχήματα, πού ὅταν τελικά ἔλθεις ή ώρα γιά νά τήν κόψεις δυσκολεύεσαι γιατί λυπάται νά χαλάσεις τέτοια διακόσμηση.

Στή περιοχή τῆς Ἀμφισσας τά προζύμια γιά τά φωμιά τοῦ γάμου τά ἔπιαναν τρία ὄγόρια, τά ὅποια δμως ἐπρεπε νά ἔχουν και τούς δυό γονεῖς τους.

Τίς προβέντες αύτές τίς ἀλλαζαν τά δύο σόια, γαμπροῦ και νύφης, τίς ὅποιες κατανάλωναν στό βραδυνό συμπόσιο.

ζ. Πρόσφορου ἡ λειτουργιᾶς:

Τό πρόσφορο αύτό πάνω στό ὅποιο ὁ παπάς κάνει τή θυσία γιά νά γίνει ή Θεία Μετάληψις και πού λέγεται «λειτουργιά», γίνεται ὅπως και τό ὑπόλοιπο φωμί, πάνω στό ὅποιο δμως μπαίνει ή σφραγίδα, τό «πάτημα», ὅπως συνήθως λέγεται.

Τό σωστό δμως είναι τό πρόσφορο νά γίνει μέ δικό του τρόπο. Ἐπειδή αύτό τό κομμάτι τοῦ φωμιοῦ θά γίνει τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ μας πρέπει νά είναι πεντακάθαρο και ἀπό πάσης πλευρᾶς.

Ἡ ζυμώστρα πρέπει νά είναι περασμένης ἡλικίας, νά ἔχει πλυθεῖ και ἀλλάξει. Ὄλα τά ἀντικείμενα, πού θά χρησιμοποιηθοῦν γιά τήν κατασκευή τοῦ πρόσφορου, ἐπίσης πεντακάθαρα. Σέ ἀρκετά μέρη ὑπάρχει, ἀκόμα, εἰδικό δοχεῖο γιά τή μεταφορά τοῦ νεροῦ ἀπ' τή βρύση γιά νά χρησιμοποιηθεῖ στήν παρασκευή τοῦ πρόσφορού. Περιττό νά είπωθει ὅτι ή κρισάρα πρέπει νά είναι πολύ φιλή και τό ἀλεύρι νά περνᾶ ἀπ' αύτή δύο φορές.

Γιά νά τονίσω τήν παραπάνω ἀποφη, γιά τήν ἰδιαιτερότητα τοῦ πρόσφορου, θά πῶ ὅτι στά Μοναστήρια και ἰδιαίτερα σ' αύτά τοῦ Ἅγίου Ὁρους, ἐκτός ἀπ' το Μαγκιπεῖο, δηλαδή τό ἀρτοποιεῖο, ὑπάρχει και τό «Προσφοριό», τό εἰδικό δωμάτιο μέσα στό ὅποιο ὁ «προσφοράρης», δηλαδή ὁ εἰδικός ἀρτοποιός φτιάχνει τά πρόσφορα γιά τίς ἀνάγκες τοῦ Μοναστηριοῦ.

η. Μπουγάτσας:

Τή λένε και «κουλούρα» και δέν είναι τίποτα ἀλλο ἀπό φωμί ἀξυμο, δηλαδή χωρίς μαγιά, χωρίς προζύμι.

Ἡ μπουγάτσα ἔδινε τό παρόν της τῶν Βαΐων. Ὄλες οί νοικοκυρές

αύτή τή μέρα ἔφτιαχναν τήν μπουγάτσας τους, ή όποια συνόδευε τόν νταβά μέ τά φάρια μπριάμ στό φοῦρνο.

Καὶ τήν Καθαρή Δευτέρα ἔφτιαχναν μπουγάτσα, γιατί ἡ λαγάνα ἥταν τότε γιά τούς λίγους καί ὀπωσδήποτε γι' αὐτούς πού στήν πόλη τους ὑπῆρχε φοῦρνος, δηλαδή ἀρτοποιεῖο.

Ἄκομα ἔφτιαχναν μπουγάτσα γιά νά περάσουν μιά μέρα μέχρις ὅτου ἔλθει τό... Σάββατο, γιά τό κανονικό ζύμωμα καί ἀρκετές φορές ἀπ' τούς... καλοφαγάδες, ἔτσι γιά ἀλλαγή.

Ἡ διαδικασία παρασκευῆς τῆς μπουγάτσας εἶναι ἡ παρακάτω: Άφοῦ καλοκοσκίνιζαν τό ἀπαιτούμενο ἀλεύρι, τοῦ ρίχνανε λίγο λάδι καί τό τρίβανε κολά. Στή συνέχεια ἀρχίζε τό ζύμωμα. Στό νερό πού χρησιμοποιοῦσαν γιά τό ζύμωμα είχαν βράσει λίγη κανέλλα, λίγη φλούδα ἀπό πορτοκάλι καί είχανε ρίξει μέσα φιλή, τριψμένη μαστίχα, χυμό πορτοκαλιού καί ὀπωσδήποτε σόδα φαγητοῦ καί ἀλάτι.

὾ταν τελείωνε τό ζύμωμα, τήν ἐπλαθαν ὅπως ὁ φούρνοφρης πλάθει τή λαγάνα καί τήν ἔρριχναν στό φοῦρνο ἀμέσως, ἀφοῦ δέν είχε ζύμη καί ἄρα δέν περίμεναν κανένα φούσκωμα.

Ἡ μπουγάτσα μπορεῖ νά ψηθεῖ καί στό ταψί καί δέν ἥταν ἀπαραίτητα τά μυρωδικά πού πιό πάνω διναφέραμε, γιατί μποροῦσε νά ἥταν ἐντελῶς σκέτη, δηλαδή μόνο μέ νερό καί λίγο ἀλάτι.

Τώρα πού σᾶς ἔδωσα τή συνταγή... πρέπει νά σᾶς εύχηθω καί τό... «καλή ἐπιτυχία».

θ'. Σταχτοκουλούρας:

(Πρόκειται γιά τόν «έπανθρακίτη» τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων)

὾ταν γιά κάποιο λόγο ὁ τσοπάνης μείνει χωρίς φωμί, τότε καταφεύγει στήν «σταχτοκουλούρα». Πάντα ἔχει κοντά του λίγο ἀλεύρι καί ὀπωσδήποτε ἀλάτι. Ἔτσι λίγο ἀλεύρι μέ τό διαγκαϊο νερό καί τό ἀνάλογο ἀλάτι τό ἀνακατεύει, τό ζυμώνει καί τό πλάθει ὅπως τή βιταλιά. Μετά τό πλάσιμο τό ἀλευρώνει γιά νά μήν κολλήσει πάνω στό ζυμάρι ἡ στάχτη καί στή συνέχεια βάζει τήν κουλούρα πάνω στό σημεῖο ὅπου ἔκαιγε ἡ φωτιά ἡ ἀν δέν ἔχει πολλή ὥρα καεῖ, ἔκει πάνω στή θράκα, τήν ὅποια διμως ἔχει σκεπάσει μέ στάχτη.

Καὶ ἀφοῦ τήν κουκουλώσει μέ τήν ὑπόλοιπη στάχτη βάζει ἀπό πάνω τή θράκα καί τήν ἀφήνει νά ψηθεῖ. ὾ταν ψηθεῖ καί τοῦτο τοῦ τό λέει ἡ πεῖρα του, τή βγάζει ἀπ' τή χόβιλη, τή φυσᾶ λίγο γιά νά φύγει ἡ στάχτη καί ἡ στάχτη φεύγει γιατί σ' αὐτό βοηθᾶ τό ἀλεύρω-

μα πού ξγινε πρίν και τώρα είναι έτοιμη γιά φαγητό.

Είναι δυνατόν μέσα στό ζυμάρι τής κουλούρας αύτης νά μπει και τυρί ή και φωμοτύρι, όποτε άλλαζει ή γεύση και άπο φωμί γίνεται φαγητό.

ι'. Κολετσιών:

(Πρόκειται γιά τόν «όβελί» ή «άρτο οβελία» κατά τόν Άριστοφάνη)

Κολέτσια λένε οί τσοπάνηδες τά κουλούρια πού φτιάχνουν γιά νά άναπληρώσουν τό φωμά πού τούς έλειψε και άντι τής σταχτοκουλούρας, πού τή θεωρούν σάν κάτι πιό πρόχειρο άπ' αύτά.

Είναι τό ίδιο ζυμάρι μ' αύτό τής σταχτοκουλούρας, άλλα πλασμένο σέ στρογγυλά κουλούρια μέ διάμετρο 10 περίπου έκατοστῶν και πάχους 3 περίπου.

Αύτά μόλις πλαστοῦν τά βαζουν πάνω στή χόβιλη και σέ λίγο τά γυρίζουν μέχρις δτου στερεοποιηθοῦν και τότε τά σηκώνουν δρθια και τά τοποθετοῦν κοντά στή φωτιά δπως τίς πυρομάδες, δηλαδή τίς φέτες τοῦ φωμιοῦ πού θέλουν νά καψαλίσουν, μέχρις αύτά νά φηθοῦν καλά.

Είναι κάτι τό ίδιαίτερο, ίδιαίτερα γιά τά τσοπανόπουλα.

ια'. Μπομπότας:

Ή μπομπότα γίνεται μόνο μέ άλεύρι καλαμποκιοῦ και τήν έφτιαχναν μέ δύο τρόπους.

Ο πρώτος είναι αιύτος πού ή νοικοκυρά φτιάχνει τή μπομπότα καρβέλια και τά ρίχνει στό φούρνο δπως αύτά τοῦ σιταρένιου φωμιοῦ. Βέβαια έδω δέν υπάρχει μαγιά, γιατί οι ζυμομύκητες δέν έπη-

ρεάζουν τόν ἀλεύρι τοῦ καλαμποκιοῦ.

Ο δεύτερος τρόπος εἶναι αὐτός πού ἡ νοικοκυρά φτιάχνει τὴν μπομπότα σέ ταφί, ἀλλά ἐμπλουτισμένη μέ σόδα, σταφίδες καὶ ζάχαρη, ἡ δποία στις περισσότερες φορές μοιάζει μέ κέικ.

Σημειώνεται ὅτι ἡ μπομπότα δέν ζυμώνεται ἀλλά ζουματιέται.

ιβ'. Σκυλοφώματος:

Οσο παράξενο καὶ ἄν ἀκούγεται στούς σημερινούς ὅτι κάποτε ἔφτιαχναν... σκυλόφωμα, τόσο παράξενο φαινόταν στήν τσοπάνισσα νά ζυμώσει φωμί γιά τό σπίτι χωρίς νά ζυμώσει φωμί γιά τά σκυλιά, τούς πιστότερους φίλους καὶ συντρόφους τοῦ τσοπάνη.

Τοῦτο γίνεται δπως καὶ τό ἄλλο φωμί, ἀλλά δχι μέ ὅλευρα σιταριοῦ. Γίνεται μέ βάση τά πίτουρα στά δποία ρίχνουν καὶ λίγο σιτάλευρο. Ο λόγος παρασκευῆς αὐτοῦ τοῦ εἰδους τοῦ φωμιοῦ ἥταν ἡ οίκονομία. Ἐκεῖνα τά χρόνια δέν είχαν σιτάλευρα στή διάθεσή τους οἱ ἀνθρωποι γιά τίς δικές τους ἀνάγκες, δχι καὶ νά ταΐσουν τά κάμποσα τσοπανόσκυλα πού είχαν γιά τίς ἀνάγκες τῆς στάνης.

7. Ἐπίλογος

Πόσο σήμερα ἔχουν ἀλλάξει τά πράγματα! Φαίνεται πώς ἔκεινη ἡ κατάρα πού ἔδωσε ἡ κακή νοικοκυρά τῆς δποίας κάηκε ἡ πίττα της... ἔπιασε. Καταράστηκε ἡ... Σαββατογεννημένη: «ἔμενα ἡ πίττα μου κάηκε, ...φούρνος νά μή καπνίσει».

Καὶ ἔπαφαν πλέον οἱ φούρνοι νά καπνίζουν καὶ ἀρχισαν νά γκρεμίζονται σιγά - σιγά ὁ ἔνας μετά τόν ἄλλον. Οὔτε στά χωριά πλέον δέ θά ύπάρχουν σέ λίγο δείγματα, ἀφοῦ στήν ἀρχή οἱ στόφες καὶ σήμερα οἱ ἡλεκτρικές κουζίνες τούς ἀντικατέστησαν.

Ἐκεῖνα τά χρόνια ἥταν ἀδιανόητο νά βρεθεῖ σπίτι χωρίς φούρνο, ὁ δποίος μάλιστα είχε καὶ τό δικό του ... σπίτι, τό φουρνόσπιτο.

Βέβαια οἱ τεχνίτες πού ἔφτιαχναν φούρνους ἥταν ἔξειδικευμένοι καὶ χρησιμοποιοῦσαν γιά τό δάπεδο εἰδικές πλάκες ἀπό φωμολίθι ἡ μαλτεζόπλακες, ἀπό πάνω δέ, ὁ θόλος δηλαδή, κτιζόταν μέ σπασμένα κεραμίδια.

Τό μέγεθος τοῦ φούρνου ἥταν ἀνάλογο μέ τό μέγεθος τῆς οίκογένειας. Ὑπῆρχαν οίκογένειες πού είχαν δύο φούρνους. Ἐναν γιά τό φωμί, τόν μεγάλο, καὶ ἔνα μικρό γιά τίς πίττες, τίς μπουγάτσες, τά μπιάμια κ.λπ.

Δέν εἶναι μόνο ἡ περιοχή μας πού ἔχασε καὶ σχεδόν ξέχασε αὐτή

τήν δυμορφη δραστηριότητα τῶν γυναικῶν, αὐτῶν τῶν στυλοβατῶν τῆς ἐλληνικῆς οἰκογένειας, ἀλλά καὶ σ' αὐτῇ τῇ Θεσσαλίᾳ, τὸν μεγάλο σιτοβολῶνα, σταμάτησε τὸ καθημερινό ζύμωμα καὶ τὸ φήσιμο τοῦ φωμιοῦ στῇ γάστρᾳ, ὅφου ἐκεῖ δέν ὑπάρχουν φοῦρνοι οἰκογενειακῆς χρήσεως. Σήμερα δίνουν μιά ποσότητα σιταριοῦ στό φοῦρνο τῆς περιοχῆς καὶ κεῖνος ὑποχρεώνεται, γιά δρισμένες ἡμέρες, νά παραδίδει κάθε πρωῒ τήν ποσότητα φωμιοῦ πού ἔχει συμφωνηθεῖ.

Ἄκομα καὶ τά πρόσφορα, τίς λειτουργιές, τίς ἀγοράζουν ἀπ' τά ἀρτοποιεῖα, τό «Γερμανικό φοῦρνο», δπως μπορεῖ νά ἀγοράσει κάποιος... σαρδέλες.

Ἐδῶ, στήν περιοχή μας, σήμερα ἐλάχιστες νοικοκυρές, πού νοσταλγοῦν ἐκεῖνο τό ἄρωμα τοῦ φρέσκου φωμιοῦ καὶ τή νοστιμιά τοῦ... «ζυμωτοῦ», δπως τό λέμε, ἀσχολοῦνται μέ τό ζύμωμα καὶ οἱ ἄλλοι τρέχουν, ἔστω καὶ ἀπό μακριά νά ἀπολαύσουν αὐτό τό ἄρωμα καὶ νά... ζητιανέψουν ἔστω καὶ μιά... χαψιά φωμιοῦ, ζυμωτοῦ.

8. Εἰπώθηκαν γιά φωμί

α'. «...τόν ἄρτον ἡμῶν τόν ἐπιούσιον, δός ἡμῖν σήμερον...». Ἀπ' τήν Κυριακή Προσευχή.

β'. «...καὶ ἐμβάψας τό φωμίον δίδωσιν Ἰούδα», μᾶς λέει ὁ Εὐαγγελιστής Ιωάννης στό 13-16.

γ'. «...ὅτι εἶς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμέν· οἱ γάρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνός ἄρτου μετέχομεν...», Ἀποστόλου Παύλου πρός Κορινθίους Α'. κεφ. I § 17.

δ'. «...Μικρά ζύμη δλο τό φύραμα ζυμεῖ...», μᾶς λέει, ἐπίσης, ὁ θεϊος ἀπόστολος Παῦλος.

ε'. «...ἐν ἴδρῳ τοῦ προσώπου σου φαγῇ τόν ἄρτον σου» (Ματθ. 6, 11)³.

στ'. «...Ζεστό φωμί δέν ἔφαγα, γλυκό κρασί δέν ἤπια». Δημ. Τραγούδι.

ζ'. «...τά δάκρυα καταπίνοντας γωνιά ζητάτε καὶ φωμί». Ἐδῶ τό φωμί σημαίνει τήν τροφή γενικά.

η'. «"Ἐνα γύρω τόν κόσμο γυρίζω καὶ γυρεύω παντοῦ τό φωμί»», μᾶς λέει ὁ ποιητής Χατζόπουλος θέλοντας νά τονίσει τήν ἀναγκαιότητα τοῦ φωμιοῦ καὶ κατ' ἐπέκταση τῶν ἀναγκαίων πρός συντήρηση.

θ'. «Βγάζει τό φωμί του». Δηλαδή κερδίζει τά πρός τό ζῆν ἀναγκαῖα.

ι'. «Ἔχει φωμί αὐτή ή δουλειά». Δηλαδή εἶναι κερδοφόρα.

ια'. «Φάγαμε φωμί κι' ἀλάτι». Σημαίνει ότι συνδεόμαστε μέστενούς καὶ παληούς δεσμούς φιλίας.

ιβ'. «Δέν ἔχει φωμί νά φάει». Δηλαδή λιμοκτονεῖ.

ιγ'. «Λίγα εἶναι τά φωμιά του». Εἶναι ἑτοιμοθάνατος.

ιδ'. «Θά φᾶς πολλά φωμιά ἀκόμα». Δηλαδή θά κοπιάσεις πολύ.

ιε'. «Ψωμί δέν ἔχουμε, ραπανάκια γιά τήν ὅρεξη». Δηλαδή, ἀφοῦ δέν ἔχουμε τά ἀπολύτως ἀναγκαῖα, ζητάμε τά περιττά.

ιστ'. «Σάν ἀρνηθεῖς καὶ σύ παπᾶ τόν ἄρτο καὶ τή λειτουργιά». Δημοτικό Τραγούδι.

ιζ'. «Ἄρτον καὶ θεάματα...», ἥθελε δρωμαϊκός λαός.

Σημειώσεις:

1. Ἀρτος, δ: εἶναι βασική τροφή τοῦ ἀνθρώπου ίδιαίτερα τῆς λευκῆς φυλῆς.

Στή δημοτική τόν λέμε «ψωμί», λέξη πού προέρχεται ἀπ' τήν ἀρχαία «Ψωμός» πού σημαίνει τεμάχιον ἄρτου ή καὶ ἄλλης τροφῆς.

Τά σιτηρά θεωροῦνται δῶρα τής θεᾶς Δήμητρας πρός τούς ἀνθρώπους, τά «Δημητριακά». Η ἴδια ή θεά δίδαξε τόν Τριπτόλεμο τήν τέχνη τής γεωργίας καὶ στίς γυναίκες τήν τέχνη τής ἀρτοποίησης.

2. Πίστευαν οἱ γυναίκες ότι σάν πλυνθοῦν μέ τό νερό πού εἶχαν ξεπλύνει τή σκάφη θά κάνουν ὡραία ἐπιδερμίδα. Τό θεωροῦσαν δηλαδή καλλυντικό.

Τό γεγονός ήταν ότι πράγματι τό γολάκιτωμα αὐτό, μέ τό ἄμυλο, προφύλασσε τήν ἐπιδερμίδα τής γυναίκας ἀπ' τήν φλόγα τοῦ φούρνου πού σέ λίγο καλεῖται νά κάψει.

3. Στή Βίβλο ή λέξη «ἄρτος» ἀναφέρεται 280 φορές.

ΤΑ ΑΓΑΛΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΆΛΛΑ ΓΛΥΠΤΑ ΚΑΙ ΧΥΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΤΗΣ ΑΜΦΙΣΣΗΣ

‘Ηρῷον ἡ Μνημεῖον Ἡρώων
ἡ Μνημεῖον τῶν Πεσόντων ἐν πολέμοις Ἀμφισσέων

Τοῦ Ιωάννου Δημ. Ζουμᾶ, Γυμνασιάρχου ἐ.τ.

‘Ηρῷον (τό) ωνομάζετο κατά τὴν ἀρχαιότητα τό εἰς ἥρωα ἀφιερωμένον ἱερόν, ἀλλά καὶ τό ἐπί τοῦ τάφου προσώπου ἰδρυόμενον μνημεῖον πρός διάκρισιν.

‘Ηρῷα δέν ἐστήγοντο μόνον πρός τιμήν ἥρωϊκῶν ἀτόμων, ἀλλά καὶ πρός τιμήν πολλῶν νεκρῶν, οἱ ὅποιοι ἥρωϊκῶς πολεμήσαντες ἔπεσαν ἐπί τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ἡρῷα π.χ. εἶναι ὁ λέων τῆς Ἀμφιπόλεως, ὁ λέων τῆς Χαιρωνείας, ὁ τύμβος τῶν Μαραθονομάχων εἰς Μαραθῶνα, τά μνημεῖα ὀλοκλήρου τῆς δόδου ἀπό Διπύλου εἰς Ἀκαδημίαν, ὅπου ἐθάπτοντο οἱ πεσόντες.

Τά πρῶτα ἥρῷα ἦσαν τύμβοι ἐκ χώματος, ἐπί τῆς κορυφῆς τῶν ὅποιων ἐπιτίθετο στήλη (ἐπιτύμβιον σῆμα). Εἰς τούς μετέπειτα χρόνους τά ἥρῷα εἶχον τό σχῆμα περιπτέρου ναοῦ, ὡς π.χ. τό Μαυσωλεῖον τῆς Ἀλικαρνασσοῦ. Εἰς τούς διωμαϊκούς χρόνους τά ἥρῷα ἦσαν θριαμβικαὶ ὀψιδεῖς, ἐπί τῶν ὅποιων ἔξετίθεντο εἰς ἀναγλύφους παραστάσεις τά πολεμικά κατορθώματα τοῦ τιμωμένου ἥρωος. Κατά τούς νεωτέρους χρόνους τά ἥρῷα εἶναι ἀναμνηστικά μνημεῖα τῶν πολέμων.

Εἰς τὴν νεωτέραν Ἐλλάδα ἥρῷον εἶναι καὶ τό μνημεῖο τοῦ Ἅγνωστου Στρατιώτου εἰς Ἀθήνας¹.

* * *

1) Μεγάλη Ἐλληνική Ἐγκυλοπαίδεια Πυρσοῦ, Ἀθῆναι, τόμ. ΙΒ', σ. 396 - Ἐγκυλοπαιδικόν Λεξικόν Ἐλευθερουδάχη, ἔκδ. Β', Ἀθῆναι, τόμ. ΣΤ', σ. 408 - Νεώτερον Ἐγκυλοπαιδικόν Λεξικόν Ἡλίου, Ἀθῆναι, τόμ. Ι, σ. 314 - Γενική Παγκόσμιος Ἐγκυλοπαίδεια Πάπυρος - Λαρούς, Ἀθῆναι, τόμ. 7ος, σ. 306 - 307.

‘Ο Περικλῆς εἰς τόν ἐπιτάφιον λόγον του πρός τιμήν τῶν Νεκρῶν τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, τό όποιον ἔξεφώνησε κατά τό φθινόπωρον τοῦ ἔτους 431 π.Χ. εἰς τάς Ἀθήνας, μεταξύ τῶν ὅλων λέγει καὶ τά ἔξῆς:

Κείμενον

«(...) Ἐμοί δέ ἀρκοῦν ἄν
ἐδόξει εἶναι ἀνδρῶν ἀγαθῶν
ἔργῳ γενομένων ἔργῳ καὶ
δηκοῦσθαι τάς τιμάς². (...)
Κοινῇ γάρ τά σώματα δίδο-
ντες ἴδιᾳ τόν ἀγήρων ἐπαι-
νον ἐλάμβανον καὶ τόν τά-
φον ἐπισημότατον, οὐκ ἐν ᾧ
κείνται μᾶλλον, ἀλλ’ ἐν ᾧ ἡ
δόξα αὐτῶν παρά τῷ ἐντυ-
χόντι αἰεί καὶ λόγου καὶ
ἔργου καιρῷ ἀείμνηστος
καταλείπεται. Ἀνδρῶν γάρ
ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος,
καὶ οὐ στηλῶν μόνον ἐν τῇ
οἰκείᾳ σημαίνει ἐπιγραφή,
ἀλλά καὶ ἐν τῇ μή προση-
κούσῃ ἀγραφος μνήμη παρ'
ἐκάστῳ τῆς γνώμης μᾶλλον
ἢ τοῦ ἔργου ἀνδιαιτά-
ται³ (...).».

Μετάφρασις

«(...) Ἀλλ’ ἐγώ θά ἐνόμιζα ἀρκε-
τόν πρός ἀνδρας, οἱ όποιοι δι’ ἔργων
ἐδείχθησαν γενναῖοι, νά ἐκδηλοῦνται
καὶ αἱ τιμαὶ δι’ ἔργων. (...) Καθόσον,
θυσιάζοντες τήν ζωήν των διά τό
κοινόν καλόν, ἐκέρδιζαν ὑπέρ αὐτῶν
τόν ἀθάνατον ἐπαινον καὶ τάφον
ἐπισημότατον, δχι τόσον τόν τάφον,
εἰς τόν δποίον κείνται, δσον ἐκείνον,
εἰς τόν δποίον ἡ δόξα των ἐπιζῆ ἀεί-
μηστος, πανηγυρίζομένη, εἴτε διά
λόγων, εἴτε διά τελετῶν εἰς πᾶσαν
εὔκατιριαν. Διότι τῶν ἐπιφανῶν
ἀνδρῶν τάφος εἶναι δλη ἡ γῆ, καὶ δέν
διαμνημονεύονται αὐτοί μόνον εἰς
τήν ἰδικήν των πατρίδα δι’ ἐπιτυμ-
βίων στηλῶν καὶ ἐπιγραφῶν, ἀλλά
καὶ εἰς τήν ξένην διατηρεῖται ἀγρα-
φος ἡ μνήμη των, χαραγμένη εἰς τό
πνεῦμα ἐκάστου μᾶλλον παρά εἰς
ὅλικά μημεῖα (...).».

Μία τῶν ἔξωτερικῶν ἐκδηλώσεων τῆς αἰώνιου εὐγνωμοσύνης τῆς Πατρίδος πρός τούς ἔχοντας προσφέρει εἰς τόν βωμόν αὐτῆς ὡς θυ-
σίαν τήν ἰδίαν των ζωήν εἶναι ἡ ἀνέγερσις μνημείων, κενοταφίων,
τύμβων, μικρῶν Ιερῶν Ναῶν καὶ ὡρισμένων σημάτων ἐνδεικτικῶν
θέσεων ἔνθα ἐπεσαν μαχόμενοι ἐν τῷ πεδίῳ τῆς τιμῆς ὑπερασπιζό-
μενοι τής Πατρίδος. Ἡ ἀνέγερσις δέ δύοιων μνημείων, ἀναθηματικῶν
στηλῶν, κοινοταφίων κ.ἄ. εἰς τήν ἰδιαιτέραν Πατρίδα πάντων τῶν

2) Θουκυδίδου Ἐπιτάφιος Περικλέους, βιβλίον Β', κεφ. 35.

3) Θουκυδίδου Ἐπιτάφιος Περικλέους, βιβλίον Β', κεφ. 43.

ύπέρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος ἡμῶν ἡρωϊκῶς ἀγωνισαμένων καὶ ἐνδόξως πεσόντων ἡ ἐν αἰχμαλωσίᾳ, ἐν ἀσθενείαις, ἐν κακουχίαις, ἐν ἀγχόνῃ, ἐν πυρί, ἐν μαχαίρᾳ ἡ ἄλλως πως τελειωθέντων κατά τοὺς Ἱερούς καὶ Ἐνδόξους Ἅγωνας τοῦ Ἐθνους ἡμῶν, πάλαι τε καὶ ἐπ' ἐσχάτων.

Τό Κοινοτικόν Συμβούλιον Ἀμφίσσης τήν 2αν Μαΐου 1927, ἐπί Προέδρου τῆς, τότε, Κοινότητος Ἀμφίσσης τοῦ Ιωάννου Γιδογιάννου, συμφώνως πρός τό ἀρθρον 4 τοῦ Νόμου 3281/1925 «περὶ ἀνεγέρσεως καὶ συντηρήσεως τάφων καὶ κενοταφίων κ.λπ. τῶν πεσόντων ὑπέρ Πατρίδος κατά τούς πολέμους 1912 - 1922»⁴ καὶ «φρονεῖ διτὶ ἔχει τήν ἡθικὴν ὑποχρέωσιν ὅπως δι' ἔξωτερικῶν τινων σημείων διαιωνίσῃ τήν μνήμην τῶν ὑπέρ Πατρίδος πεσόντων παρέχον οὕτω εἰς τε τούς συγχρόνους καθώς καὶ εἰς τούς μεταγενεστέρους ἀπλοῦν ἔστω δεῖγμα τῆς τιμῆς ἥν ἀποδίδει εἰς τούς ὑπέρ Πατρίδος θυσιαζομένους συμπολίτας του», δμοφώνως ἀποφασίζει (ὑπ' ἀριθ. 59), ὅπως ἀνεγερθῇ ἐν Ἀμφίσσῃ ἀναμνηστικῇ στήλῃ ὑπέρ τῶν κατά τήν πολεμικήν περίοδον 1912 - 1922 πεσόντων Ἀμφισσέων, συμφώνως πρός τό ἐκπονηθέν σχέδιον παρά τοῦ γλύπτου Ἐπ. Μαυρουδῆ, δαπάνης 45.000 δραχμῶν διά τήν κατασκευήν καὶ τοποθέτησιν αὐτῆς. Τήν 20ήν Ιουλίου 1927 ἀπεφασίσθη ὑπό τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου Ἀμφίσσης ἡ τοποθέτησις τῆς ἀναμνηστικῆς στήλης εἰς τό κέντρον τῆς πλατείας Εὐαγγελιστρίας (Μητροπολιτικοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ «ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου»). Τό Μνημεῖον ἐπί βάθρου εύρισκετο ἐπί ὑπερυψωμένου ἀναχώματος μετά ἀνθέων, ἔχοντος πέριξ αὐτοῦ λίθινα τμήματα, ἐπί τῶν ὁποίων ὑφοῦτο τό κιγκλίδωμα.

Τά ἀποκαλυπτήρια τοῦ Μνημείου ἐγένοντο τήν Κυριακήν τῆς Ὁρθοδοξίας (Α' τῶν Νηστειῶν) 4ην Μαρτίου 1928. Μετά τό πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας, ἡ ὁποία ἐτελέσθη εἰς τόν Μητροπολιτικόν Ιερόν Ναόν «ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου» ἐγένοντο τά ἀποκαλυ-

4) Νόμος ὑπ' ἀριθ. 3281/1925 (ΦΕΚ. τ. Α' 43/20-2-1925), Ἀρθρον 4. Ἐκτός τῶν ὡς ἀνω προβλεπομένων τάφων καὶ μνημείων ἀνεγερθησομένων εἰς διὰ μέρη ἔπεσαν οἱ ὑπέρ Πατρίδος πεσόντες, ἔκαστος Δῆμος ἡ Κοινότης ὑποχρεοῦται δόπως ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ ἀνεγείρῃ ἐντός προθεσμίας ἔξαμήνου, δυναμένης νά παραταθῇ δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Στρατιωτικῶν ἐπί ἔξ εἰσέτι μῆνας ἀπό τῆς ισχύος τοῦ νόμου τούτου, ἀναθηματικάς στήλας τῶν πεσόντων εἰς τούς πολέμους 1912 - 1922 στρατιωτικῶν τῶν καταγομένων ἐκ τῆς περιφερείας αὐτῶν. - Ἀποφάσεις ὑπ' ἀρι. 59 ἀπό 2 Μαΐου 1927, καὶ 93 ἀπό 20 Ιουλίου 1927, καὶ 23 ἀπό 17 Φεβρουαρίου 1928 τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου Ἀμφίσσης.

πτήρια τοῦ Ἡρώου (Μνημείου τῶν Πεσόντων). Δίσκος κολύβων προηγεῖτο τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ Λαοῦ, ὁ ὅποῖος ἐναπετέθη πρό τοῦ κεκαλυμμένου διά τῆς Ἐθνικῆς Σημαίας Ἡρώου ὑπό τήν ἀνάκρουσιν πενθίμου ἐμβατηρίου ὑπό τῆς Φιλαρμονικῆς τῆς πόλεως. Ἀκολούθως ὁ Τοποτηρητής τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φωκίδος Ἀρχιμ. π. Ἀνανίας Μάνος ἀπήγγειλε προσλαλιάν. Ἐτηρήθη σιγῇ ἐνός λεπτοῦ. Ἐφάλη ἐπιμνημόσυνος δέησις καὶ ἔξεφώνησαν Ὄνομαστικῶς τά Ὄνοματεπώνυμα τῶν ἐπί τοῦ Ἡρώου ἀναγεγραμμένων Πεσόντων μετά τοῦ βαθμοῦ ἑκάστου. Χορῳδία μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου Ἀμφίσσης ὑπό τὸν Γυμνασιάρχην Ἰωάννην Γιαννούτσον ἔφαλε κατανυκτικώτατα τὸ «Αἰωνία ἡ Μνήμη». Ἕκολούθησεν ὄμιλία τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Γυμνασίου Ἀμφίσσης Γ. Παπαχαραλάμπους. Τέλος ὁ Πρόεδρος τῆς, τότε, Κοινότητος Ἀμφίσσης Ἰωάννης Γοδόγιαννος ἀπεκάλυψε τὸ Ἡρῷον ὑπό τούς ἥχους τῆς Φιλαρμονικῆς. Αἰωνία αὐτῶν ἡ Μνήμη⁵.

Τό Δημοτικόν Συμβούλιον Ἀμφίσσης ἐπί Δημάρχου Ἀμφίσσης Εὔθυμου Ἀγγ. Καπράλου διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 49 ἀπό 6 Απριλίου 1949 ἀποφάσεως ὁμοφώνως «ἀποφασίζει ὅπως δ ἀνδριάς Ἡσαΐου μεταφερθῇ εἰς τό διά τοῦ σχεδίου πόλεως Ἀμφίσσης καὶ δεξιά τῷ κατερχομένῳ τήν ὁδόν Ἀμφίσσης - Ἰτέας δημιουργούμενον τρίγωνον, ἀλλά καὶ μέ προοπτικήν ὅπως εἰς τό αὐτό τρίγωνον τοποθετηθῇ καὶ τό Ἡρῷον τῶν πεσόντων». Πάντως τό Ἡρῷον οὐδέποτε μετεφέρθη εἰς τήν πλατείαν Ἡσαΐου⁶.

Τό Ἡρῷον (Μνημείον τῶν Πεσόντων), λόγῳ διαμορφώσεως τῆς πλατείας Εὐαγγελιστρίας (Μητροπόλεως) μετεφέρθη κατά τό ἔτος 1960 ἐκ τῆς θέσεως, εἰς τήν ὅποιαν εὑρίσκετο εἰς τό κέντρον τῆς πλατείας, καὶ ἐτοποθετήθη πρό τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ «ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου»⁷ πρός τά ἀριστερά τοῦ εἰσερχομένου ἐκ τῆς δυτικῆς εἰσόδου, ἀνευ ἀναχώματος μετ' ἀνθέων, ἀνευ λιθίνων τμημάτων καὶ ἀνευ τοῦ ἀρχικοῦ κιγκλιδώματος⁸. Εἰς τήν θέσιν αὐτήν εύρισκεται μέχρι σήμερον (ἔτος 2001).

Πρός κατασκευήν Ἡρώου ἀνταξίου τῆς Ἰστορικῆς καὶ ἡρωϊκῆς πόλεως Ἀμφίσσης ὁ Δῆμος Ἀμφίσσης κατά τά ἔτη 1960 καὶ 1961,

5) Ἐφημερίδες τῆς, τότε, ἐποχῆς.

6) Ἀπόφασις ὑπ' ἀριθμ. 49 ἀπό 6 Απριλίου 1949 τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἀμφίσσης.

7) Ἐφημερίς ΦΩΚΙΚΟΣ ΛΑΟΣ, ἀρ. φύλ. 253, Ἀμφίσσα 20 Μαρτίου 1960, σ. 1.

8) Τί ἀπέγιναν τά τμήματα τοῦ κιγκλιδώματος καὶ τά λίθινα τμήματα τῆς βάσεως τοῦ κιγκλιδώματος; Ἐρωτῶμεν, χωρίς βέβαια νά ἀναμένωμεν ὀπάντησιν.

λόγω οἰκονομικῆς ἀδυναμίας του, ἐζήτησε τὴν κάλυψιν ὑπό τοῦ Ὑπουργείου προεδρίας Κυβερνήσεως μέρους τῆς δαπάνης κατασκευῆς νέου Ἡρώου. Οὐδμεία δμως συνέχεια ὑπῆρξεν»⁹.

Τό Δημοτικόν Συμβούλιον Ἀμφίσσης, ἐπί Δημάρχου Ἀμφίσσης Ἀποστόλου Κοκκινοπούλου, διά τῆς ὑπὸ ἀριθμ. 13/188 ἀπό 5 Ιουλίου 1965 ἀποφάσεως «II. Ὁρίζει δπως διαμορφούμενον εἰς πάρκον (σημείωσις γράφοντος: τό μικρόν οἰκόπεδον νοτίως τῆς πλατείας Μητροπόλεως) χρησιμεύσῃ διά τὴν τοποθέτησιν ἐν αὐτῷ τοῦ Μνημείου τῶν Πεσόντων». Πλήν δμως τό Μνημεῖον τῶν Πεσόντων (Ἡρῷον) οὐδέποτε μετεφέρθη εἰς τό κηπάριον νοτίως τῆς πλατείας Μητροπόλεως (Εὐαγγελιστρίας)¹⁰.

Εἰς τό Ἡρῷον (Μνημεῖον Πεσόντων) κατά τάς ἐπισήμους ἑορτάς κατατίθενται στέφανοι ὑπό τῶν Ἀρχῶν καὶ τῶν μαθητῶν τῶν Σχολείων.

Εἰς τὴν ἐμπροσθίαν ὅφιν τοῦ Μνημείου ὑπάρχει ἀνάγλυφος παράστασις τῆς πτερωτῆς Νίκης, κρατούσης διά τῆς δεξιᾶς χειρός στέφανον καὶ διά τῆς ἀριστερᾶς χειρός τετυλιγμένον πάπυρον.

Εἰς τὴν ὄπισθίαν ὅφιν τοῦ Μνημείου ἀναγράφονται:

ΕΠΕΣΑΝ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

1912 - 1922

ΑΞΩΜΑΤΙΚΟΙ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΑΚΟΥΡΟΣ	Λ/ΓΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΟΥΖΟΣ	ΙΑΤΡΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΣ	Λ/ΓΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΙΤΣΑΝΟΣ	Λ/ΓΟΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ	Λ/ΓΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΚΑΡΑΜΟΡΤΖΟΥΝΗΣ	Α/ΣΤΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	Α/ΣΤΗΣ

ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ

ΠΕΤΡΟΣ Ι. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	Ε/ΙΑΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Δ. ΞΗΡΟΣ	Λ/ΙΑΣ

9) Ἐφημερίς ΦΩΚΙΚΟΣ ΛΑΟΣ δρ. φύλλ. 271, Ἀμφίσσα 23 Φεβρουαρίου 1961, σ. 1.

10) Ἀπόφασις ὑπὸ ἀριθ. 13/188 ἀπό 5 Ιουλίου 1965 τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἀμφίσσης.

ΑΡΓΥΡΙΟΣ Η. ΜΟΣΧΑΧΛΑΙΔΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ε. ΓΑΤΟΣ Η' ΜΕΡΙΝΟΣ

Λ/ΙΑΣ
Δ/ΕΤΣ

ΟΠΛΙΤΑΙ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ε. ΓΚΟΥΣΑΡΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ε. ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΗΑΙΑΣ Α. ΚΟΚΟΛΟΓΟΣ
ΗΑΙΑΣ Α. ΚΑΛΛΙΑΝΤΖΑΚΟΣ¹¹⁾
ΕΥΘΥΜΙΟΣ Γ. ΣΠΑΝΟΣ
ΓΙΑΝΝΑΚΟΣ Ε. ΛΑΖΟΓΕΩΡΓΟΣ
ΗΑΙΑΣ Η. ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ
ΕΥΘΥΜΙΟΣ Γ. ΚΑΛΠΟΥΖΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΛΟΥΚΑΣ Ε. ΚΟΝΤΟΔΗΜΟΣ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Π. ΚΑΔΔΑΣ
ΜΑΤΘΑΙΟΣ Ε. ΜΠΑΚΑΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Γ. ΚΑΚΑΝΑΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Σ. ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ
ΕΥΘΥΜΙΟΣ Φ. ΣΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Π. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΞΗΡΟΣ
ΕΥΘΥΜΙΟΣ Ι. ΓΚΙΜΟΥΣΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Η. ΚΟΝΙΑΚΟΣ
ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ Γ. ΦΕΛΛΟΣ
ΗΑΙΑΣ Κ. ΦΕΛΛΟΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Γ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ε. ΚΟΥΚΙΟΣ
ΗΑΙΑΣ Θ. ΣΤΑΜΑΤΕΛΛΟΣ
ΑΛΕΞΙΟΣ Ε. ΜΠΙΡΜΠΙΩΤΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ε. ΛΑΧΑΝΑΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Δ. ΜΠΟΥΓΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ε. ΚΑΠΡΑΛΛΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΠΕΤΩΝΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΓΙΔΟΓΙΑΝΝΟΣ

11) Άντι τοῦ δρθοῦ: ΚΑΛΛΙΑΝΤΖΑΚΟΣ. Διά μελανοῦ χρώματος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β. ΑΡΙΒΑΣ
 ΑΣΗΜΑΚΗΣ Κ. ΚΑΡΑΙΑΥΤΗΣ¹²
 ΝΙΚΟΛΑΟΣ Η. ΚΟΝΙΑΚΟΣ
 ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Κ. ΚΑΚΑΝΑΣ
 ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΜΕΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ
 ΑΓΑΠΗΤΟΣ Σ. ΑΓΑΠΗΤΟΣ
 ΝΙΚΟΛΑΟΣ Π. ΚΑΤΣΙΚΟΥΛΗΣ
 ΙΩΑΝΝΗΣ Η. ΚΕΦΑΛΑΣ
 ΙΩΑΝΝΗΣ Ε. ΓΙΑΛΕΣΑΣ
 ΗΙΑΙΑΣ Γ. ΓΚΟΥΡΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ
 ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α. ΒΛΑΧΟΣ
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ν. ΛΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Εἰς τήν δόπισθίαν δόψιν ἐπί τοῦ βάθρου τοῦ Μνημείου ἀναγράφεται:

Η ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΑΜΦΙΣΣΗΣ
 ΤΟΙΣ ΠΕΣΟΥΣΙΝ
 ΕΝ ΠΟΛΕΜΟΙΣ 1912 - 1922

Εἰς τήν δόψιν τοῦ Μνημείου τήν εύρισκομένην πρός τά διαστερά, καθώς παρατηροῦμεν τήν ἐμπροσθίαν δόψιν τοῦ Μνημείου, ἀναγράφονται:

Γ. ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ	Τ/ΧΗΣ
ΣΩ. Η. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ	Α/ΓΟΣ
ΗΛ. Ι. ΓΙΑΝΝΙΚΟΥΛΗΣ	Λ/ΑΣ ¹³
ΗΛ. Σ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ	
ΑΘ. Ι. ΠΑΡΑΛΑΗΣ	
ΝΙ. Α. ΝΙΚΑΚΗΣ	
ΠΑ. Χ. ΧΑΨΟΥΛΑΣ	
ΓΕ. Α. ΚΑΤΡΑΜΑΤΟΣ	
ΚΩ. Μ. ΠΑΠΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	
ΙΩ. Γ. ΚΑΝΤΙΑΛΑΣ	
Π. Η. ΣΠΑΗΣ	

12) Άντι τοῦ δρθοῦ: ΚΑΡΑΙΑΥΤΗΣ.

13) Άντι τοῦ δρθοῦ: ΓΙΑΝΝΙΚΟΥΛΗΣ.

Εἰς τὴν ὄψιν τοῦ Μνημείου τὴν εύρισκομένην πρός τὰ δεξιά, καθώς παρατηροῦμεν τὴν ἐμπροσθίαν ὄψιν αὐτοῦ, ἀναγράφονται:

1940 - 1941

ΗΛ. Γ. ΚΑΚΑΝΑΣ	Λ/ΓΟΣ
ΓΕΩΡ. Τ. ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ	ΥΠ/ΓΟΣ
ΕΥ. Ν. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	ΑΝΘ/ΓΟΣ
ΕΥΣΤ. Ε. ΛΑΧΑΝΑΣ	ΛΟΧΙΑΣ
ΓΕΩΡ. Ε. ΔΑΛΑΡΗΣ	ΣΤ/ΤΗΣ
ΝΙΚ. Ι. ΔΑΛΙΑΝΗΣ	
ΕΥΣΤ. Θ. ΚΑΛΟΓΗΡΟΣ	
ΓΕΩΡ. Ν. ΚΑΤΣΙΜΠΡΑΣ	
ΚΩΝ. Ε. ΚΕΦΑΛΑΣ	
ΝΙΚ. Α. ΜΑΡΓΕΛΛΟΣ	
ΕΥΘ. Α. ΜΑΣΤΡΑΝΔΡΕΟΥ	
ΔΗΜ. Θ. ΜΑΥΡΑΕΙΔΗΣ	
ΑΛΕΞ. Η. ΕΗΡΟΣ	
ΠΑΝ. Α. ΦΑΝΑΡΑΣ	
ΗΛ. Χ. ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ	
ΓΕΩΡ. Λ. ΚΑΠΕΛΑΚΗΣ	ΧΟ/ΛΑΞ ¹⁴
ΔΡΟΣ. Π. ΦΛΩΚΟΣ	

ΠΡΟΤΑΣΙΣ Α' πρός τὸν Δῆμον Ἀμφίσσης

Συμφώνως πρός τό ὅρθρον 4 τοῦ Νόμου 3281/1925 «Περὶ ἀνεγέρσεως καὶ συντηρήσεως τάφων καὶ κενοταφίων κ.λπ. τῶν πεσόντων ὑπέρ Πατρίδος κατά τοὺς πολέμους 1912 - 1922»¹⁵ ἀνηγέρθη ἐν Ἀμφίσσῃ Ἀναμνηστικὴ Στήλη ἡ Ἡρῷον ἢ Μνημεῖον Πεσόντων Ἀμφισσέων κατά τὴν πολεμικήν περίοδον τῶν ἑτῶν 1912 - 1922, διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 59 ἀπό 2 Μαΐου 1927 ἀποφάσεως τοῦ, τότε, Κοινοτικοῦ Συμβουλίου Ἀμφίσσης.

Ἐπειδὴ χρίνεται σκόπιμον καὶ ἀναγκαῖον, ὅπως εἰς τὸ Μνημεῖον Πεσόντων ἐν πολέμοις Ἀμφισσέων περιλαμβάνωνται καὶ πεσόντες Ἀμφισσεῖς κατά τὰς πολεμικάς περιόδους πρό τῆς περιόδου τῶν ἑτῶν 1912 - 1922 καὶ μετά τὴν περίοδον τῶν ἑτῶν 1912 - 1922.

14) Άντι τοῦ ὁρθοῦ: ΧΩΡ/ΛΑΞ, (δηλαδή: ΧΩΡΟΦΥΛΑΞ)

15) Τίς σημ. 4.

Διά τοῦτο προτείνεται, ἐάν δέν ὑπάρχῃ τοιαύτη ἀπόφασις τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἀμφίσσης, δπως ληφθῇ τοιαύτη, ίνα εἰς τὸ ὑπάρχον Ἡρῷον ἡ Μνημεῖον Πεσόντων Ἀμφισσέων περιλαμβάνωνται Πάντες οἱ Ἀμφισσεῖς οἱ ὑπέρ Πίστεως καὶ Πατρίδος ἡρωϊκῶς ἀγωνισάμενοι καὶ ἐνδόξως πεσόντες ἡ ἐν αἰχμαλωσίᾳ, ἐν ἀσθενείαις, ἐν κακουγίαις, ἐν ὀγχόνῃ, ἐν πυρί, ἐν μαχαίρᾳ ἢ ὅλλως πως τελειωθέντες κατά τούς Ιερούς καὶ Ἐνδόξους Ἅγῶνας τοῦ Ἐθνους ἡμῶν πάλαι τε καὶ ἐπ' ἐσχάτων¹⁶.

ΠΡΟΤΑΣΙΣ Β' πρός τόν Δῆμον Ἀμφίσσης

Τό Ἡρῷον ἡ Μνημεῖον Πεσόντων ἐν πολέμοις Ἀμφισσέων μεταφερθέν ἐκ τῆς ὀρχικῆς του θέσεως εἰς τό κέντρον τῆς πλατείας Εὐαγγελιστρίας (Μητροπόλεως) καὶ τοποθετηθέν, ώς ἐτοποθετήθη ἄνευ τοῦ κιγκλιδώματος καὶ τοῦ ἀναχώματος μετ' ἀνθέων, πρό τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ιεροῦ Ναοῦ «δ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου» ὑπεβαθμίσθη.

Διά τοῦτο ἀφ' ἐνός πρός ἀποκατάστασιν καὶ ἀναβάθμισιν αὐτοῦ καὶ ἀφ' ἔτερου πρός ἀπόδοσιν τῆς ὁφειλομένης τιμῆς πρός τούς ἐν πολέμοις Πεσόντας Ἀμφισσεῖς, δέον δπως τοῦτο μεταφερθῇ καὶ τοποθετηθῇ εἰς τήν ὀρχικήν του θέσιν εἰς τό κέντρον τῆς πλατείας Εὐαγγελιστρίας (Μητροπόλεως) ἡ εἰς ὅλην περίοπτον θέσιν εἰς τήν πόλιν τῆς Ἀμφίσσης μετά ἀναχώματος καὶ κιγκλιδώματος, ώς ἐξ ἀρχῆς εἶχεν (ἐτη 1928 - 1960).

16) Ἀπό τοῦ ἔτους 2001 ὁ Δῆμος Ἀμφίσσης κατά τήν Κυριακὴν Ε' Νηστειῶν τελῶν εἰς τόν Ἐνοριακόν Ιερόν Ναόν «Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου καὶ ὁ Ἄγιος Νικόλαος» Ἀμφίσσης τό κατ' ἔτος τελούμενον Μνημόσυνον τῶν Εὐεργετῶν καὶ Δωρητῶν τῆς πόλεως Ἀμφίσσης καὶ τῶν Δημοτικῶν Ἀρχόντων Ἀμφίσσης τελεῖ καὶ τό Μνημόσυνον Πάντων τῶν ὑπέρ Πίστεως καὶ Πατρίδος ἡμῶν ἡρωϊκῶς ἀγωνισαμένων καὶ ἐνδόξως Πεσόντων ἡ ἐν αἰχμαλωσίᾳ, ἐν ἀσθενείαις, ἐν κακουγίαις, ἐν ὀγχόνῃ, ἐν πυρί, μαχαίρᾳ ἢ ὅλλως πως τελειωθέντων κατά τούς Ιερούς Ἅγῶνας τοῦ Ἐθνους ἡμῶν πάλαι τε καὶ ἐπ' ἐσχάτων.

**ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΣΤΗΝ «ΕΠΙΣΚΕΨΗ» ΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΖΩΡΙΑΝΟΥ:
ΠΑΛΑΙΟΤΑΤΑ ΓΑΜΗΛΙΑ ΕΘΙΜΑ:
ΤΟ ΣΥΝΟΙΚΕΣΙΟ**

τοῦ Γιάννη Ηλιόπουλου

Στήν «Ἐπίσκεψη» τοῦ Μιχαήλ Ζωριάνου (Βλέπε τεῦχος 92 τοῦ περιοδικοῦ «Σελίδες ἀπ' τή Φωκίδα», ἔκδοσης Ἐταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν, Σελίδες 27 - 26, Ἀμφισσα 1999), πού βρισκόταν στό ἀνατολικό τμῆμα τῆς ἀλλοτε χώρας τῶν Ἀποδωτῶν Αἰτωλῶν καὶ τῆς σημερινῆς Δωρίδας, ὅπου καὶ τό χωριό «Ζωριάνος», ὑπῆρχαν (13ος - 14ος αἰώνας) πολλοί μικροσυνοικισμοί καλλιεργητῶν - κτηνοτρόφων, διάσπαρτοι σ' ὅλοι τήν ἔκταση τῆς γαιοκτησίας τοῦ στρατηγοῦ Ζωριάνου, κάτι, πού συνέβαινε τότε σ' ὀλόκληρο τόν ἑλλαδικό χῶρο.

Αὐτούς τούς μικροσυνοικισμούς - συσσωματώσεις ἀγροτῶν - κτηνοτρόφων - , μᾶς θυμίζουν σήμερα τά τοπωνύμια τῆς περιοχῆς τοῦ χωριοῦ Ζωριάνος - Λαμπαίκα, Καλύβια, Παλαιοκαϊούνα, Κουμασάκια, Ιτιά, Βαρνέρι, Βρυζιά, Γούρνες κ.ἄ.

Κατά τίς καταγραμμένες λαϊκές, Ζωριανίτικες παραδόσεις (Ι.Γ. Γιαννακόπουλος: Ζωριάνος Δωρίδος, Ἀθήνα 1993, Σελ. 5 καὶ ἔξης), γύρω στά 1750 σημειώθηκε ἡ πρώτη μεγάλη συσσωμάτωση αὐτῶν τῶν μικροσυνοικισμῶν, γύρω ἀπ' τό ιερό τοῦ Ἅγιου Νικολάου, πού εἶχε ίδρυσει ἀλλοτε ὁ Μιχαήλ Ζωριάνος καὶ σχηματίστηκε ἔτσι ἡ «Κοινότητα» Ζωριάνου, διαμορφώνοντας μέ τόν καιρό τή δική της σύνθετη ἴδιαιτερότητα ἐθιμικῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Αὐτῆς τῆς παραδοσιακῆς ζωῆς τῶν Ζωριανιτῶν - πού συνεχίστηκε μ' ἐλάχιστες ἀποκλίσεις, μέχρι τόν καταστροφικό Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, μέ τίς μεγάλες μεταβολές, πού ἐπέφερε καὶ στήν παραδοσιακή μορφή τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων - , δσον ἀφορᾶ τά δρώμενα τοῦ «Γάμου», μικρή εἰκόνα μᾶς ἔδωσε τό δημοσιευμένο στό τεῦχος 92 τῶν «Σελίδων ἀπ' τή Φωκίδα», Προικοσύμφωνο - σπουδαιότατο λα-

ογραφικό στοιχεῖο - τοῦ 1865.

“Οσα ἀκολουθοῦν συμπληρώνουν τά προπαρασκευαστικά τοῦ «Γάμου» δρώμενα τῆς ἄλλοτε παραδοσιακῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν Ζωριανιτῶν:

‘Η ἐπικοινωνία μεταξύ τῶν δύο φύλων μέ τή σημερινή μορφή της, τότε ἥταν ἀδιανόητη, παρεξηγήσιμη καί ἀνεπίτρεπτη καί ἡ συνομιλία γυναικῶν μέ μή συγγενικά τους πρόσωπα τοῦ ἄλλου φύλου, ἀπαγορευμένη.

‘Ο περιορισμός αὐτός ἵσχυε ἰδιαίτερα γιά νεαρά καί ὀνύπαντρα κορίτσια καί διαφέντευε τήν κοινωνική τους συμπεριφορά.

Τήν ἐλεύθερη ἔκλογή συζύγου - συντρόφου ζωῆς δέν ἐπέτρεπαν τ’ αὐστηρά τῆς ἐποχῆς ἥθη. Οἱ γονεῖς ἢ ὁ πρεσβύτερος γιός τῆς οἰκογένειας ἔπαιρναν τήν τελική ἀπόφαση, σέ ποιόν θά ὅιναν τό κορίτσι τοῦ σπιτιοῦ ἢ ποιά νέα γυναίκα θά ‘παιρνε ὁ γιός τους. (Στή γνωστή Παραλογή τοῦ «Νεκροῦ ἀδελφοῦ», τό οἰκογενειακό συμβούλιο ἀποφασίζει, νά παντρευτεῖ ἡ Ἀρετή στά ξένα, δπως ζητοῦσαν οἱ προξενητάδες: «‘Ολοι ἥθελαν, δέν ἥθελαν, ὁ Κων/νος παραθέλει», λέει ἡ τοπική παραλλαγή. “Ολοι δίσταζαν, ὁ Κων/νος τ” ἀποφάσισε...»).

Διαμεσολαβοῦσε ἡ «συμπεθέρα», ἡ προξενήτρα, ἡ καπάτσα γυναίκα, πού ἔβαζε τό νερό στ’ αὐλάκι, κατάπιανε καί θεμελίωνε τά παντρολογήματα.

Αὕτη ἡ «παντρολόγος» τοῦ Παπαδιαμάντη, γνώριζε τ’ ἀπλυτα καί τά πλιμένα δλων στό χωριό, ἀλλά φαινέρωνε, τόνιζε καί διαφήμιζε μόνο τά προσόντα ἐκείνων τῶν νέων, πού ἥθελε, νά παντρέψει, μέ δική της πρωτοβουλία ἢ μέ τήν ὑπόδειξη συγγενικῶν προσώπων, πού ἐνδιαφέρονταν γιά τήν παντρειά τῶν συγκεκριμένων νέων.

– ‘Η Λάμπρω; Χοή, Ξένη μ’, χσή τσούπα! Μάλαμα τά χέρια τς στού νοικοκυριό... Κ’ ἄξια, τς δλειές, νά καταλάβεις. Κ’ δμουρφ’, σά τ’ νεράϊδα, πλέείτι... Κι ούλου τραγδάει στούν ὀργαλειό... Άπού πορίκα, νά είπούμι, ἔχ’ βιός: Κι τά σκτιά τς τάχ’, κι τά κουζινικά τς τάχει πιρίσσαια. Κι ούλα τάχ’! Κ’ έχνι, Ξένη μ’, κι βιός πράματα. Βάζ τού βνό κι ού λόγγους... Καί τού χουράφ’, τού πουτιστκό, στ’ Αύγερνού, τόταξαν τς Λάμπρους... Δέ βρίσκεις, Ξένη μ’, καλύτερ’ νήφ’. Δέ βρίσκεις... Κρέντιαστου, τού βράδ’ κι μι τού Χρίστου...

– Ού... Θανάης; Παλλκάρ’! Καπιτάνιους! Ἀξιούς τς δλειές. Τά χουράφια τ’ κι τ’ ἀμπέλι τ’ κι τά πράματα τ’, δείχγι ἀπού μακριγιά... Ού Θανάης εἰν’ δμουρφους κι χουρευταράς. Νά τούν κάμτε γαμπρό

σας κι τ' ἀξίζεις ή Λάμπρου... Εἶνι κι χυρός: Δεκαουχτώ ή τσούπα, στά εἴκουσ' τέσσιρα τού πιδί...

Οι συμπεθέρες στόν Ζωριάνο δέν πληρώνονταν γιά τήν πειθώ τῆς πληροφορικῆς τους, ἀλλ' ἀσημώνονταν γιά τόν καλό τους λόγο, γιά νά δώσουν τήν εὐχή τους, γιά τό καλό τελείωμα τοῦ συνοικείου, τοῦ συμπεθεριοῦ, πού σ' ἀντίθετη περίπτωση ἔξεθεται καί τήν ἴδια, ἀλλά καί στούς νέους ὑποψήφιους γιά τήν κοινωνία τοῦ γάμου καί προπαντός τό κορίτσι, πού σέ τέτοια περίπτωση θά ἥταν ἐκτεθειμένη σέ σχόλια καί κουτσομπολιά.

Ἡ καλή, ἡ θετική κατάληξη τοῦ προξενιοῦ, ἔπαιρνε πανηγυρικό χαρακτήρα: Ὁ ὑποψήφιος γαμπρός μέ τούς γονεῖς καί τούς στενούς συγγενεῖς του, πήγαιναν μέ προφυλάξεις, τή νύχτα, πού τούς καθόριζε ἡ συμπεθέρα, ὅστερα ἀπό μυστική καί πάλι - καί ἀπόρρητη συνενόηση καί διαπραγμάτευση μέ τήν οἰκογένεια τῆς νέας - στό σπίτι τῆς μέλλουσας νύφης.

Σκοπός τῆς μυστικῆς σύσκεψης τῶν δυό οἰκογενειακῶν συμβουλίων, κάτω ἀπ' τήν καθοδήγηση τῆς μπαγκέτας τῆς συμπεθέρας, ἥταν - μετά τήν κατ' ἀρχήν ἀποδοχή τῆς συζυγικῆς ἔνωσης τῶν δυό νέων, ἡ τελική συμφωνία τῆς προικοδοσίας καί ἡ ἀποδοχή τῶν ἀμοιβαίων ὑποσχέσεων καί τό τελείωμα τοῦ συνοικείου.

Οι συζητήσεις γίνονταν σέ χαμηλούς τόνους καί σχεδόν μέ φιθυριστές φωνές, γιατί τά σπίτια τότε «ἥταν μείντανια» - χωρίς ἥχομονώσεις! - καί οἱ δυνατές κουβέντες ἀκούγονταν στή γειτονιά, δπου τό βλαπτικό κουτσομπολιό παραμόνευε κρυμμένο σ' αὐλές καί ροῦγες...

Ἐπειδή ἡ τελική σύσκεψη «κορυφῆς» θά λέγαμε σήμερα, εἶχε καλά προετοιμαστεῖ, ἀπ' τή συμπεθέρα, καί ἥταν γνωστές οἱ ἀπόψεις κάθε πλευρᾶς κι εἶχε γίνει δεκτό τό γενικό πλαίσιο τῶν συζητήσεων, τό τελικό «κλείσιμο» τοῦ συνοικείου, τά τελειώματα τῶν διαπραγματεύσεων γίνονταν μέ προφορική ἀποδοχή τῶν ὅρων, προτάσεων καί δεσμεύσεων τοῦ συνοικείου καί ἐπιβεβαιωτική χειραφία τῶν ἀρχηγῶν τῶν δύο οἰκογενειῶν, παρουσίᾳ δλων τῶν συγγενῶν μαρτύρων καί φυσικά τῶν δύο ἐνδιαφερομένων ἄμεσα νέων, πού γι' αὐτούς ἄλλωστε χτυποῦσαν τά ὅργανα...

Ἄκολουθοῦσε πλούσιο ὄμόδειπνο, μέ ἐλεύθερες κουβέντες, χωρατά, τραγούδια μέ τό στόμα - διά ζώσης - καί κουμπουριές ἀπ' τ' δινοιχτό παράθυρο ἢ τό μεγάλο μπαλκόνι, γιά τή δυναμική καί ἐπί-

σημη ἀναγγελία, πρός τό χωριό, διτά τά «τελειώματα» είχαν εύτυχῃ κατάληξη.

Άλλα, μέχρις δτου οι ἀπανωτοί πυροβολισμοί βροντοφωνάξουν στό χωριό και διτιλαλήσουν οι γύρω του λόγγοι τά καλά νέα, προηγούνταν διπλωματικότατες διαπραγματεύσεις:

Στήν ἀρχή οι κουβέντες περιστρέφονταν γύρω απ' ἀσχετα πρός τό σκοπό τῆς ὁμαδικῆς σύσκεψης θέματα και σιγά - σιγά γύριζαν τήν κουβέντα στό «ζητούμενο», στό σκοπό, πού τούς κουβάλησε ὅλους ἔκει.

Τή συζήτηση ὁδηγοῦσε ή συμπεθέρα, ή εἰδικός διαπραγματευτής τοῦ συνοικεσίου και ἔφερνε τή συζήτηση, μέσα σέ κατάλληλη ἀτμόσφαιρα, στό κρίσιμο σημεῖο της: 'Ο πατέρας τῆς νύφης ἀπευθυνόμενος, πρός τόν πατέρα τοῦ γαμπροῦ, ζητοῦσε, νά πληροφορηθεὶ, ποιές ἦταν οἱ ἀπαιτήσεις τῆς οἰκογένειας τοῦ γαμπροῦ και τί ζητοῦσαν ἀπ' αὐτόν, σάν οἰκονομική ἐνίσχυση, οἰκογενειακό δυναμικό, σάν προΐκα, γιά τό κορίτσι του. Βέβαια τά δεδομένα και οι ἀπαιτήσεις κάθε πλευρᾶς ἦταν γνωστές, ἀλλ' ὅπως τίς μετέφερε η συμπεθέρα και τώρα ἔπρεπε, νά ἐπιβεβαιωθοῦν και ν' ἀκουστοῦν οι ἐνδεχόμενες νέες προτάσεις, ἀπαιτήσεις, ὑπαναχωρήσεις κ.λπ. 'Επρεπε δηλαδή, νά ξεκαθαρίσει τό «κλίμα», νά διευκρινιστοῦν τά πράγματα και νά γίνει ή τελική, προφορική συμφωνία, μπροστά στούς μάρτυρες και ή ἀνοίνωσή της στό χωριό - δλ' αὐτά ἀποτελοῦσαν ἡθικές δεσμεύσεις - πρίν καταλήξουν κάποτε και σέ «Προικοσύμφωνα», δταν οι κοινωνικές προϋποθέσεις τό ἐπέτρεπαν, δταν ύπηρχαν «γραμματικοί, ἀναγνώστες και συμβολαιογράφοι», νά συντάξουν τό γραπτό κείμενο τῆς συμφωνίας γιά τήν προΐκα.

Οι ἀνάγκες τῆς ζωῆς ἐνός ζευγαριοῦ καθορίζονταν και τότε, ἀπό τίς γενικότερες κοινωνικές συνθῆκες και ὀπωσδήποτε οι γονεῖς τῶν νέων δέν μποροῦσαν, νά μένουν ἀδιάφοροι. 'Ετσι, οι γονεῖς τοῦ κοριτσιοῦ φρόντιζαν ἀπό νωρίς, νά τό ἐνισχύσουν μέ τ' ἀναγκαῖα τοῦ νοικοκυριοῦ «συγγύρια», ἀλλά και μέ πηγές τροφοδοσίας - κτήματα και ζῶα -, κι ἀπ' τήν ἄλλη μεριά οι γονεῖς τοῦ νέου μέ τίς ἀπαιτήσεις τους φρόντιζαν, ἐκτός δεπ' τά δικά τους κληροδοτήματα, νά ἔξασφαλίσουν, δσο τό δυνατόν, περισσότερη προΐκα.

'Ετσι, τά «τελειώματα» περνοῦσαν ἀπό διάφορες φάσεις: Πρώτα ή συζήτηση - συμφωνία γιά τά χωράφια, πού θά δίνονταν προΐκα στό κορίτσι. 'Υστερα ἔρχόταν ή συμφωνία γιά τό είδος και τόν ἀριθ-

μό τῶν ζώων, πού θά μεταβιβάζονταν στήν κατοχή τοῦ γαμπροῦ. Ἀφοῦ ἐξασφαλίζονταν αὐτά τά βασικά εἰδη (οἱ ἄνθρωποι ζοῦσαν ἀποκλειστικά ἀπ' τή γεωργία καὶ τήν κτηνοτροφία, πού ἦταν ἀποδοτικότερες, ἀν διέθεταν ποσότητα καὶ ποιότητα καὶ ὑπῆρχαν καὶ πολλά δουλευτάρικα χέρια), προχωροῦσαν στό «τρίτο πακέττο» τῆς προικοσυμφωνίας, πού ἀφοροῦσε τά ροῦχα καὶ τά ἔπιπλα τοῦ σπιτιοῦ, πού ἔπρεπε, νά συνοδέψουν τή νύφη στό νέο νοικοκυριό της. Σ' αὐτό τό «Πρωτόκολλο» περιλαμβάνονταν καὶ τά «Ζώσματα», τά δῶρα, τής νύφης στούς γονεῖς καὶ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ πρώτου βαθμοῦ.

Ἄφοῦ «ἔκλεινε» κι αὐτή ἡ συμφωνία, ἀκολουθοῦσε συζήτηση, διαπραγμάτευση καὶ τελική συμφωνία γιά «Τό μετρητό», ἀν ὑπῆρχε ἐνδεχόμενο καὶ περίπτωση, νά βρίσκεται καὶ κάτι τέτοιο, πού ὠστόσο ἀρχισε, νά γίνεται «ἀπαιτητό». ἀφ' ὅτου οἱ Ζωριανίτες διαδικά ἐργάζονταν στό Λαύριο κι ἀργότερα μετανάστευαν στήν Ἀμερική (Τέλος 19ου αἰῶνα καὶ ὀλόκλρο τόν 20ό!).

“Οταν ἔκλεινε καὶ αὐτή ἡ συμφωνία, ἀποφασιζόταν νά γίνει καὶ γραπτό συμβόλαιο προίκας, ἀλλά καὶ οίκονομική «ἐξασφάλιση» τῆς νύφης γιά περίπτωση μελλοντικῶν δυσχεριῶν καὶ ἀπέναντι σ' ὅσα θά μετέφερε, ἀπ' τήν πατρογονική ἐστία καὶ περιουσία, καὶ θά μεταβεβαῖε, δ πατέρας της, στό γαμπρό του.

“Οπως γίνεται φανερό, ἐδῶ πρόκειται γιά ἄγραφα, ἐθιμικά δίκαια, πού ρύθμιζαν τίς οίκογενειακές καὶ κοινωνικές σχέσεις τῶν Ζωριανιτῶν καὶ πού θά μποροῦσαν, νά καταταγοῦν σήμερα στούς ἐπιμέρους νομικούς τομεῖς τοῦ Δικαίου, δπως τό Οίκογενειακό, τό Κληρονομικό, τό Έμπράγματο, τό Ένοχικό, Ποινικό δίκαια.

Οι τελικές διαπραγματεύσεις τοῦ συνοικεσίου καὶ οἱ δριστικές κι ἀμετάκλητες συμφωνίες στήν κοινή σύσκεψη τῶν οίκογενειῶν τῶν μελλονύμφων, ἐπέτρεπαν στούς νέους ν' ἀγκαλιαστοῦν καὶ νά φιληθοῦν, παρασέρνοντας καὶ τούς ὑπόλοιπους στίς ἵδιες ἐκδηλώσεις.

“Ἐτοι ἐπισφραγίζονταν τά «Τελειώματα» τοῦ συνοικεσίου καὶ δέν ὑπῆρχε περίπτωση γιά πισωγυρίσματα. Ἀκολουθοῦσαν τ' «ἀναψυκτικά», τό κοινό τραπέζι καὶ τό γλέντι, μέχρι τά ξημερώματα:

Πρῶτα ἡ νύφη πρόσφερε λουκούμι καὶ δροσερό νεράκι, γιά νά γλυκαθοῦνε καὶ φιλωθοῦνε δλοι οἱ ἄνθρωποι, πού συμπεθέριαζαν. Ἀκολουθοῦσε ὑστερα τό σπιτικό γλυκό, πού προσέφερε ἡ πεθερά τοῦ γαμπροῦ καὶ ἀκολουθοῦσαν τό πλούσιο τραπέζι, καὶ τό ξεφά-

ντωμα μέ τραγούδια, χορούς, χωρατά, πυροβολισμούς.

Στό τελικό «κείμενο» τῆς ἀνακοίνωσης τῶν τελειωμάτων τοῦ συνοικεσίου ὑπῆρχε καὶ «εἰδική ρήτρα» γιά τό χρόνο τῶν ἀρραβώνων καὶ τοῦ Γάμου, πού διπλασιάζονται τό συντομότερο δυνατό, ἀφοῦ στό μεταξύ ἔτοιμάζονται καὶ τά δυό σπίτια τῶν συμπεθέρων.

Οἱ ἐπίσημα πλέον «λογοδοσμένοι» νέοι, ἀποδεκτοί καὶ ἀπ' τίς οἰκογένειές τους, ἔκαναν τήν πρώτη δημόσια ἐμφάνισή τους τήν ἐπόμενη Κυριακή:

Καλοντυμένοι κι εύτυχισμένοι πήγαιναν μαζί στήν ἐκκλησία, ἐπισημοποιώντας μ' αὐτόν τόν τρόπο τό δεσμό τους, τήν ἀμοιβαία ὑπόσχεση γάμου.

Μετά τή λειτουργία, στό προαύλιο τῆς ἐκκλησίας δέχονται τίς εύχές δλων...

Άλλα τό μεγάλο πανηγύρι τοῦ παραδοσιακοῦ γάμου στόν Ζωριάνο, μόλις τώρα ἀρχιζε. Γιά νά ὀλοκληρωθεῖ, θ' ἀπαιτοῦσε ἀκόμα πολλά, δπως καὶ ἡ περιγραφή του ἀπαιτεῖ κι ἄλλες σελίδες τοῦ περιοδικοῦ «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ»!...

Ο ΜΑΡΚΑΛΟΣ

τοῦ Γιάννη Α. Σαντάρη

Έξεβγηκεν ό θεριστής καὶ μπῆκε ό Άλωνάρης,
λιγόστεφαν πιά οἱ συρμές κι οἱ βρύσες τό νερό τους,
στίψανε καὶ τά πρόβατα, στερέψαν καὶ τά γίδια,
τά πράτα τώρα σέρνουνε, τά γιδερά ζητᾶνε
καὶ προυτσαλάνε τά τραγιά, τά κριάρια μουκουρίζουν.
Οἱ τσελιγκάδες στά μαντριά διαλένε τά βαρβάτα,
ό Σκούρας τά σπορίτια του τ' ἀλλάζει μέ τό Γόια,
μέ τόν Παλούμπα ό Κολοβός, μέ τό Σκαρλάτο ό Σιωκος,
πάει ό Σαξώνης κι ἔρχεται καλύβα τήν καλύβα
κι ό Ντούβρας παίρνει δανεικά καὶ δίνει τά δικά του,
μαλλάτα ὄρέγονται τραγιά, κορμάτα θέλουν κριάρια,
νά 'χουν γερά δεσμίματα καὶ ιόκκαλο τσελίκι,
νά 'ναι κι ἀπό γαλατερές μανάδες γεννημένα,
νά ξανανιώσουν τίς κοπές, κοπάδια ἀλλα νά κάμουν.

— Ντούβρα, πάρε ἀπ' τά λάγια μου σερκά κι ἀπ' τό μαντρί σου
δῶσ' μου τά φλωρα κριάρια σου, τά λιάρα τά σουρτάρια,
ἄσπρα νά φκιάσω πρόβατα.

— Αντάμα μέ τά λάγια,
μέριασε ἐσύ τούς γκιόσους σου, τό σόι νά παρδαλέψω.
— Άρνιά νά πιάσω θέλω ἐγώ, Σκαρλάτο, ἀπό τά ζά σου
νά 'ναι σφοντυλομάτικα καὶ μαυροσφάικα νά 'ναι
καὶ νά φορᾶνε στά λαιμά ζευγάρι σκουλαρίκια.

— Κι ἐγώ γιά τίς πρατίνες μου τίς καραμάνικές μου
καὶ γιά τά καραμπάσικα τά πρόβατά μου, Σιωκο,
έτοῦτα τά τετράψηλα τά κριάρια σου χαλεύω,
πού 'ναι καμπουρομύτικα, πού 'ναι καὶ νεφρωμένα,
κλήρα γιά ν' ἀποκτήσω νιά κι ἀλλη καινούρια φάρα,
νά μελετιέται στά βουνά, ν' ἀκούγεται στούς κάμπους.

— Ξάκρισε, Σκούρα, ἀπ' τά τραγιά πέντε καλά βαρβάτα,
νά 'χει τά τσέπια ἔνα μπροστά, τ' ἀλλο νά τά 'χει πίσω,

τό τρίτο σάν παλούκια όρθιά, στεφανοκέρικο ἄλλο
νά 'ναι, κι ἀκόμα φέρε μου καί τό γριντάλι ἐκεῖνο
μέ τ' ἀπλωμένα κέρατα, τά τεντωμένα ξύλα,
πού πᾶνε δρυγιές ἀπό τή μιά καί πῆχες ἀπ' τήν ἄλλη,
νά πάρω ἀπό τό σπόρο τους, καλό νταμάρι νά 'χω,
νά 'χω κατσίκια θεριακά καί γίδια μέ τοιγγάνια,
νά μάχονται μές στά βουνά καί λύκους καί τσακάλια,
νά βγοῦνε καί χυτόγαλα, νά κατεβάζουν γάλα,
μόνο τό σιοῦτο βγάνε αὐτό, τί βλέπω πώς κουντράει.

— Κι ἀν εἶναι αὐτό, Γόια, ζαφέ καί κακομαθημένο,
ἔχει διχαλωτά λιμπά, ὀλάθευτο ἔχει σπόρο
κι εἶναι καλό γιά γκαίνιση, καλό καί γιά μαρκάλο
καί βγάνει μέ τό σμίξμιο γερά τά γεννητούρια
κι ἀν εἶναι οι γίδες σου παχιές καί καλοταγισμένες,
τριπλάρια ἡ μάνα ἡ κάθε μιά καί τέσσερα θά κάνει,
μόν' τήρα μήν τό ἰδεῖ κακό καί τ' ἀβασκάνει μάτι
καί τό βαρβάτεμα κοπεῖ καί φάχνεις γι' ἄλλον σούρτη.

— Παλούμπα, οί ἀλογομάσταρες οι γίδες σου βελάζουν,
μηδέ πεινᾶν, μηδέ διψᾶν, ζευγάρωμα ὅλες θέλουν.

— Σιμά κοντά εἶναι οι στάνες μας, σιμά καί τά μαντριά μας,
πέρασε μέσα, Κολοβέ, καί τσάκωσε ὅ,τι θέλεις,
θέλεις κοντά, θέλεις φηλά, θέλεις καμαρωμένα,
θέλεις τραγιά καρλαύτικα, πιάσε τα μέ τήν γκλίτσα.
Κι ἐγώ μέ τή λαγούσα μου θά πάω καί θά γραπώσω
ἀπ' τήν κοπή σου τό σερχό μέ τή μακριά καμούτσα,
τό βρακοπόδαρο τραγί, τό μπέλο τό βαρβάτο,
πού 'χει μαυράδι στή νουρά, στό μέτωπό του ἀστέρι,
κι ἀκόμα τό κατάμαυρο τό ντρένιο θέ νά πάρω
μέ τήν τρανή του κορμαριά, μέ τ' ὅμορφό του μπόγι,
πού τό 'χεις μολαΐμικό καί πολυχαϊδεμένο.

Μέρες οι βλάχοι τά τραγιά, μέρες τά κριάρια ἀλλάζουν,
μέρες πού συναρίζονται κι ἔναις στό ἄλλον λένε.

— Ἡρθε νωρίς ὁ μάρκαλος, νωρίς θά ξεσχολάσει.

— Τώρας ὁ καιρός τά κάλεσε καί τώρα μαρκαλιοῦνται
τά γίδια καί τά πρόβατα.

Κι δ Νάσιος δ Σκαρλάτος,
ὁ πρῶτος διρχιτσέλιγκας, πού 'χει πολλή τή γνώση,

ἀράδα - ἀράδα ὀναρωτᾶ καὶ λέγει κι ὁρμηνεύει
τούς ἄλλους τούς τσοπάνηδες.

— Φάγαν φακή γιά φάγνα,

πρίν τό μαρκάλο, θηλυκά νά κάμουν γεννητούρια;

— Οὔτε σπειρί δέν ἄφηκαν.

— Τούς ρίξατε κι ἀλάτι,

νά σέρνουν περισσότερο;

— Τίς γλεῖψαν τίς ταΐστρες.

— Βγάνατε τά ρογγάτσικα, τά κωλοπάνικα ὅξω
κι αὐτά τά λουτοκρίαρα;

— Τά ξεδιαλέξαμε δλα,

δέν ἔμεινε οὔτε πούρνικο κι οὔτε κοπάνι μέσα.

Ταχιά πρέπει νά ρίξουμε τά κριάρια στά κοπάδια,
νά ρίξουμε καὶ τά τραγιά, μιά κι ἔτοιμα είναι δλα
καὶ νά μή ρίξουμε πολλά, μηδέ, παιδιά μου, λίγα,
πρατίνες πέφτουν είκοσι σέ κάθε νιό μηλιόρι,
είκοσι καὶ στά νιά τραγιά καὶ στά παλιά βαρβάτα
σαράντα στό καθένα τους γιά μάρκαλο λαχαίνει.

— Τά βανα, τσέλιγκα, ἐγώ ἐψές κι ἀρχίνησε ὁ μαρκάλος.

— Σέρνουν πολλές πρατίνες σου;

— Καμπόσες.

— Τοῦ Χορμόβα;

— Πενήντα μαρκαλήθηκαν.

— Πῆραν, Λιά, τά δικά σου;

— Μονάχα οἱ στέρφες κι οἱ παλιές, οἱ ἀρνάδες κι οἱ βετούλες
εἰν' ἄμαθες κι δλο προγκάν.

— Τοῦ Καραγκούνη ἡ στρούγκα

πῶς πάει;

— Κεῖ πέρα, τσέλιγκα, βαζοκοπάει ὁ τόπος
ἀπ' τό βραχνό μουκούρισμα κι ἀπ' τό συχνό προυτσάλο,
πού κάνουν κριάρια καὶ τραγιά καὶ νά 'σαι ἔκει νά βλέπεις
τό πώς τ' ἀπάνω ἀχείλι τους σηκώνουν τά βαρβάτα
κι ἀσπρολογάν τά δόντια τους κι ὅπως χτυπᾶν τά πόδια
σηκώνει κουρνιοχτό ὁ βιρός κι ἀπ' τόν πολύ μαρκάλο
μέσα κι ἀπ' ὅξω τό μαντρί μυρίζει βαρβατίλα.

Δυό μέρες πᾶνε, γερο-Λιά, στίς τρεῖς πατάμε τώρα
κι ἐψές τή νύχτα μοναχά μιά ψίχα ἀνάσα πῆραν

γίδια καὶ πράτα καὶ σερκά.

— Σωστός μαρκάλος τοῦτος,
δέν πρέπει νά 'ναι ξεσυρτός, νά κόβεται δέν πρέπει.
Σένα Λόντο;

— Δέ ζήτησε κανένα ἀπό τά ζά μου,
θά πέσει πίσω δ' γέννος τους, θά 'χω χρονιά δινοχιάρα.

— Ρίξ' τα στοῦ Τζώρου τήν κοπή, τή μυρωδιά νά πάρουν,
νά ξεσυνεριστοῦν κι αὐτά.

— Ταχιά θέ νά τό πράξω.
— Πάρε τήν γκλίτσα, Παναγή, καὶ χώρισε τά κριάρια,
πού στό μαντρί κριαρώνονται.

— Τήρα τα τά σκασμένα,
πισωγυρνάν καὶ χύνονται κι ἔνα τ' ἄλλο κουντράει
γιά τό μαρκάρο π' ἄρχισε, τά κέρατα θά σπάσουν
ἀπό τόν τράκο τό σκληρό κι ὅν μπεῖς δινάμεσά τους,
θά σέ τσακίσουν τά θεριά.

— Φυλάξου ἀπ' τό βαρβάτο,
πού πλάκωσε ἀπό πίσω σου κι ἀπιδρομάει γιά σένα.
— Άναποδο είναι σερνικό.

— Τηρᾶτε στά χοπάδια
μήν πᾶν σπορίτια κορμερά μ' ἀπόκοντες καὶ σμίξουν
καὶ μᾶς ἐβρεῖ κάνα κακό στό γέννο τους παρέκει.

— Τί λές νά μή μᾶς βρεῖ κακό, πού ἐμένα μ' ηῆρε κιόλας,
δικά μου ἀσογα τραγιά περᾶσαν κάποιες γίδες
καὶ θά 'βγουν ζαροκάτσικα.

— Άλατι τάγισέ τις
νά στρίψουνε καὶ βάνε τις νά γκαστρωθοῦνε πάλι.
Στό ἔμπα ἐκεῖ τ' Άλωναριοῦ βάνανε τά βαρβάτα,
βάναν στά γίδια τά τραγιά, στά πρόβατα τά κριάρια,
κι ἐκεῖ κοντά στό ἐβγα του ξεμπίστισε δ' μαρκάλος.

— Καμιά ἀρναδούλα ξέμεινε, καμιά λισινή βετούλα,
νά 'ναι σιαμπρός γιά γκαίνιση, πιό πέρα γιά μαρκάλο,
κάνα φιμάδι νά 'χουμε;

— Ἀπόμειναν μαρμάρες
καὶ λίγες στερφομήλιορες καὶ κάμποσες μπερνάκες,
θά βγεῖ καὶ κάνα γύρισμα γιά δεύτερο μαρκάλο.

— Γιά ἀρμέξτε τό γκαστρόγαλο, τά ζά νά μήν καοῦνε,

γιατί ό αλωναριάτικος πιά τέλεψε ό μαρκάλος
και δέν άγουροκόφτηκε!

— Καί κράτησε ένα μήνα!

— Καλό σημάδι, θά χουμε πολύ μαξούλι φέτο,
θά 'ναι ό γέννος καιρούτσικος, θά 'ναι πρώιμος ό γέννος,
μέ τοῦ Χριστοῦ θά ίδούμε άρνιά, θά πιάσουμε κατσίκια,
θά φάμε τά χριστοήμερα καί νόστιμη κολάστρα
κι όσο νά 'ρθει ή στερφογαλιά κι ό άλλος ό μαρκάλος,
τυρί θά πήξουμε στ' άσκιά, μυτζήθρα στίς τσαντήλες
καί κάδες θά γιομίσουμε μέ βούτυρο γιδίσιο.
Κι έκει στόν άπομάρκαλο καί στόν άποπρουτσάλο,
οι τσελιγκάδες εύχονται, λόγια χρυσά δλοι λένε.
— Καλά κατσίκια, καλά άρνιά, καλά καί γεννητούρια.

Γλωσσάρι

άβασκαίνω = ἐπηρεάζω δυσμενῶς μέ τό μάτι, ματιάζω.

άγουροκόβιμαι = διακόπτω τήν ἔργασία μου πρίν τήν ὥρα της.

άλογομάσταρη, ή = προβατίνα ή γίδα μέ μαστούς σάν τής φοράδας.

Άλωνάρης, ό = δ μήνας Ιούλιος πού άλωνίζεται τό σιτάρι.

άνοχιάρα, ή = ή ἄσχημη ἀπό καιρικές συνθῆκες χρονιά καί ή ιακή διαβίωση τῶν ἔγκυων γιδοπροβάτων, πού ἔχουν σάν ἀποτέλεσμα τήν καθυστέρηση τοῦ τοκετοῦ τους καί πολλές φορές τήν ἀποβολή τους.

άπιδρομῶ = κινοῦμαι πρός τά πίσω ὀπισθοβατώντας μέ σκοπό νά πάρω φόρα πρός ἐπίθεση.

άπόκοντη, ή = προβατίνα ή γίδα μέ χαμηλό σωματικό ἀνάστημα.

άπομάρκαλος, ό = τό τέλος τής όχείας τῶν γιδοπροβάτων.

άποπρουτσάλος, ό = τό τέλος τοῦ θορύβου πού προκαλοῦν μέ τό στόμα καί τή μύτη τά ἀρσενικά τραχιά κατά τόν δργασμό.

ἄσογο, τό = αὐτό πού δέν είναι ἀπό καλό σόγι.

βαζοκοπῶ = βουζίω ύπερβολικά.

βαρβάτεμα, τό = δχευση.

βαρβατίλα, ή = ή κακοσμία τῶν ζώων καί κυρίως τῶν ἀρσενικῶν πού βρίσκονται σ' δργασμό, κινάβρα.

βαρβάτο, τό = κριάρι ή τραχί ίκανο γιά γενετήσιο δργασμνό.

βετούλα, ή = θηλυκό κατσίκι ένός χρόνου μέχρι δύο έτῶν.

βορός, ό = περιφραγμένος χῶρος σέ μαντρί, δπου σταυλίζονται ζῶα, αύλη σπιτιοῦ, δβορός.

γκαίνιση, ἡ = διαιώνιση, ἀναπαραγωγή.

γκαστρόγαλο, τό = τό ἀραιό γάλα τῶν γιδοπροβάτων πού δίνουν ὅταν
ἀρχίζει ἡ ὁχεία τους.

γκαστρώνω = καταστῶ ἔγκυο.

γκιόσος, ὁ = γιδοπρόβατο μέ καστανό χρῶμα.

Γόιας Κώστας = βλάχος ἀπ' τό Ἀρχάνι τῆς Φθιώτιδας.

γραπώνω = πιάνω, συλλαμβάνω.

γριντάλι, τό = φηλόσωμο.

γύρισμα (γιά ζῶα), τό = ἡ κατάσταση τῆς προβατίνας ἢ τῆς γίδας πού
δέν ἔμεινε ἔγκυος καὶ ὁχεύεται γιά δεύτερη φορά τόν ὕδιο χρό-
νο.

διχαλωτό, τό = αὐτό πού σχηματίζει διχάλα.

ζαβό, τό = ἰδιότροπο, ἀνάποδο, ἰδιόρρυθμο.

ζαροχάτσικο, τό = καχεκτικό, ἀδύνατο.

ζητῶ (γιά ζῶα) = ἐπιθυμῶ τήν ὁχευση.

θεριακό, τό = εὔρωστο, σωματῶδες, θεριό.

Θεριστής, ὁ = ὁ μήνας Ἰούλιος πού θερίζεται τό σιτάρι.

κάδη, ἡ = ξύλινο δοχεῖο, λίγο πλατύ κάτω, ὅπου τοποθετοῦνται τυρί,
μυτζήθρα, βούτυρο καὶ ἄλλα προϊόντα, τάλαρος.

καιρούσικος, ὁ = ἡ ταυτόχρονη γέννηση τῶν ἀρνιῶν καὶ τῶν κατσικιῶν
στόν καιρό τους.

καμιούτσα, ἡ = γένι, τούφα.

Καραγκούνης Θανάσης = βλάχος ἀπ' τό Ἀρχάνι τῆς Φθιώτιδας.

καραμάνικη, ἡ = προβατίνα μέ λεπτά καὶ μαλακά μαλλιά, ἀσπρα σ'
ὅλο τό σῶμα, μέ μαῦρα μάτια κι αὐτιά καὶ πλατιά ούρα.

καραμπάσικο, τό = πρόβατο μέ κορμί σίβιο (σταχτοκαφέ) ἢ βάκρο
(ἀσπρό, ἐκτός ἀπό τήν ὄψη) καὶ μέ μπαλώματα μαῦρα κι ἀσπρα
στό πρόσωπο.

καρλαύτικο, τό = πρόβατο ἢ γίδι μέ μεγάλα καὶ κρεμασμένα αὐτιά.

κλήρα, ἡ = γένος, παιδί, μοίρα.

κολάστρα, ἡ = τό πρῶτο μετά τή γέννηση γάλα τῶν γιδοπροβάτων
πού βρασμένο πήζει, κοκοφρίγκι.

Κολοβός Γιώργος = βλάχος ἀπ' τό Ἀρχάνι τῆς Φθιώτιδας.

κοπάνι, τό = κριάρι ἡ τραγί εύνουχισμένο.

κοπή, ἡ = κοπάδι.

κουντρῶ = χτυπῶ μέ τά κέρατα, κερατίζω.

κουρνιαχτός, ὁ = ἡ σκόνη πού προέρχεται ἀπό στεγνό χῶμα.

κριαρώνομαι (γιά κριάρια) = χτυπῶ μέ τά κέρατα, κουντρῶ.

κωλοπάνικο, τό = βαρβάτο κριάρι πού δυσκολεύεται στήν ὁχεία.

λάγιο, τό = ὀλόμαυρο.

λαγούσα, ἡ = μακρύ ποιμενικό ραβδί (ἀγκλίτσα) που ἔχει γυρισμένη λαβή (ἀγκλίτσαρι) μέ τό δποιο πιάνονται τά γιδοπρόβατα απ' τό ποδάρι ἡ τό λαιμό, στραβολέγγα, στραφαγκούλα.

λαχαίνω = συναντώ κατά τύχη, δποκτώ ἡ μοῦ ἀνήκει κάτι από μερίδιο.
λιάρο, τό = ἄσπρο, παρδαλό.

λιμπό, τό = δρχις.

λόντος Μῆτσος = βλάχος απ' τό Άρχανι τῆς Φθιώτιδας.

λουτοκρίαρο, τό = βαρβάτο κριάρι που δέν ἔχει διάθεση γιά όχεια.

μαξούλι, τό = ἡ συνολική σοδειά τῆς χρονιᾶς τῶν προϊόντων τοῦ κοπαδιοῦ από πρόβατα ἡ γίδια.

μαρκαλιέμαι (γιά ζῶα) = δχεύομαι.

μαρκάλος, ὁ = ἡ ἐποχή τοῦ δργανισμοῦ τῶν γιδοπροβάτων, όχεια.

μαρμάρα, ἡ = προβατίνα ἡ γίδα πού είναι στείρα.

μαυροσφάικο, τό = πρόβατο ἡ γίδι πού ἔχει μαῦρο λαιμό (ὁ λαιμός λέγεται σφαξιά).

μεριάζω = τοποθετώ στήν δκρη, πλευρίζω, ἀπομονώνω.

μηλιόρι, τό = ἀργί ενός χρόνου μέχρι δύο ἑτῶν.

μολαΐμικο, τό = πράσι, ἡσυχο, καλόβουλο.

μουκουρίζω (γιά ζῶα) = ἡχοποιημένο ρῆμα από τό στοματικό θόρυβο πού δημιουργεῖ τό βαρβάτο κριάρι ἡ τραγί κατά τήν όχεια.

μουκούρισμα, τό = τό φρούμασμα μέ τό στόμα καί τή μύτη πού κάνει τό βαρβάτο κριάρι ἡ τραγί κατά τόν δργασμό.

μπέλο, τό = κάτασπρο.

μπερνάκα, ἡ = θηλυκό ἀρνί ενός χρόνου.

νεφρωμένο, τό = πρόβατο ἡ γίδι παχύ.

νταμάρι, τό = καλό σόγι.

Ντούβρας Μῆτσος = βλάχος απ' τό Άρχανι τῆς Φθιώτιδας.

ντρένιο, τό = πρόβατο ἡ γίδι μέ δμορφοφτιαγμένο σῶμα.

ξεμπιτίζω = φέρνω σέ τέλος κάτι, ἀποτελειώνω.

ξεσυνερίζομαι = συναγωνίζομαι κάποιον, παραβγαίνω.

ξεσυρτός, ὁ = χαλαρός, διακεκομμένος.

ξύλο (γιά ζῶα), τό = κέρατο γιδιοῦ, πού μοιάζει σάν ξύλο.

δργιά, ἡ = μονάδα μήκους ἵσο μέ τό ἀνοιγμα τῶν χεριῶν στά πλάγια, διόμισυ δηλαδή πήχεις.

Παλούμπας Βασίλης = βλάχος απ' τό Άρχανι τῆς Φθιώτιδας.

πούρνικο, τό = βαρβάτο κριάρι ἡ τραγί πού δέν ἔχει δρεξη γιά όχεια.

πρατίνα, ἡ = θηλυκό πρόβατο ἐπάνω από δύο χρόνων.

πράτο, τό = πρόβατο.

προγκώ = ἀποδιώχνω μέ φωνές καί θόρυβο ζῶα, ξαφνιάζω κάποιον, ἐκδιώκω, ἀπομακρύνω.

προυτσάλος, ὁ = τό φρούμασμα μέ τό στόμα καί τή μύτη πού κάνει τό βαρβάτο κριάρι ἡ τραγί κατά τόν δργασμό.

προυτσάλω (γιάζω) = φρουμάζω μέ τό στόμα καί τή μύτη.

ρογγάτσικο, τό = κριάρι ἡ τραγί πού τοῦ ἀφαιρέθηκε ὁ σπερματικός λῶρος καί δέν ἔχει γενετήσιο δργασμό, ἀρσενικό ζῶο πού δέν ἔχει δρεξη γιάζ όχεια.

Σαξώνης Κώστας = βλάχος ἀπ' τό Άρχανι τῆς Φθιώτιδας.

σερκό, τό = ἀρσενικό, σερνικό.

σέρνω (γιάζω) = ἔχω διάθεση πρός δχευση.

σιαμπρός, ἐπίρρ. = μελλοντικά.

σιοῦτο, τό = πρόβατο ἡ γίδι χωρίς κέρατα.

Σιδκος Ήλιας = βλάχος ἀπ' τό Άρχανι τῆς Φθιώτιδας.

Σκαρλάτος Θανάσης = βλάχος ἀπ' τό Άρχανι τῆς Φθιώτιδας.

Σκούρας Γιώργος = βλάχος ἀπ' τό Άρχανι τῆς Φθιώτιδας.

σουρτάρι, τό = κριάρι ἡ τραγί πού γονιμοποιεῖ ἡ ὁδηγεῖ τό κοπάδι, βαρβάτο.

σούρτης, ὁ = βλέπε λέξη: σουρτάρι.

σπορίτι, τό = βαρβάτο κριάρι ἡ τραγί, κατάλληλο γιά τή γονιμοποίηση ἄλλων ζώων.

στέρφα, ἡ = στείρα, ἄγονη.

στερφεύω (γιάζω) = σταματῶ νά γαλακτοφορῶ, στερεύω, ξεραίνομαι.

στερφογαλιά, ἡ = τό σώσιμο τοῦ γάλακτος τῶν γαλακτοφόρων ζώων.

στερφομηλιόρα, ἡ = πρόβατο θηλυκό ἐνός χρόνου ἔως δύο ἑτῶν πού δέν δχεύθηκε καί ἔμεινε στείρο τή χρονιά αὐτή.

στεφανοκέρικο, τό = γίδι ἡ τραγί μέ κέρατα πού μοιάζουν σάν στεφάνι.

στρίβω (γιάζω) = δέν ἀποδίδω γάλα, στερεύω, ἀποστραγγίζω.

συναρίζομαι = ἐτοιμάζομαι, συγυρίζομαι.

συρμή, ἡ = νεραύλαχο.

σφοντυλομάτικο, τό = πρόβατο ἡ γίδι πού ἔχει στρογγυλά μάτια σάν σφοντύλι.

ταιῆστρα, ἡ = ξύλινο ἡ μεταλλικό κατασκεύασμα, μακρόστενο, μέ σχῆμα νι μικρό, δπου τοποθετεῖται καρπός ἡ σανός γιά τά ζῶα.

ταχιά, ἐπίρρ. = αύριο, τήν ἐπόμενη μέρα πολύ πρωί.

τελεύω = φέρνω σέ τέλος κάτι, τελειώνω, ἔξαντλούμαι.

Τζώρος Μῆτσος = βλάχος ἀπ' τό Άρχανι τῆς Φθιώτιδας.

τί, σύνδ. = γιατί.

τριπλάρι, τό = τρίδυμο.

τσελίκι, τό = δετσάλι, χάλινθιας, ἄνθρωπος ἀντοχῆς καί ὑγιῆς, ἀντικείμενο σθεναρό, σκληρότητα.

τσέπι, τό = κέρατο, κόρνο.

τσιγγάνι, τό = κέρατο.

φάγνα, ḥ = τροφή γιάρα ράζωα, φάκνα.

φάρα, ḥ = σόγι, γενιά, σειριά, γενεαλογία.

φλῶρο, τό = ὀλόασπρο χωρίς καινένα σημάδι.

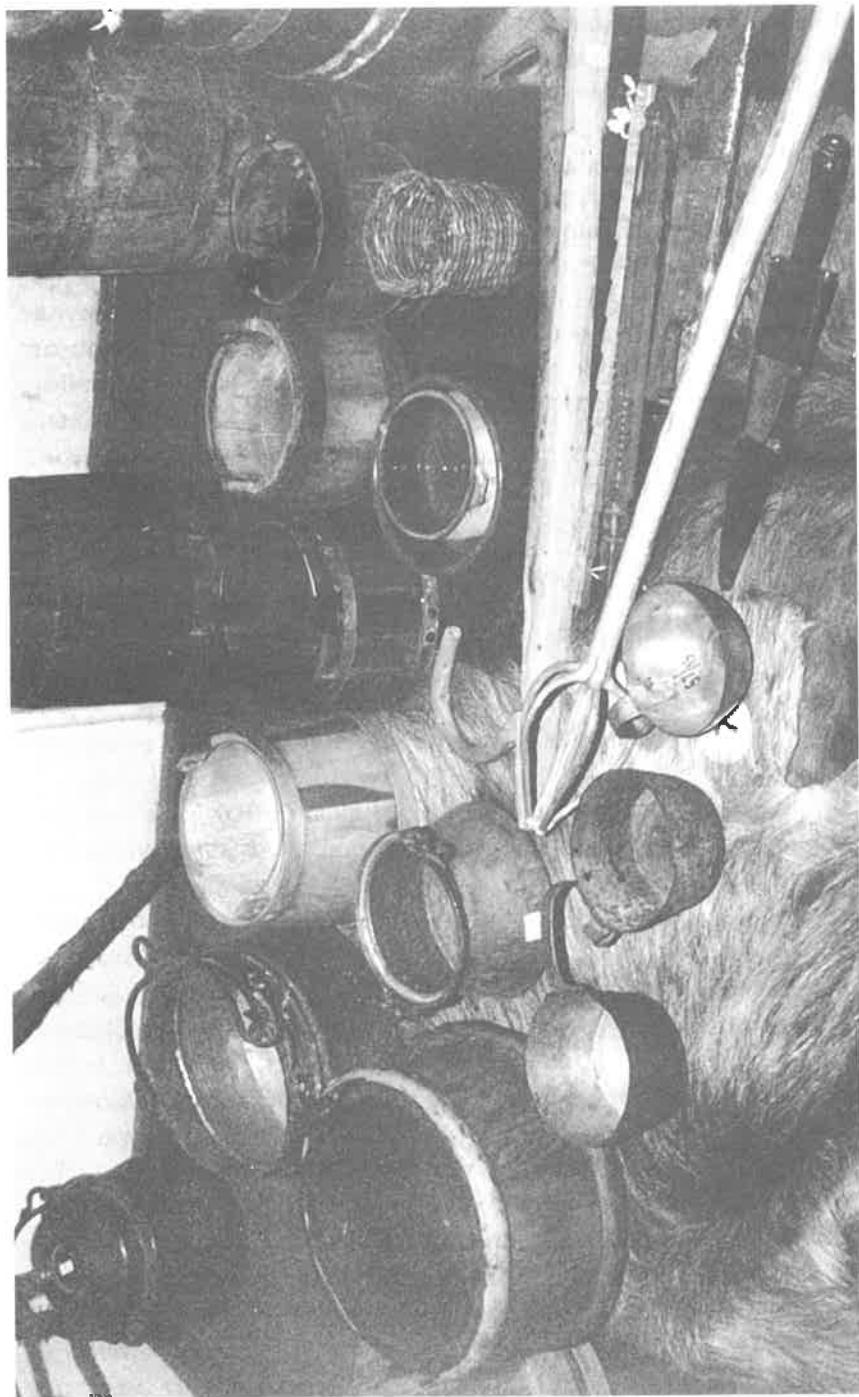
χαλεύω = φόχγνω νά βρώ, γυρεύω, ζητώ.

Χορμόβας Ἀχιλλέας = βλάχος ἀπ' τό Ἀρχάνι τῆς Φθιώτιδας.

Χριστοῦ = τά Χριστούγεννα.

ψιμάδι, τό = ἀρνί ḥ κατσίκι γεννημένο ὅψιμα.

ψίχα, ḥ = ἐλάχιστη ποσόστητα ἀπό ἕνα σύνολο, λίγο.

Τά ναγκάκια τοῦ τσοπάνη. Ήπι' τά ἐκθέματα τοῦ Α.Μ.Φ.

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΣΤΟ ΔΙΑΒΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Toῦ Ἀριστείδη Χρ. Πετρόπουλου (Σκαρμιτσώτη)

Ξεφυλλίζοντας τήν παγκόσμια ίστορία τῆς ἀνθρωπότητας, βλέπουμε τούς πολιτισμούς πού φτιάχτηκαν καί χάθηκαν ό ἔνας κατόπιν τοῦ ἄλλου καί πού σήμερα δόδηγήθηκε στό ἀπόγειο τῆς δόξας του, στόν πολιτισμό τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου αἰῶνα, τόν διαστημικό.

Τό πολιτιστικό ἐπίπεδο τῶν λαῶν σήμερα, ποτέ ἄλλοτε δέν ἦταν τέτοιο, ἀν ἔξαιρέσουμε τήν ἀρχαία Ἑλλάδα, πού πρώτη αὐτή, ἔδωσε τή βάση γιά τό δικό μας, ἀφοῦ μᾶς ἀφησε κληρονόμους τῶν κομοθεωριῶν της.

Οἱ καλλιτέχνες τῆς μακρινῆς ἐκείνης ἐποχῆς, σμύλεφαν, ζωγράφισαν, χάραξαν, ρητόρεψαν, ἀπάγγειλαν, ἔπαιξαν, τραγούδησαν καί μέσα ἀπ' δλες αὐτές τίς δραστηριότητες, βγῆκε πανώρια ἡ εὐαισθησία, τό συναίσθημα τοῦ καλοῦ καί ἡ γοητεία τοῦ ὥραίου, τοῦ ἴδαινοῦ τῆς ζωῆς! Σήμερα, οἱ καλλιτέχνες κι οἱ ἐπιστήμονες μᾶς θαμπώνουν τά μάτια, μέ προϊόντα πού εἶναι, θαυμαστά μέν, δέ δίνουν δῆμας ἐκείνη τήν φυσική γαλήνη πού μᾶς πρόσφεραν κι ἔξακολουθοῦν νά μᾶς προσφέρουν, δί Όλυμπιος Δίας κ.ἄ.

Ἡ τεχνολογική ἔξελιξη, ἡ ιατρική, ἡ πολιτικό- οἰκονομικό- κοινωνική ἀνοδος, ἔκαμαν τό σημερινό ἀνθρωπο νά αἰσθάνεται διαφορετικά ἀπό πρίν, μά δέν τοῦ 'δωσαν τήν παραμικρή σιγουριά, τό παραμικρό δεῖγμα μιᾶς ἀνθρώπινης ζωῆς...

Μήπως, ἐπειδή πιστεύοντας ό σημερινός ἀνθρωπος στήν καταναλωτική κοινωνία, πού αὐτός δημιούργησε καί ξεχνώντας τόν ἴδεαλισμό του, ἔβαλε τή ζωή σέ καλούπια, πού δσο κι ἀν προσπαθεῖ, δέν τοῦ ἐπιτρέπουν νά δεῖ παραπέρα;

Γιατί, κανένας δέν μπορεῖ νά ισχυριστεῖ, δτι ό ἀνθρωπος δέν ἔσχισε τό μανδύα τῆς μεταφυσικῆς πού τόν κρατοῦσε κάπως πιό κντά στό ἀνθρώπινο ἴδεωδες, πού σήμερα περιορίζεται ἀπλῶς, στήν ἐκπλήρωση σκοπῶν καί πόθων, στή μονιμοποίηση τῆς κάθε ἐνέργει-

ας, στή καθιέρωση τῆς κάθε πράξης... Πιστεύει σήμερα ό ἄνθρωπος πώς πέρα από τή σύντομη αὐτή ἐπίγεια ζωή, τίποτε άλλο δέν ύπάρχει, κι ἵσως νάχει δίκαιο.

Άλλα τότε, γιατί δέν προσπαθεῖ, αὐτό τό σύντομο χρονικό διάστημα τῆς παρουσίας του στή γῇ, νά τό διαινύσει ὅσο πιό εύτυχισμένα γίνεται! Τί είναι ἔκεινο πού τόν ἐμποδίζει νά τό πετύχει; Μήπως ἀλήθεια, είναι ό διλισμός, πού ἀπαγορεύει τήν «πᾶσα ίδεα περί παντός»; Τότε, γιατί μέσα στή μάθηση, στήν ἀπόλαυση, στήν ἀνεση τοῦ καιροῦ μας, αὐτό τό συναίσθημα τοῦ κενοῦ, γιατί αὐτό τό ἀγγος; Γιατί ό σημειρός ἄνθρωπος ληστεύει, καίει, καταστρέφει; Τί είναι αὐτό πού τόν κάνει νά αἰσθάνεται κενός, ἀγχωτικός, ἀβέβαιος, νοσηρός; Ο "Οσκαρ Ούάιλντ στό βιβλίο του «Τό πορτραϊτο τοῦ Ντόριαν Γκραΐη», λέει, πώς ή ὀμαρτία είναι ή μόνη πινελιά, πού ἐπέζησε στή σύγχρονη ζωή, κι ὅτι ή χαρά, ή πιό τέλεια ἀπόλαυση τοῦ ἄνθρωπου δέν μᾶς περισσεύει σ' αὐτή τήν ἐποχή, πού είναι χυδαία, μιά ἐποχή σαρκικῆς χυδαιότητας στίς ἀπολαύσεις της καί βάναυσα ποταπῆς στίς ἐπιδιώξεις της...». Άληθεια, ὅλα αὐτά, πού βλέπουμε καί τά ἀκούμε σήμερα.

Ή παντογνωσία μας, ό πολιτισμός μας, ή ἐποχή μας, τίποτε δέν μπόρεσαν καί δέν μποροῦν νά προσφέρουν στό σημερινό ἄνθρωπο, στόν ἄνθρωπο πνεῦμα κι ὅχι καταναλωτή, γιατί, ή δομή λειτουργίας τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας είναι τέτοια, πού νά τόν κάνει ἀχόρταγο κυνηγό τῶν ἀγαθῶν, πού παράγει μέ ἀφθονία καί πού τά πλασσάφει μέ τήν ἐτικέττα τῆς «ἀνάγκης», ὥστε νά μήν προλαβαίνει νά τά ἀπολαμβάνει ἀλλά βρίσκεται διαρκῶς ἐπί τροχάδην γιά τήν... ἀπόκτηση αὐτοῦ ή ἔκεινου τοῦ πράγματος κι ὅλο νά τρέχει...

Στούς διάφορους σταθμούς τῆς πορείας του, ό ἄνθρωπος ἀναγκάστηκε νά ζητήσει προστασία, ἀπό δυνάμεις ἀνώτερές του, πού δύνμασε θεούς καί πού ἀπ' αὐτές, βρῆκε ὁπωσδήποτε προστασία καί κατανόηση, γιατί μέ τήν πεποίθηση δτι ζητώντας βοήθεια ἀπό τό ἀνώτερο "Ον. Σήμερα, ζητάμε βοήθεια ἀπό τήν Τεχνολογία, τήν ἐπιστήμη, τήν ὅλη γενικά, γιατί ἀπό αὐτούς τούς θεούς πιστεύουμε, σ' αὐτές τίς δυνάμεις ἔχουμε ἐναποθέσει τίς ἐλπίδες μας. Ής μήν κοροϊδεύουμε τόν ἔαυτό μας. "Ο,τι κι ἀν φτιάξαμε, δσο κι ἀν προχωρήσαμε στό φαρδύ δρόμο τῆς τεχνολογικῆς ἔξελιξης, τίποτε δέν θά καλυτερέψει τή ζωή μας, ἀν αὐτό πού λέγεται «Ζωή», δέ στηριχθεὶ στή σκέψη «ἄνθρωπος - ὅλη - πνεῦμα».

Ἄν ήξερα γράμματα Θά ήμουν ἀκόμα Νεωκόρος

Τοῦ Ζάχου Ξηροτύρη

Τά γράμματα είχαν πάντα σύντροφο τή φτώχεια. Οι ἐγγράμματοι καὶ ἄλλοτε καὶ τώρα πιό πολύ, εἶναι ἡ τάξη τῶν προλεταρίων.

Οι ἑργάτες, οἱ τεχνίτες πού λέγονταν προλετάριοι ἀφησαν γειά στή φτώχεια ὀνήκουν σέ ἄλλα οἰκονομικά στρώματα σήμερα. Στά παλαιά ὅμως χρόνια μπορεῖ νά είχαν φτώχεια είχαν ὅμως ἀρχοντιά καὶ ὑπόληψη οἱ γραμματιζούμενοι.

Σήμερα τό κάθε παληόπαιδο ἔχει τό I.X. καὶ ξέρει καλά τή Ντόλτσε Βίτα, ἡ κάθε ἔνας πού ξεκινάει μέ ἐνα κατσαβίδι γίνεται προκλητικός μέ τίς σπατάλες του ὅπως καὶ ἄλλοι ὅμοιοι πού δέν ξέρουν τί νά κάνουν τά λεπτά καὶ οὔτε ὑπολογίζουν κανέναν.

Τά παληά χρόνια σπάνιζαν οἱ ἐγγράμματοι καὶ δασκάλοι παρ' ὅτι εἶχε θεσπισθεῖ καὶ ὁ θεσμός τῶν γραμματοδιδασκάλων μέ μειωμένα προσόντα ἥταν λίγοι. Τέξ αἴτιας καὶ τῶν πολέμων καὶ τῶν ἐπιστρατεύσεων ἡ ἔλλειψη γινόταν αἰσθητότερη, γι' αὐτό καὶ ὅποιος ηξερε λίγα γραμματάκια ἔστω καὶ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας τοῦ Σχολαρχείου, προσλαμβανόταν ἀπό τά χωριά σάν δάσκαλος γιά νά μήν μείνουν τά παιδιά στραφά - ἀγράμματα, ὅπως ἔλεγαν οἱ καλοί μας χωρικοί.

Ἐνας τέτοιος τοῦ Σχολαρχείου ἥταν καὶ ἔνας μπάρμπας μου, χτύπαγε τήν καμπάνα, μάζευε τά παιδιά, τούς ἔλεγε δσα ηξερε καὶ δέν ηξερε καὶ ὕστερα τά πήγαινε στά χωράφια του καὶ τά ξελίθιζαν ἡ τάδιωχγε καὶ πήγαινε στά χωράφια του ἡ πού είχε καὶ μπακάλικο ὁ χριστιανός.

Ἐτυχε λοιπόν μιά μέρα νά περάσει ὁ ἐπιθεωρητής ἀπό τό χωριό, πήγε στό Σχολείο νά δεῖ τί γίνεται πῶς πάει ἡ πρόοδος τῶν παιδιῶν καὶ τί παιδιῶν, μελίσσοι δλάκερο ἥταν τά μαθητούδια τότε. Στό σχολείο ὅμως δέ βρῆκε ούτε δάσκαλο ούτε μαθητή, σέ λίγο νά καὶ γέμισε ἡ πλατεία ἀπό μαθητούδια κι' ἀπό κοντά ἐρχόταν ὁ δάσκαλος.

Αύτουσυστήθηκε ὁ ἐπιθεωρητής, δέν ἐνοχλήθηκε ὅμως ὁ δάσκαλος

γιατί ἀπουσίαζε καὶ ὅταν ρωτήθηκε γιατί δέν ἔκαμε μάθημα τό βρῆκε φυσικό νά τοῦ πεῖ τὴν ἀλήθεια ὅτι πῆρε τά παιδιά καὶ πῆγε καὶ ἔλιθισαν ἵνα χωράφι του ἐκεῖ κοντά στό χωριό.

Τάχασε δὲ ἐπιθεωρητής.

- Τί εἶναι αὐτά πού λέσ, χριστιανέ μου;
- Αὐτό π' ὀκοῦς, κ. ἐπιθεωρητή. Τί ἥθελες νά τά κάνω τά παιδιά, νά τ' ἀφήσω πίσω νά πετροβολῶν τά δένδρα τοῦ χωριοῦ ἢ νά τούς κάνω μάθημα;
- Καὶ βέβαια μάθημα νά τούς κάνεις, ἥταν ἡ ἀπάντηση τοῦ ἐπιθεωρητοῦ συνοδευμένη μέ τὴν ἀπειλή, ὅτι θά τὸν ἀπολύσει τῆς ὑπηρεσίας.

“Ἡρθε καὶ ἡ σειρά τώρα ν' ἀπειλήσει καὶ δάσκαλος.

– Ἐγώ ὅσα ἥξερα καὶ δέν ἥξερα τούς τάπα μιά, δυό, εἴκοσι φορές, κ. ἐπιθεωρητά. Κάθε μέρα τά ἴδια θά τούς λέω, ἀφοῦ δέν ἥξερα ἄλλα; “Οσο γιά τὴν ἀπόλυση πού μέ φοβερίζεις, πᾶρε καὶ τῇ βούλᾳ σου (ἐννοώντας τή σφραγίδα τοῦ Σχολείου) καὶ ἄσε με ἥσυχον.

Τέτοια ἐποχή πού σπάνιζαν οἱ γραμματίζουμενοι βρέθηκε καὶ ἔνας Δεσπότης νά ζητάει προσόντα ἀπό τούς Νεωκόρους στίς ἐκκλησίες. Ἦταν σέ κάποιο χωριό ἔνας Νεωκόρος πού ἥξερε καὶ κάτι γραμματάκια τῆς Δευτέρας τοῦ Δημοτικοῦ, τότε ἥταν τέσσερες τάξεις τά Δημοτικά, πήγαινε ἀναβε τά καντήλια μέ τό λαδάκι. Ἔλεγε καὶ κανένα «κύριε ἐλέησον» κάνοντας καὶ τόν φάλτη τίς περισσότερες φορές πού δέν ἥταν φάλτης καὶ δὲ παπάς ἔκανε τή δουλειά του ἀφοῦ ἄλλον φάλτη δέν είχε.

Φιλοπρόδοος, ὅμως, ὁ Δεσπότης, βγάζει μιά διαταγή μιά μέρα καὶ λέει «ἀπολύονται δῆλοι οἱ Νεωκόροι πού δέν ἔχουν ἀπολυτήριο Δημοτικοῦ, ὅμα τῇ λήψει τῆς παρούσης».

Ταράχθηκε δὲ παπάς σάν τή διάβασε, μά ἐδῶ ἥταν Δεσποτική διαταγή, τό λέει καὶ τό ὄνομα «Δεσπότης», δέ χωράει ἀπείθεια. Ἔφυγε δὲ Νεωκόρος καταλυπημένος ἄλλα ὁ Θεός δέν ἀφήνει κανέναν νά πάει χαμένος. Φτιάνει κι' αὐτός μιά παράγκα - δῆθεν περίπτερο -, καὶ πούλαγε μικροπράγματα στούς χωριανούς καὶ τούς διαβάτες, σιγά - σιγά ἀνοιξε μαγαζάκι, ἔπειτα ἐμπορικό καὶ κατέληξε σέ μεγάλες ἐπιχειρήσεις. Πλούτισε, ἔκαμε σπίτια καὶ βίλες, στήν Τράπεζα καὶ στήν ἀγορά τόν φώναζαν «κύριε Δῆμο», χαιρόταν τά πλούτη του πού ἥταν τόσα πολλά καὶ ὅχι τά ἐλέη τοῦ Θεοῦ πού ἥταν τόσα λίγα, ὅταν ἥταν Νεωκόρος.

Μιά μέρα συναντάει στό δρόμο ένα παληό του γνωστό και φίλο γραμματισμένο, άνωτερο ύπαλληλο τώρα και τόν προσκάλεσε στό σπίτι του. Πήγε ό φίλος και τί νά δει, θάμπωσαν τά μάτια άπό τήν πολυτέλεια και τήν έπιπλωση και ή κυρία Νεωκόρου ντυμένη άπό πάνω ώς κάτω στό μετάξι και στό χρυσαφικό, μέ ένα λόγο είδε πλούτη πού δέν τάβαζε ό νοῦς του, τόν θαύμασε και τόν συγχάρηκε.

— Μπράβο, Δῆμο, τοῦ λέει, φτωχός Νεωκόρος και άγραμματος ἔκαμες τόσο βιός πού βλέπω και καθώς μοῦ λές και σέ μολογᾶν ἔγινες πολύ πλούσιος. Φαντάζομαι τί θά γινόσουν ἀν ἥξερες και γράμματα.

— Εύτυχῶς, φίλε μου, και δέν ἥξερα γράμματα πού ζήταγε ό Δεσπότης, «γιατί ἀν ἥξερα θά ἡμουν ἀκόμα Νεωκόρος»!

* * *

Τό ίδιο και σήμερα, τά γράμματα δέν έχουν πέραση, περνᾶν οι δουλειές τοῦ ποδαριοῦ, οί άπάτες, τό έμπόριο και οι ἐπιχειρήσεις και οι ἐγγράμματοι μένουν πάντα φτωχοί.

Άν βάλει τελάλη τό κράτος και ζητήσει ἐργάτες, ύδραυλισκούς η ήλεκτρολόγους, ούτε ένας δέ θά παρουσιασθεῖ, ἃς πεῖ πώς θέλει γραμματισμένους και θά μαζευτοῦν ἑκατό και διακόσιες χιλιάδες ἀδιόριστοι Πτυχιοῦχοι. Αύτή τή μοῖρα έχουν οι ἐγγράμματοι, ἀφοῦ δλοι μας ἔχομε ἀπό ένα η δύο παιδιά ἀδιόριστα και ἀν πᾶν μέ τή σειρά, η σειρά τους θάρθει μετά θάνατον. — Μακάριοι οι Νεωκόροι —.

Ἄπ' τοι ἐκθέματα τοῦ Λ.Μ.Φ.

ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

ΕΛΑΙΩΝΑΣ

τοῦ Γεωργίου Κουτσοκλένη

ε'. Ο ΑΘΕΟΦΟΒΟΣ ΚΩΣΤΑΣ

Εἶπαμε κι' ἀλλοῦ δτι στήν ὑπαιθρό ὅπου οἱ χωρικοί μένουν, ἔχουν ὡς ἀπαραίτητο βοηθό καὶ σύντροφο τό ζῶο, εἴτε αὐτό εἰναι τό περήφανο ἄλογο, εἴτε τό δυνατό ἢ δύστροπο μουλάρι, εἴτε τό ἀγαθό καὶ ὑπομονετικό γάιδουράκι.

Ἄς μή ξεχνᾶμε δτι τότε δέν ὑπῆρχαν αὐτοκίνητα καὶ τρακτέρ καὶ ὅλες οἱ δουλειές, οἱ ἀνάγκες ἐνός νοικοκυριοῦ ἵκανοποιοῦντο ἀπό τά ζῶα. Ὑπῆρχαν καὶ νοικοκυριά, αὐτά τά μεγάλα, πού εἶχαν δύο, καμμιά φορά καὶ τρία, ἀφοῦ οἱ ἀνάγκες τους ἦταν μεγάλες καὶ πολλές.

Στό χωριό, δι φίλος μας Κώστας, δι ὅποιος ἦταν ἀρχετά έργατικός, κάπνιζε πολύ, ἀλλά καὶ ἔπινε πολύ. Εἶχε δύμας τό φοβερό ἐλάττωμα νά βλαστημά τά θεῖα πάρα πολύ. Βλαστημοῦσε γιά φύλλου πήδημα καὶ θά ἔλεγα ἐντελῶς ἀσυνείδητα.

Ο Κώστας μας εἶχε ἔνα γερό, δύμορφο μουλάρι. Τό περιποιόταν, τό φρόντιζε μέχρι πού κουβέντιαζε μαζί του. Τά ἀγαποῦσε τά ζῶα, δσο βέβαια δέν ἦταν νευριασμένος, ἀλλά σέ τοῦτο τό μουλάρι εἶχε στηρίξει τήν δλη οίκονομία τοῦ σπιτιοῦ του.

Μ' αὐτό τό φινιόπωρο ὅργωνε καὶ ἐσπερνε τά χωράφια του, μέ δλων τῶν εἰδῶν τά δημητριακά, ἀλλά καὶ τά ψυχανθή.

Μ' αὐτό τόν χειμῶνα κουβαλοῦσε τίς ἐλιές του. Μ' αὐτό τήν Ἄνοιξην δργωνε τίς ἐλιές του καὶ προπαντός τίς ἐλιές τῶν ἄλλων, ἀφοῦ τό χύριο ἐπάγγελμά του ἦταν ζευγίτης. Ξεκινοῦσε τά δργώματα ἀπ' τίς Αποκρηές καὶ καμμιά φορά ἔφτανε μέχρι τόν Μάη. Καὶ δταν ἐρχόταν τό καλοκαίρι ἀνέβαινε στό βουνό γιά νά «τραβήξει» κούτσουρα ἢ νά μεταφέρει τά ξύλα, αὐτά πού δι Δασικός Συνεταιρισμός, στόν δποῖο ἦταν μέλος, ὀλοτομοῦσε.

"Οπως φαίνεται ἀπ' τά παραπάνω δ δεσμός τοῦ Κώστα μέ τόν Μᾶρκο, ἔτοι ἔλεγε τό μουλάρι του, ἡταν πολύ μεγάλος.

Εἶχε ἀρχίσει νά χειμωνιάζει ὅταν κεῖνο τό βράδυ, τόν Μᾶρκο τόν ἔπιασε «στρόφιος». Ὅταν λέμε στρόφιο ἐννοοῦμε κολικό. Δέν ὑπῆρχαν κτηνίατροι. Ὁλες οἱ ἀρρώστιες τῶν ζώων τίς ἀντιμετώπιζαν οἱ χωρικοί μέ γιατροσόφια καὶ ἐνέργειες πού εἶχαν μάθει ἀπ' τούς πατεράδες τους καὶ τούς παππούδες τους. Στήν περίπτωση τοῦ στρόφου, δ Κώστας ἔπρεπε νά λιβανίσει καλά τόν Μᾶρκο μέ λιβάνι καὶ λουλούδι τοῦ Σταυροῦ καὶ νά τόν πάει στό κοντινό ἔξωκλήσι νά τόν φέρει γύρω - γύρω τρεῖς φορές. "Ετοι κι' ἔκανε, ἀφοῦ τόν λιβάνισε τόν Μᾶρκο του καλά - καλά, τόν πῆρε καὶ τόν πῆγε στούς ἀγίους Ἀποστόλους, ἔνα ξωκλήσι ἔξω ἀπ' τό χωριό καὶ προσπάθησε νά τόν φέρει γύρω - γύρω στό ξωκλήσι τίς τρεῖς φορές πού ἤθελε ἡ... συνταγή.

'Ο Μᾶρκος ὅμως, γιά δικούς του λόγους, δέν ἤθελε ἡ δέν μποροῦσε καὶ δέν ὑπάκουε στό ἀφεντικό του. 'Ο Κώστας ἐπέμενε κι' δ Μᾶρκος δέν τόν ἄκουγε.

'Η ὑπομονή ὅμως ἔχει τά ὅριά της καὶ τά νεῦρα τοῦ Κώστα, τοῦ ἔτοι κι' ἀλλοιῶς νευρικοῦ Κώστα, ἀρχίσε νά τεντώνουν, μέ ἀποτέλεσμα νά ξεσπάσει στίς συνηθισμένες τους βλαστήμιες.

'Αρχισε βλαστημώντας τόν Θεό, τόν Χριστό, τόν Σταυρό, τήν Παναγία, δλους τούς Ἅγιους καὶ δέν ξέχασε νά βλαστημίσει καὶ τούς Ἅγιους Ἀποστόλους, μιά καὶ βρισκόταν ἔξω ἀπ' τήν πόρτα τους καὶ κάτω ἀπ' τή σκιά τους... τή σκέπη τους.

Δέν ξέρουμε ὃν τελικά δ Μᾶρκος ἔκανε τίς βόλτες πού ἤθελε δ Κώστας, γιατί δ μάρτυρας πού τόν εἶχε ἀκολουθήσει μέχρι ἐκεῖ γιά νά τόν βοηθήσει, ὅταν θά χρειαζόταν, ἔφυγε, τόν ἐγκατέλειψε, γιατί ὅταν θέλησε νά τοῦ θυμίσει πώς βρισκόντουσαν ἐκεῖ γιά νά ζητήσουν τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἅγιαν Ἀποστόλων, δέχτηκε κι' αὐτός τόν καιτισμό τῶν ὕβρεων τοῦ... ἀθεόφοβου φύλου μας.

Τιμητική έκδήλωση τοῦ Συμποσίου Λογοτεχνίας γιά τό Δημήτρο Σταμέλο

Τό έφετινό Συμπόσιο Λογοτεχνίας, θά τιμήσει σέ ειδική έκδήλωση, πού θά πραγματοποιηθεῖ στήν Άρχαια Όλυμπία, στίς 20 Τουλίου 2002 καί ώρα 7.30 μ.μ. στήν αίθουσα τοῦ Διεθνοῦ Συνεδριακοῦ Κέντρου τῆς Δ.Ο.Α., τό λογοτέχνη καί ιστορικό συγγραφέα Δημήτρο Σταμέλο, έκδήλωση τήν όποια θά παρακολουθήσουν περισσότεροι άπό 200 "Ελληνες λογοτέχνες, μέλη τοῦ Συμποσίου Λογοτεχνίας απ' δῆλη τήν Έλλάδα.

"Η Όργανωτική Έπιτροπή αίτιολογεῖ τήν άπόφασή της νά τιμήσει τό Δημήτρο Σταμέλο, «έκτιμώντας βαθύτατα τό ζέργο του καί τήν προσφορά του στά Γράμματα, τήν Τέχνη καί τόν Πολιτισμό καί τή συμβολή του στήν άναδειξη τῆς πνευματικῆς ύπεροχῆς τῆς χώρας μας». "Οπως είναι γνωστό, δ Δημ. Σταμέλος τιμήθηκε, πρίν λίγο καιρό, μέ τό Κρατικό Βραβεῖο Λογοτεχνίας 2001 γιά τό βιβλίο του «Νικηταράς: πρότυπο παλικαριᾶς καί ἀρετῆς».

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Πρός τήν
 Ἐταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν
 ΑΜΦΙΣΣΑ

Ἀθῆναι, 25-4-02

Κύριε Πρόεδρε,

Κάθε φορά πού παίρνω στά χέρια μου τό περιοδικό τῆς Ἐταιρείας «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ», μέ έντυπωσιάζει τό πλούσιο καί προσεγμένο περιεχόμενό του.

Ίστορικό, θρησκευτικό, ή λαογραφικό, είναι γιά τήν πατρίδα μας γενικά ή γιά τήν Φωκίδα ειδικότερα, ξεχωρίζει ή μεγάλη έκδοτική σας προσπάθεια γιά δ.τι καλύτερο.

Παρ' όλο τοῦ ότι δέν είναι δυνατόν νά χωροῦν κάθε φορά όλαι τά ένδιαιφέροντα θέματα γιά τή Φωκίδα, πάντα βρίσκετε τόν τρόπο νά μᾶς τά δίνετε θαυμάσια.

Μέ τό 100ό τεῦχος ξαναεπιβεβαιώνεται ή μεγαλη σας προσπάθεια, γι' αὐτό σᾶς ἀξίζουν θερμά συγχαρητήρια γιά τό ἔργο πού ἐπιτελεῖτε.

Μέ έκτιμηση,
 Κων/νος Βελιανίτης
 Πρόεδρος Ἀδελφότητος Ἀθανασίου Διάκου
 Μενάνδρου 19
 105 53 ΑΘΗΝΑ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

1) Πολυγραφότατος και γλαφυρότατος δι φίλος Γιώργος Κουτσοκλένης μέσα στίς τόσες διάλλες δραστηριότητες με τήν Έταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν, τό Λαογραφικό Μουσεῖο και τά πολιτιστικά του, έξέδωσε πρόσφατα τό τελευταίο του βιβλίο γιά τό Μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία, πού ἀποτελεῖ, χωρίς ύπερβολή, ἐνα ἔξαιρετο ιστορικό ντοκουμέντο.

Σέ καλαίσθητη και προσεγμένη ἐκτύπωση, μέ μοναδικές φωτογραφίες και ἐμπεριστατωμένες ἀναλύσεις είναι ἐνα δημιούργημα πού ἀξίζει πραγματικά ὅχι μόνο νά στολίζει ἀλλά και νά διδάσκει δλους μας.

ΑΝΟΙΧΤΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

2) Μᾶς ἔξέπληξε ἡ ἐπανέκδοση τοῦ βιβλίου **ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ ΠΑΡΝΑΣΣΙΔΑΣ**, τοῦ φίλου και γνωστοῦ γιά τή μεγάλη προσφορά του στόν πολιτιστικό τομέα τοῦ Νομοῦ κ. Γεωργίου Κουτσοκλένη.

Στό βιβλίο αύτό δι συγγραφέας περιγράφει και ἀναλύει κάθε εἰκόνα - σκηνή - πού είναι σκαλισμένη στό ἀνεπανάληπτο τέμπλο τοῦ Μοναστηριοῦ, πού συνδυάζονται μέ τίς θαυμάσιες φωτογραφίες πού τίς συνδεύουν.

Θερμά συγχαρητήρια και ἀνυπόκριτα γιά τήν ἄρτια και ἐμπεριστατωμένη συγγραφή τοῦ ἀξιοσπούδαστου αύτοῦ βιβλίου, ἀλλά και γιά τήν καλαίσθητο ἐκτύπωση και ἐμφάνισή του.

Συνιστοῦμε, ἀνεπιφύλκτα σέ δλους νά προμηθευτοῦν τό βιβλίο αύτό και ἴδιαίτερα οἱ βιβλιοθῆκες ἐνοριῶν και τῶν Σχολείων.

ΑΓΩΝ ΤΗΣ ΙΤΕΑΣ

3) Ἀγαπητέ Γιώργο,

Σ' εὐχαριστῶ θερμά γιά τήν ἀποστολή τοῦ βιβλίου σου «**ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ ΠΑΡΝΑΣΣΙΔΑΣ**», τό διοϊδιάβασα μέ μεγάλο ἐνδιαφέρον.

Σοῦ ἀξίζουν συγχαρητήρια γι' αύτή τήν ὁχρως ἐνδιαφέρουσα παρουσίαση ἐνός ἀπό τά σημαντικότερα ἐκκλησιαστική μνημεῖα τῆς

Φωκίδας ἀλλά καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἀπό τό όποιο, δπως ἀναφέρεις στό βιβλίο σου, «Ἐξεινῆσε συνειδητά ἡ Ἐπανάσταση, στίς 24 Μαρτίου 1821, μέ πρωτεργάτες τόν Ἐπίσκοπο Σαλώνων Ἡσαΐα, τόν ἀρματολό Γέρο-Πανουργιά Πανουργιά καὶ τούς προκρίτους τῆς περιοχῆς».

Θεωρῶ ὅτι τό συγκεκριμένο βιβλίο ἀποτελεῖ ἔνα σημαντικό σταθμό στήν μακρόχρονη καὶ τόσο ἀξιόλογη προσπάθειά σου ὀνάδειξης τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ἰστορίας τῆς ἴδιαίτερης πατρίδας μας.

'Απόστολος Ἀνδρεουλάκος
Βουλευτής Β' Ἀθηνῶν

4) Βιβλιογραφία

«Τό Μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία - Χρισσοῦ»

Γράφει ὁ Θ. Α. Γιαννίτσης

Στό τελευταίο τρίμηνο τοῦ ἀπελθόντος ἔτους 2001, ἔλαβα, μεταξύ τῶν ὅλων ἐντύπων, δύο βιβλία τά όποια ξεχώρισα καὶ πού ἀναφέρονται - κατά σύμπτωση - στήν Ἱερά Μονή τοῦ Προφήτη Ἡλιού Χρισσοῦ.

Τό ένα είναι τῆς κ. Θάλειας Κρητικοῦ - Παπανικολάου, καθηγήτριας τῆς Ἰστορίας καὶ Ἀρχαιολογίας, μέ τίτλο «Τό Μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία Φωκίδος», καὶ τό ὅλο τοῦ κ. Γεωργ. Ν. Κουτσοκλένη - προέδρου τῆς Ἐταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν - , μέ τίτλο «Τό Μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία Παρνασσίδας».

1.- Γιά τήν ἔκδοση τῆς κ. Θάλειας Κρητικοῦ - Παπανικολάου ἔχουν γραφεῖ ἀρκετές χριτικές, ἐκ τῶν όποιων μιά καὶ στήν ἐφημερίδα «Τό Γαλαξείδι», θεωρῶ ὅτι ἡταν κατάχρηση χώρου (γιά τήν ἐφημερίδα) καὶ χρόνου (γιά τούς ἀναγνῶστες). Ἀλλωστε τά ἴδια περίπου θά ἐγράφοντο καὶ ἀπό ἐμας. Δηλαδὴ συμφωνῶ καὶ ἐπικροτῶ, ἐπιδοκιμάζω τά δσα ἔχουν γραφτεῖ.

Ἐκεῖνο ὅμως πού ξεχωρίζει καὶ τό ἐπισημαίνω ἴδιαιτέρως - είναι ἡ δωρεάν παραχώρηση τῆς ἔκδόσεως στό ἴδιο τό Μοναστήρι, καὶ ἡ όποια διαπιστώθηκε ἀπό ἐπίσκεψή μου σ' αὐτό.

Θά ἡταν σοβαρή παράλειψη νά μήν γραφτεῖ αὐτό τοῦτο τό γεγονός τῆς προσφορᾶς καὶ νά μήν ἐκφραστεῖ ἔνας εὐγενικός λόγος, ἔνας δημόσιος ἔπαινος πρός τήν κ. Θάλεια Παπανικολάου ἀπό τήν ταπεινότητά μου. Μιά μόνη λέξη ἀρκεῖ: Εὖγε... (ἢ Εὖ-γε).

2.- Γιά τήν ἔκδοση τοῦ κ. Γεωργ. Κουτσοκλένη. Δέν πρόκειται γιά τήν πρώτη διλλά γιά δεύτερη ἔκδοση, ἐπαυξημένη καί βελτιωμένη.

‘Ο κ. Κουτσοκλένης είναι γνωστός γιά τήν πολυγραφικότητά του. Άκομη καί γιά τίς προσφορές του στά Κοινά, ίδιαιτέρως στά πολιτισμικά. Περισσότερα γιά τόν συγγραφέα δέν ἡμπορῶ νά γράψω, διότι θεωρῶ τόν ἑαυτό μου δτι δέν είναι δικαίωληλότερος.

Όμως, μέ τήν παροῦσα ἔκδοση ἔκφραζει, ἐκτός ἀπό τά ιστορικά στοιχεῖα - στόχο - καί στοχασμό, ἐπαναλαμβάνω ἔκφραζει καί μία στάση ἡθικῆς, προικισμένη μέ συναισθηματική ἐγκυρότητα.

Νομίζω, δτι τοῦτο τό ἐπιτυγχάνει διότι πιστεύει δτι ή τέχνη τοῦ λόγου είναι ἐκείνη πού ἀσκεῖται μέσα στό χρόνο καί μέ κόπο. Πῶς τά ἔπειρονά αὐτά δέν τό γνωρίζω.

Γράφονται τά ἀνωτέρω, διότι στίς ἡμέρες μας - πού ὑπερισχύει τό ἐφήμερο - ἀσήμαντο, τό δποιο κυριαρχεῖ στόν ἔντυπο καί στόν ἡλεκτρονικό Τύπο (ἐφημερίδες - βιβλία - περιοδικά - τηλεόραση - ράδιο κ.ἄ.), ἔρχεται δικαίωμα - τό δικό του λόγο - ἡχηρά, σθεναρά καί κόντρα στή «χιονοστιβάδα τῆς ἀβελτηρίας ἀνοησίας» - τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, χωρίς νά ὑπολογίζει χρόνο - κόπο - χρῆμα. Ἡμποροῦσε κάλλιστα νά σιωπᾶ καί νά καλοπερνᾶ, ως συνήθως συμβαίνει ἀπό τούς περισσότερους μας στή σημερινή ἐποχή.

Γιά ὅσους σιωποῦν, βολεύονται ή καλοπερνοῦν, συνήθως, λέγεται δτι ή σιωπή είναι χρυσός. Υπάρχει δμως καί δισταγμός πρός τήν ζωή καί τό θάνατο, δπου δινθρωπος - εἴτε θέλει είτε δέν θέλει συμμετέχει καί στά δύο, δπόταν ἀποφασίζει:

- ή δρᾶ ἐνεργῶς καί ζεῖ
- η μένει ἀδιάφορος χωρίς ἀπατήσεις καί πεθαίνει.

Φιλοσοφική ἀπόψη; Ισως. Πραγματικότητα; Ναι. Καί αὐτομάτως τίθεται τό ἐρώτημα γιά τόν καθένα: «Ποιό ἀπό τά δύο είναι τό ποιό ίδαινικό - η τό ίδεωδες κατά τόν Πλάτωνα - ; Ή ἐπιλογή είναι δική μας. Πάντως, καί οι δύο ἀνωτέρω συγγραφεῖς, πιστεύω, δτι είναι θιασῶτες, ὄπαδοι τοῦ πρώτου καί τό ἀκολουθοῦν δπως ἀποδεικνύεται.

Τέλος, θά ξταν σοβαρή παράλειψη νά μήν ἐπισημάνω τή ζεστή - εύγενική - καλοπροσάρετη ἀφιέρωσή τους καί γι' αὐτό τούς εύχαριστῶ.

(«Τό Γαλαξείδι», Ιανουάριος 2002, Αρ. φύλ. 579)

Ο ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΝΤΑΡΜΗΣ ΣΕ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

Στό Πνευματικό Κέντρο Ρουμελιώτων Έλλάδας, στήν αίθουσα Παλαμᾶ, στήν Αθήνα, στις 17-6-2002, πραγματοποιήθηκε ή παρουσίαση τής ποιητικής δινθολογίας μέ τίτλο: «Νέα Άνθολογία Ποίησης γιά Παιδιά και Νέους».

Τήν παρουσίαση τοῦ βιβλίου τήν ἔκανε δι συγγραφέας και κριτικός λογοτεχνίας Ι. Μ. Χατζηφώτης, δό όποιος είπε ότι ή ποιητική δινθολογία συμπεριλαμβάνει ποιήματα γιά παιδιά και νέους, γραμμένα ἀπό πεθαμένους και ζώντες ποιητές τῆς περιόδου 1940 - 2000. Τόνισε ότι τό παιδί ἔχει και θά ἔχει πάντοτε τήν ἀνάγκη ἐνός καλοῦ ποιήματος και μάλιστα συνθεμένο στά παραδοσιακά ρυθμικά μέτρα, πού, γι' αὐτό τό λόγο, ἀπομνημονεύεται ἀπό ἕνα παιδί. Είπε χαρακτηριστικά πώς τό βιβλίο αὐτό, πού είναι ἐργασία καμωμένη μέ μεράκι και ἐνδιαφέρον γιά τό παιδί, ἐργασία σοβαρή, ἐργασία εύθυνης, ἀποτελεῖ πολύτιμο βοήθημα γιά τά παιδιά, στά χέρια δέ τῶν δασκάλων παρέχεται μέ τό βιβλίο Χριστός και Έλλάδα. Τό βιβλίο τοῦτο είναι σημεῖο ὀναφορᾶς πού ὀντιπαλεύει τά ἄθλια νεωτερικά ποιήματα.

‘Η θεματολογία τοῦ βιβλίου είναι ποικιλώνυμη παραμένη ἀπ' τό θρησκευτικό βίο, τόν πατριωτικό, τόν οἰκογενειακό, τόν ἐργασιακό, τόν ἀγροτικό, τοῦ χωριοῦ, τοῦ κόσμου τῶν ζώων, τῶν πτηνῶν, τῆς φύσης και ἀπό ἄλλες πηγές. Είναι τά ποιήματα γραμμένα μέ σαφήνεια στό νόημά τους, μέ μουσική στόν ἔντεχνο στίχο τους, μέ παιδική τρυφερότητα, μέ λεπτή χάρη, κατάλληλα στήν ἀποστήθιση και ἀπαγγελία.

Ἀπαγγέλθηκαν 16 ποιήματα, ἀπό ἐπώνυμους ἀπαγγελεῖς, μεταξύ τῶν δύοιών κι ἔνα τοῦ Γιάννη Α. Σαντάρμη.

Οι συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου είναι 94 τόν ἀριθμό ἀπ' ὅλη τήν Έλλάδα και τήν Κύπρο κι δ κάθε ποιητής, τοῦ όποίου παρατίθεται συνοπτική βιογραφία και ἐργογραφία, συμμετέχει μέ μικρό ἀριθμό ποιημάτων.

Τό βιβλίο ἐκδόθηκε ἀπό τόν ἐκδοτικό οίκο «Τοξότης» τοῦ Αντώνη Δελώνη.

ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Α'. 1.- Η Έταιρεία μας, στήν προσπάθειά της, πού άρχισε απ' τό 1973, νά διαδείξει τήν πραγματική διάσταση τής μεγάλης προσφορᾶς τῆς Φωκίδας στόν μεγάλο καί ιερό δγῶνα γιά τήν αποτίναξη τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ τό 1821, φέτος διεύρυνε τόν κύκλο τῶν συνεργασιῶν καί ἔτσι στίς 23.3.2002 βρέθηκε στό Ιστορικό Μοναστήρι τοῦ Προφ. Ἡλία νά συνεορτάσει τόν ξεσηκωμό τοῦ "Ἐθνους μέ τόν Σ.Ε.Α. Ν. ΦΩΚΙΔΟΣ, τήν Π.Π.Ο. «ΟΙ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΕΣ» καί τόν Δῆμο Δελφῶν, στήν περιοχή τοῦ ὄποίου βρίσκεται τό Μοναστήρι, δόποίος ἀνέλαβε καί τήν εύθυνη τῆς δλης δργανώσεως.

Στήν ἐκδήλωση εἶχαμε μεγάλη προσέλευση ἐπίλεκτων προσκυνητῶν, οἱ δόποίοι συνεχάρησαν τήν Ε.Φ.Μ. γιά τήν πρωτοβουλία αὐτή, τής συνεργασίας δηλαδή μέ τούς φορεῖς πού πιό πάνω ἀναφέραμε.

Ἐμεῖς θά προσπαθήσουμε νά διευρύνουμε ἀκόμα περισσότερο αὐτή τή συνεργασία, ἀφοῦ πιστεύουμε δτι τέτοιες ἐκδηλώσεις δέν ἀνήκουν σέ κάποιον Σύλλογο ή κάποιο δργανισμό, δσο μεγάλος καί ἀν είναι αὐτός, ἀλλά ἀνήκουν στό σύνολο, σ' δλους τούς "Ἐλληνες.

2.- Στίς 21-4-2002 ή Έταιρεία μας ἔδωσε τό ἀπαιτούμενο παρόν τής στά ἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημείου, πού στήθηκε απ' τόν Δῆμο Ἀμφίσσης, πρός τιμήν τοῦ Ἀγαθονίκου Καρούζου, ἡγουμένου τῆς Ι.Μ. Πρ. Ἡλιοῦ καί τοῦ πατριώτη Σπ. Καφαντζάκη, ἐκτελεσθέντων ὑπό τῶν Ιταλῶν. (Βλ. ΕΓΓΑΙΣΘΗΣΙΕΣ)

3.- Στίς 12-5-2002 ή Έταιρεία μας συμμετεῖχε στίς ἑορταστικές ἐκδηλώσεις τοῦ Δήμου Ἀμφίσσης πού ἔγιναν στήν Ἀμφισσα μέ τήν εύκαιρια τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Σαλώνων καί τοῦ κάστρου των τό 1821.

Β'. Γιά οίκονομική ἐνίσχυση τῆς Έταιρείας μας προσέφεραν οἱ φίλοι μας τά παρακάτω ποσά, τούς δόποίους καί απ' ἔδω εύχαριστοῦμε θερμά:

– ΑΕΕ ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΩΝ & ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ	€ 2.054
– ΔΕΛΦΟΙ - ΔΙΣΤΟΜΟ ΑΜΕ	€ 750
– Ἀποστόλου Τριάντης, Δελφοί	€ 15
– Ἀνώνυμος, Ἀμφισσα	€ 10
– Μποβιάτση Γεώργ., Ζωγράφου	€ 20
– Πουρνάρας Παναγ., Ἀμφισσα	€ 5
– Ἀνώνυμος, Ἀμφισσα	€ 10

Απαγορεύεται ή μερική ή όλική άναπαραγωγή τῶν κειμένων, ή
ἀναδημοσίευση, ή ἀποθήκευση σέ όποιοδήποτε σύστημα ηλεκτρονικό,
μηχανικό, φωτοαντιγραφικό καί δέ μεταβιθάζεται σέ καμιά μορφή καί
μέ κανένα τρόπο κείμενο, χωρίς προηγούμενη ἔγγραφη ἄδεια τοῦ
συγγραφέα ή τοῦ περιοδικοῦ.

ISSN 1105-6215